

Grace
Triumphant

ANG KADALAG-AN SANG GRASYA SANG DIOS SA PILIPINAS

Autobiography ni Cyril H. Brooks

Ikaduha nga Bahin · Kapitulo 10–18

© 1985 Walterick Publishers · Ginoo, Ihatag Mo sa Amon Ining Bukid

CHAPTER 10

Ang Amon Una nga Furlough

"Kag nagsiling sia sa ila, Kari kamo nga kamo lang sa isa ka mamingaw nga lugar, kag magpahuway sing makadali." (Mark 6:31)

Sa pagtuo nagpa-booking kami agod magfurlough sang Abril, 1928, nga magalawig sa isa ka Japanese nga barko halin sa Hong Kong pakadto sa San Francisco; pero sang adlaw na lang nga naghalin kami sa Manila nakompleto ang tanan namon nga kuwarta para sa pasahe. Nakaputos na kami kag nakahanda, nga nagasalig sa Ginoo nga Sia ang magahatag sini nga kinahanglanon. Sang ara na ang kuwarta sa aga, nagpa-booking kami sa isa ka barko nga pangkarga nga maghalin sadto nga hapon pakadto sa Hong Kong. Duha ka gab-i kami magahulat sa Hong Kong nga wala sing sobra nga kuwarta para sa hotel. Sang nag-abot kami sang isa ka hapon, nakapabilin kami sa barko tubtob sang masunod nga aga. Sadto nga tion tatlo ka tuig si Leonard kag isa kag tunga ka tuig si Kenneth. Ginkuha namon ang amon mga tiket sa Japanese nga kompanya sang barko. Indi sila gusto magpasakay sa amon sadto nga adlaw kay wala sing pagkaon kag wala sing serbisyo tubtob sang udto sang masunod nga adlaw. Ang amon pangamuyo sa Dios kag ang amon pagpakitluoy sa ahente amo ang nagpasugot sa iya. Nahibal-an namon sang ulihi nga ang iban nga pasahero wala ginhatagan sang amo nga kahimusan.

Antes pa sang mga eroplano kag sang jet lag, ang tatlo ka semana sa barko amo ang higayon sa pagpahuway. Ang furlough isa ka makalilipay nga pagbag-o pero indi gid pagpahuway. Nagasiling ang mga tawo, "Ay, siguro makapahuway ka gid samtang ara ka diri sa balay—makahambal ka bala sa amon grupo sang mga babayi buas sang hapon?" Ang madamo nga pagbiyahe, ang pagkatulog sa indi kilala nga mga higdaan, ang sobra nga pagkaon, ang pagdumala sang mga tilipon, kag ang paghatag sang mga report nagahimo sini nga masako gid nga tion. Pero takus gid ini! Ginapukaw ang interes kag ginapadasig ang pangamuyo kag ginapakamaayo ang katawhan sang Ginoo, amo ina ang amon ginalauman. Maayo para sa misyonero nga makalayo anay sa obra kay may higayon sia nga tan-awon ang obra halin sa malayo. Nagahatag ini sang lain nga panan-aw kag sang bag-o nga mga ideya para sa palaabuton.

Si Len kag si Ken ang ginapalangga sang tanan sa sadto nga biyahe. Ang mga bata nagaudto antes sang mga dalagko gani kinahanglan namon sila ikandado sa kwarto samtang nagakaon kami. Isa ka udto nadula si Ken. Duha ka pasahero, mga dalaga,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagbulig sa amon sa pagpangita. Nakit-an sia sa ibabaw nga deck sang barko upod sang isa ka Japanese nga pasahero. Ang isa sa mga dalaga nagsabdong sa iya kay gindala niya ang "amon" lapsag nga wala nagsugid sa amon! Malinong gid nga paglawig sadto. May mga adlaw nga ang Pacific matuod gid sa iya ngalan, halos wala sing balod sa tubig. Isa ka adlaw samtang nagalakat-lakat kami sa deck, nakapalagyo si Ken sa amon sing makadali. Natingala kami kag nakulbaan kay nagaluhod sia sa lugar nga ginabutangan sang mga lubid, nga nagatan-aw sa idalom sa tubig. Sang naglumpat ako agod kuptan sia, narealize ko nga kinahanglan ko sia makuptan sing maayo agod indi sia mahulog tungod sa akon pagdalidali. Sang ulihi nakakuha kami sang harness agod mahuptan ni Anna ang duha ka bata sa tali.

Kasagaran sa amo sini nga mga biyahe may iban nga mga misyonero, gani may mga higayon kami sa pag-upod-upod kag sa Bible study nga tingob. May ginhiwat nga serbisyo sa Domingo para sa tanan nga gusto magtambong. Amo ato ang tion nga ginatugutan ang mga pasahero sa second-class nga makigsimpon sa first-class. Sa ulihi nga mga biyahe nagsakay kami sa mga barko nga pangkarga nga kulang sa dose ang pasahero kag diutay ang higayon sa pag-upod-upod. Sa isa ka barko kami lang ni Anna ang pasahero, kag si Anna lang ang babayi luwas sa pila ka Chinese nga pasahero sa steerage.

Nagdungka kami sa San Francisco kag nag-istar sang pila ka adlaw upod sang mga abyan sa Oakland. Naganyag gid si Ken sa mga blinds nga ginabutong paidalom, nga, sa iya kalipay, nagalikaw pataas kon buy-an. Ang summer ginpalipas namon sa Victoria upod sang akon mga utod nga babayi, sa balay nga ginpatindog ko. Nahatagan ako sini sang tiempo nga bisitahon ang mga tilipon sa Vancouver Island kay ang isa sa akon daan nga mga abyan nagpahulam sang iya awto sa akon sa kalabanan nga tion. Pagkatapos sang Labor Day nagtabok si Anna sa bug-os nga pungsod upod ang mga bata nga diretso pakadto sa Buffalo, samtang ako nagpundo agod bisitahon ang nagkalain-lain nga mga siyudad sa dalan. Samtang nagatabok sa mga prairie sang Canada nakita sang mga bata ang niebe sa una nga higayon. Siling nila daw kalamay ini. Sang magapundo ang tren agod bag-uhon ang makina kag ang mga tripulante, gindala sila ni Anna sa malip-ot nga paglakat-lakat. "Puede kami maglakat sa ibabaw sini?"

Ang tanan namon nga kuwarta naubos sa pagbayad sang pasahe pauli, gani wala sing sobra para sa bag-o nga mga bayo. Indi namon gusto nga magtan-aw nga gusgusan samtang nagabiyahe kami. Nadumduman namon ang isa ka misyonera halin sa China nga nagpauli kag sang ara sia sa Victoria daw daan gid kag gusgusan ang iya itsura gani ang mga utod nga babayi nagbakal sa iya sang bug-os nga bag-o nga bayo. Nag-abot sia sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

eskwelahan sa Brooklyn sang ara kami didto, nga suot ang daan kag gusgusan nga bayo. Kon ginhimo niya ini sing tinuyo agod tan-awon sia sang mga tawo, ukon naluyag lang gid sia sa sadto nga daan nga bayo, wala kami nakahibalo. Sa amon kaso, gintugyan na lang namon ini nga butang sa Ginoo. Sa Portland, may isa ka utod nga nagdala sa akon sa isa ka tindahan sang bayo kag ginbakalan ako sang bag-o nga suit, nga daku gid ang amon pagpasalamat. Sa Los Angeles samtang magalakat na kami agod maghambal sa Avenue 54 Gospel Hall, nagsulod si John Murset halin sa tupad nga balay nga dala ang halos bag-o pa nga Stetson nga kalo. Ginpulot niya ini sa highway diin siguro ginpalid ini sang hangin halin sa isa ka nagaagi nga awto. Siling niya, "Indi ini husto sa akon, basi husto ini sa imo." Sabat ko, "Kon ang Ginoo naghatag sini para sa akon, mahusto ini sa akon." Kag nahusto gid! Pero halos nadula ko ini sadto man nga gab-i. Pagkatapos sang serbisyo nagkadto ako sa cloakroom agod kuhaon ang akon bag-o nga kalo. Kay halos tanan nakapauli na, isa na lang ka kalo ang nabilin—kag indi gid akon! Halata nga madugay na ini nga ginagamit. Sang ginsugid ko ang akon problema sa isa sang mga utod, siling niya, "Mahangpan ko kon sin-o ang may dala sang imo kalo!" Sang naggwa kami may pila ka lalaki nga nagatindog sa sidewalk nga nagahambalanay. Ginpalapitan sang akon abyan ang isa ka tigulang nga lalaki kag nagsiling, "Utod, sigurado ka bala nga imo gid nga kalo ang imo dala?" "Siempre," amo ang sabat. "Puede mo bala tan-awon?" Ginkuha sang tigulang ang "akon" kalo, gintan-aw ini nga daw indi makapati kag nagsiling, "Aba, indi gid ako makapati! Indi ini akon kalo!" Gilayon ginbutangan ko sang akon ngalan ang akon bag-o nga kalo basi maulit pa ang amo sini nga hitabo.

Thanksgiving na sang nakaabot ako sa Buffalo, sa tion para sa komperensya didto. Ang kalabanan sang tingtugnaw kag tingpamulak ginhalad sa pagbiyahe kag sa paghiwat sang mga tilipon. Kalabanan sang tion ako lang isa kay mabudlay gid magbiyahe upod ang mga bata. Isa ka beses nagkadto kami nga tingob sa New Jersey agod mag-istar upod sang mga Will McKellin nga nakaupod namon sa Brooklyn. Pagligad sang isa ukon duha ka adlaw nagmasakit ang ila bata nga lalaki kag kay basi tipdas ini nagbalhin kami sa New York City. Sang masunod nga adlaw nahibal-an namon nga ang bata sang mga McKellin may tipdas kag bukol-bukol (chicken pox), gani nagdali si Anna pabalik sa Buffalo. Didto ang duha ka bata pareho nga nagmasakit sang duha ka balatian, indi gid grabe pero bastante agod indi sila makagwa.

Sadto nga tingpamulak may pribilehiyo ako nga magpalipas sang isa ka weekend sa Baltimore upod sanday Major kag Mrs. Barlow kag ang ila anak nga si Erle. Nalipay gid ako nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mabatian halin sa ila ang estorya sang una nga mga adlaw sang obra sa Pilipinas. Nagpadayon sila nga matutom nga mga kaupod sa pangamuyo para sa obra. Si Major Barlow kag sang ulihi ang iya anak nga si Erle daku gid ang bulig sa mga tilipon sa palibot sang Baltimore tubtob gindala sila sang Ginoo pauli sa Iya. Si Major Moses Barlow napatay sang Marso 14, 1934, kag ginlubong sa Arlington National Cemetery. Sa amon pagbisita sa Baltimore sang sugod sang 1977, daku gid nga kalipay sa akon nga ang anak ni Erle ang nagbukas sang tilipon para sa akon sa isa sang mga kapilya. (Si Major Moses Barlow pirme ginasaypan nga si Capt. John Barlow, isa ka kapitan sang marine nga may daku nga interes sa obra sang misyon sa New York kag sang ulihi sa Toronto kag ang iya anak, si Dr. John Barlow, amo ang editor sang MISSIONS magazine. Indi magparyente ining mga lalaki, luwas lang sa higot sang pareho nga pagtuo.)

Sang Mayo 1929, sa amon biyahe tabok sa pungsod nagplano kami nga magpundo anay sa Chicago para sa tinuig nga tilipon sang Chicago Missionary Service Committee. Sa tilipon sang gab-i ako kag ang isa pa ka misyonero (nga indi ko na pag-ngalanan) ang maghatag sang mga report kag sundan sang isa ka devotional nga paghangkat ni T.B. Gilbert. Amo ina ang naghatag sa amon sang 25 minutos kada isa. Maalam kuntani ang una nga manughambal kon nagpundo sia sang natapos na ang iya tion pero nagpadayon sia sa paghambal pareho sang awto nga nadula ang preno. Ginsiling ni T.B. Gilbert nga kuhaon ko na lang ang nabilin pagkatapos nga nakuha sang una nga manughambal ang 45 minutos. Pero sa banta ko importante ang devotional nga paghangkat. Kag ginsaligan ko man ang epekto sa hunahuna sang mga tawo kon lima lang ka minutos ang kuhaon ko agod isugid ang isa ka estorya. Naluoy ako sa isa ka misyonero, kay ang iya kaugalingon lang ang iya ginhalitan.

Pagkatapos sang isa pa ka pagbisita sa Victoria, naglawig kami halin sa San Francisco sa isa ka Japanese nga liner pakadto sa Hong Kong, nga nagpundo sa Yokohama, Kobe, Nagasaki, kag Shanghai. Halin sa Hong Kong nag-abot kami sa Manila sakay sa isa ka President liner kag ang isa sang amon mga kaupod nga pasahero amo si Dr. Frank Laubach nga sang ulihi nangin bantog tungod sang iya literacy movement.

Ang pagpabalik sang amon balay sa husto mabudlay-budlay kay kinahanglan ang madamo nga paglimpyo kag paghimo sang mga aparador. Nakakuha kami sang isa ka Ford sedan sa P350.00. Sa amo man nga tion nagapangamuyo kami

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

parte sa amon masunod nga lugar sang pag-alagad. Wala na sing kinahanglan sa amon sa obra sa Walled City kay ang mga Shepherd nagabulig sa mga Wightman didto. Ang duha sa ila naupod man sa daku gid nga obra sang pag-imprinta liwat sang mga Biblia sa mga lenguahe sang Pilipinas para sa American Bible Society. Basi puede ako maglikaw anay diri agod magsulat sang bisan diutay parte sa obra sang mga Bible society diri.

Sang panahon sang mga Espanyol, wala ginatugutan ang bisan ano nga obra sang Protestante nga misyon. May pila ka Pilipino nga rebolusyonaryo nga gindestiyero sa Espanya. Paagi sa ila ginsugdan sang British and Foreign Bible Society ang una nga obra sa pagbadbad sa mga lenguahe sang Pilipinas. Ang isa sa mga naupod sini amo ang isa ka Espanyol nga pari, si Padre Lallave, nga nag-istar sang pila ka tuig sa Pangasinan. Didto nakakuha sia sang isa ka Biblia nga Espanyol kag nagsugod sia sa pagwali sang pila ka kamatuoran nga natun-an niya didto. Ginakusahan sia sang heresiya kag ginpilit nga magbalik sa Espanya. Sa iya pagdumdom sa iya mga abyan sa Pangasinan ginbadbad niya ang kalabanan sang Bag-o nga Katipan sa sina nga lenguahe, nga ginpalig-on sang Bible Society.

Samtang, ginahanda sang Dios ang isa pa ka tawo agod dal-on ang Pulong sa mga Isla. Isa ka batan-on nga Espanyol nga ginatawag Castells ang gindala sa pagkilala sang kamatuoran paagi kay Dr. Eric Lund (sang ulihi isa ka misyonero sa Pilipinas), sa Barcelona. Sang 1888, si Lallave kag si Castells nagkadto nga tingob sa Manila nga may dala nga mga Kasulatan. Ginpaandaman sila sang katalagman nga ila ginasudlan kon mahibal-an na ang katuyoan sang ila pagbisita. Ginbilin nila ang ila mga kahon sa customs kag nag-istar sila sa Oriente Hotel sa Intramuros. Sa sulod sang isa ka semana pareho sila nga nagmasakit sing grabe. Ginasiling nga typhoid ini pero ginaduhaduhaan nga ginhiloan sila. Si Lallave, tungod sang iya edad, napatay kag sa sulod sang pila ka adlaw ang iya bangkay wala nalubong tungod sang kaakig sang mga prayle. Sa katapusan nagpasilabot ang British consul kag nakakuha sang pahanugot nga ilubong sia sa gamay nga Protestante nga lulubngan sa Makati. Nag-ayo si Castells kag nakabaligya sang pila ka Biblia nga ara sa iya bagahe pero gin-aresto sia bilang espiya. Gindestiyero sia kag ginsilingan nga indi na gid magbalik. Ang mga kahon sang Kasulatan ginbalik sa Singapore diin nagtipon sila sang yab-ok sa sulod sang napulo ka tuig.

Tatlo ka semana pagkatapos nga naagaw sang U.S. Forces ang Manila halin sa mga Espanyol, ang ahente sang British and Foreign Bible Society sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Singapore nag-abot sa Manila dala ang sina nga mga Kasulatan. Sa una nga higayon, ginatugutan na ang hilway nga pagsulod sang Kasulatan kag ang pagbaligya man sang Pulong sang Dios. Sang nagkadto ang ahente sa aminhan sa Pangasinan daku gid ang ginapangayo sang mga tawo nga kinahanglan magpanago sang ahente sa isa ka balay kag magbaligya paagi sa bintana nga may rehas.

Nagtukod ang American Bible Society sang isa ka ahensya sang Nobyembre 1899, kag ang duha ka sosyedad nagbinahin sang obra sang pagbadbad kag pag-imprinta. Sa indi madugay may pito na ka kompleto nga Biblia kag mas magagmay nga mga bahin sa nagkalain-lain nga lenguahe sang Pilipinas. Sa pagkasugot sang duha ka bahin, nag-atras ang British Society sang 1919 agod indi magsapaw ang ila obra samtang ang American Society nag-atras halin sa Korea. Ang pagbadbad indi lang mabudlay kundi kon kaisa delikado pa. Ang isa ka maestro nga nagabulig sa pagbadbad sa Panayan ginpaandaman nga putlon ang iya kaangtanan sa mga Protestante. Tungod kay nagdumili sia ginpatay sia sing mapintas. Sa isa sang mga Isla duha ka colporter ang naglakat tabok sa Isla sa isa ka mamingaw nga dalan kag wala na gid sila nabatian liwat.

May mga lenguahe nga wala sing husto gid nga mga tinaga para sa mga kolor. Sang ginabadbad ang Ebanghelyo ni Mateo, wala masiguro sang mga manugbadbad kon ano ang pinakamaayo nga badbad sang “purple robe.” Nagkuha sila sang isa ka tela nga purple kag naglibot nga nagapamangkot sa mga tawo kon ano nga kolor ini. Ang kalabanan nagsabat, “kulay ng ube.” Ang ube isa ka lagutmon nga madalom nga purple ang kolor. Amo ini ang ginbaton sang mga manugbadbad, bisan ang moderno nga bersyon nagagamit sang hambal nga ang kahulugan “madalom nga pula.”

Sa sulod sang pila ka tuig ang mga Kasulatan sa mga lenguahe sang Pilipinas ginaimprinta sa isa ka Cristiano nga imprentahan sa Yokohama. Sa daku nga linog kag sunog didto sang 1923 naguba ang sina nga imprentahan. Ang nasunog nga bangkay sang tag-iya nakilala lang paagi sa isa ka bugkos sang yabi sa tupad sini. Ang vault nga ginabutangan sang mga lead plate may nabilin lang nga pila ka pulgada sang natunaw nga tingga sa salog. Nagbutang ini sang mabug-at nga palas-anon sa Secretary sa Manila, si Bruce Cameron, isa ka maayo namon nga abyan. May pila ka mat para sa paghimo sang mga plate nga ara sa Manila ukon sa New York para sa temporaryo nga kinahanglanon. Pero napat-od nga himuon ang pila ka kinahanglan gid nga pagbag-o sa kalabanan nga mga lenguahe.

Sa sugod sang amon ikaduha nga termino ginahanda ko ang mga badbad sang mga booklet

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

para sa Scripture Gift Mission sa London. Sang una kami nga nag-abot sa Pilipinas, isa ka abyan sa Victoria ang nagsulat kag nagpangabay sa ila nga padal-an kami sang libre nga mga booklet. Amo ato ang sugod sang amon pag-upod sa SGM, nga nagapadayon pa tubtob subong. Sang 1927 nagbisita sa amon si Mr. Francis Brading sang SGM, kag sa mas bag-o nga mga tuig ginbisita kami ni Mr. Ronald A. Young. May bahin kami sa paghanda sang kalabanan sang mga booklet sa Tagalog nga ila ginpublikar. Antes gid nga handa na ang bag-o nga badbad sa pag-imprinta sang 1933, ginpangabay ko kay Mr. Cameron kon puede ko makita ang mga galley proof agod ang bag-o nga booklet mangin up-to-date. Sa indi madugay may nakita ako nga pila ka sala, indi lang sa pag-type, kundi ang iban mas seryoso pa. Ginpakita ko ini kay Mr. Cameron kag nahibal-an nga ang isa ka pastor nga dapat nagrepaso sang mga proof wala gid naghimo sini, bisan naghatag sia sang iya OK. Mabudlay hangpon kon paano ang isa ka tawo nga nagasiling nga nagaalagad sa Dios mangin pabaya gid sa pag-atipan sang Balaan nga Kasulatan.

Sadto nga tion, hinay-hinay ako nga nagaayo halin sa isa ka tion sang pagmasakit. Ginsiling ni Mr. Cameron nga magkadto kami sa Baguio sa sulod sang tatlo ka bulan. Ang Bible Society ang magbayad sang abang sang isa ka balay kag ihalad ko ina nga tion sa pagbasa sang manuskrito sa Tagalog. Ining kahimusan may kaayuhan para sa amon nga duha. Indi lang sala sa pag-type ang akon gintadlong, kundi ginlista ko man ang bisan ano nga daw indi sigurado sa akon kag ginpasa ini kay Dr. McGill, isa ka Presbyterian nga misyonero nga may una gid nga bahin sa pagbadbad. Sa ulihi nga mga tuig, si Dr. kag Mrs. McGill ginbilanggo sang mga Hapon sa Los Banos Concentration Camp pareho namon. Napatay si Dr. McGill didto tungod sang kakulang sa pagkaon, kag isa ako sa mga nagdala sang iya lungon.

May isa ka hitabo parte sa kon paano ginagamit sang Dios ang Iya Pulong nga takus isugid liwat. Sa isla sang Bohol may isa ka diosnon nga doktor, si Dr. James Graham. Nagpatindog sia sang ospital didto kag ang kada pasyente kon magpauli na ginahatagan sang Bag-o nga Katipan. Isa ka lalaki halin sa bukid nagdala sang iya anak nga babayi agod magpabulong kag nakabati sang Ebanghelyo kag nakabaton sang Bag-o nga Katipan. Wala na sing nabatian halin sa sina nga pamilya. Pagligad sang anom ka tuig isa ka colporter ang nagabisita sa isa ka banwa, pero ang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga tawo wala sing interes. Ginsiling nila nga “ina nga libro nagapabuang sa mga tawo.” Natingala ang colporter kag nagpamangkot kon ano ang buot nila silingon. Ginsugiran nila sia nga sa ibabaw sang bukid may isa ka barrio diin may amo sina nga libro. Subong wala na sila sing bulangan, wala na sila nagainom sang “tuba” (alak nga halin sa lubi), kag nagakadto pa gid sila sa banwa agod magbayad sang ila buhis. Ang amo sini nga “pagkabuang” dapat gid usisaon sing maayo. Nakita sang colporter ang isa ka grupo sang mga tumuluo sa sina nga barrio nga may gisi-gisi na nga Bag-o nga Katipan. Nalipay gid sila sa higayon nga makabakal sang bug-os nga Biblia.

Sang mga 1950’s sang nagdesisyon ang Philippine Bible Society nga maghanda sang bersyon sang Bag-o nga Katipan sa moderno nga Tagalog, ginpangabay ako nga mag-upod sa komite. Diutay gid ang akon nahibal-an sa Griego, kag indi ako linguist. Pero, sa sulod sang mga tuig madamo nga tion ang akon ginhalad sa pagtuon sang Kasulatan, kag sa bulig sang madamo nga mga sinulatan gintinguhaan ko nga usisaon ang matuod nga kahulugan sang mga tinaga nga ginagamit. Sang ulihi sang ginaobra na ang Daan nga Katipan ginpangabay ako nga basahon ang bag-o nga badbad. Pribilehiyo ko man nga makatambong sa isa ka seminar sang mga manugbadbad sa sulod sang isa ka bulan sa Baguio kag makilala ang mga eksperto pareho ni Dr. Eugene Nida kag iban pa.

Amo ato ang tion nga ang mga Romano Katoliko nagabulig na sa pagbadbad sang Biblia. May pila ka utod sa iban nga pungsod nga nahadlok gid sa sini nga pagbuligay. Para sa akon, daw mas may kaayuhan sa pagtuon ang mga pari sang sa ila mga kaupod nga Protestante, nga ang iban sa ila may liberal nga ginhalinan. Ang bag-o nga bersyon sang Biblia sa Tagalog ginpublikar na subong, may kaupod kag wala sang Apocrypha. Sa kalabanan mas mahapos gid ini basahon sang sa daan nga bersyon. Ginkuha na ang mga daan nga porma sang gramatika nga talagsa na lang gamiton.

Ang akon kabalaka indi gid masyado ang pag-upod sang mga Romano Katoliko sa pagbadbad. Makalilipay nga pagbag-o nga mahibal-an nga ang Biblia indi na ginadumilian nga libro sa ordinaryo nga mga tawo, kundi ginabasa kag ginatun-an na sang mga Romano Katoliko. Ang akon kabalaka amo ang moderno nga mga teorya sang pagbadbad. Ang teorya sang dynamic equivalence nagakahulugan nga ginatinguhaan naton nga mahibal-an kon ano ang buot silingon sang mga manunulat sang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Biblia kag dayon ibalhin ini sa mabaton kag mahangpan nga katumbas sa lenguahe nga nagabaton. Matuod gid nga ini daku nga pag-uswag sang sa daan nga paagi sang halos literal nga badbad, tinaga por tinaga. Pero bisan may pulos gid ining mga teorya, ang nagapalibog sa akon amo ang hilig nga indi pagsapakon ang verbal inspiration. Para sa madamo, siempre, ang verbal inspiration "daan na nga uso." Pero ang pagkahusto sang Kasulatan pirme nagahatag sang kalipay sa mga mapinadungganon nga estudyante sang Pulong sang Dios. Gani, sa bag-o nga mga badbad

Sa bug-os namon nga pag-alagad bilang misyonero napamatud-an namon ang bili kag ang kaimportante sang Kasulatan. Ang kamatuoran sang Psalm 119:130 napamatud-an liwat kag liwat, "Ang pagsulod sang imo mga pulong nagahatag sang kapawa; nagahatag ini sang paghangop sa mga simple."

Sa amon mga pagbisita sa Santol Sanitarium, may isa ka beses nga nakighambal ako sa isa ka lalaki nga nagsiling nga nagatuo sia kay Cristo. Pero wala sing tanda nga naagihan na niya ang kaluwasan. Nagdesisyon ako nga usisaon sing diutay kag ginpamangkot ko sia, "Ginpatawad na bala ang imo mga sala?" Indi gid sia sigurado parte sina. Gani ginpakita ko sa iya ang Acts 10:43, "Sa iya nagasaksi ang tanan nga propeta, nga paagi sa iya ngalan ang bisan sin-o nga nagatuo sa iya makabaton sang kapatawaran sang mga sala." Ginpaathag ko kon ano ang kahulugan sang pagtuo kay Cristo kag ginpakita ko nga ang aton bahin amo ang pagtuo kag ang bahin sang Dios amo ang pagpatawad. Daku gid ang iya interes, gani ginpamangkot ko sia liwat, "Nagatuo ka bala kay Cristo, nga napatay Sia sa Krus agod pas-anon ang silot nga dapat sa imo tungod sang imo mga sala?" Siling niya nagatuo sia, gani ginpamangkot ko sia liwat, "Ginpatawad na bala ang imo mga sala?" Indi sia sigurado. Ginpabasa ko sa iya ang bersikulo sing makapila, kag kada higayon ginapamangkot ko sia kon ginpatawad na ang iya mga sala. Dayon nakita ko nga nagsanag ang iya nawong; daw may nagpasiga sang suga. "Kon matuod ini, ginpatawad na gali ang akon mga sala." Nasiguro niya nga matuod ini kay amo ini ang Pulong sang Dios. Sang nagbalik ako sang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

masunod nga semana ginbugno niya ako nga may yuhom. “Ginpatawad pa bala ang imo mga sala?” pamangkot ko. “Ay, huo,” sabat niya, “kag palihog kadtoi ang lalaki didto sa sina nga higdaan. Gusto man niya mahibal-an ang parte sa kapatawaran sang mga sala.” Gani nahibal-an ko nga matuod ang obra sang grasya kay nagasaksi na sia parte sa iya bag-o nga kalipay.

Sa amo man nga ospital, si Fred Pucknell kag ako nagsulod sa kwarto sang isa ka pasyente nga nahibal-an namon nga isa sang mga editor sang isa ka popular nga Manila Weekly. Sang ginhatagan namon sia sang pila ka literatura, nakilala niya nga mga misyonero kami. Nagkuha sia sang isa ka magazine kag nagsiling, “Basi masabat ninyo ang akon mga pamangkot. Madamo ako sang duhaduha parte sa pagkadimamalatyon kag sa kabuhi pagkatapos sang kamatayon.” Ang mga artikulo sa magazine wala makabulig sa iya. Indi katingalahan nga amo ato ang iya ginahunahuna kay halata nga diutay na lang ang iya paglaum nga mag-ayo pa sa tuberculosis. Nagsiling si Fred, “Antes naton hambalan ina nga mga pamangkot, kinahanglan anay nga husayon mo ang imo kaangtanan sa Dios paagi kay Cristo.” Pagkatapos sang pila pa ka pagbisita, ginbaton niya si Cristo bilang iya Manluluwas. Gani sa isa pa ka pagbisita nagsiling kami sa iya, “Subong nga nagsalig ka na kay Cristo bilang imo Manluluwas puede na naton hambalan ang mga duhaduha nga ara sa imo sadto.” Ang iya sabat nga indi malipatan amo ini, “Halin sang nagsalig ako kay Cristo wala na ako sing duhaduha.” Indi nga madamo na ang iya nahibal-an parte sa pagkadimamalatyon ukon sa kabuhi pagkatapos sang kamatayon, pero kilala niya si Cristo. Ang pagsulod sang Pulong sang Dios naghatag sa iya sang kapawa.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 11

Ang Pagsugod sang Obra sa San Juan

"Gani, akon hinigugma nga mga kautoran, magmalig-on kamo, indi matublag, kag pirme nagauswag sa obra sang Ginoo, kay nahibal-an ninyo nga ang inyo pagpangabudlay indi wala sing pulos sa Ginoo." (1Cor. 15:58)

Subong, pagkatapos sang malawig nga paglikaw sa "duta sang Biblia," magbalik kita sa amon pagpangita sang masunod nga lugar sang pag-alagad. Ang amon balay ara sa San Juan, isa ka suburb sang Manila, pero isa ukon duha lang ka block halin sa utlanan sang isa pa ka suburb, ang Mandaluyong. Daw husto lang nga mag-obra kami malapit sa amon ginaistaran. Upod ang pangamuyo para sa pagtuytoy sang Ginoo, una ko nga ginsurbey ang Mandaluyong (nga ginatawag sadto nga San Felipe Neri). Ginhimo ini paagi sa paglibot sa kada balay nga dala ang literatura sang Ebanghelyo. Samtang ginatan-aw namon kon ano ang sabat sang mga tawo sini, puede man namon pangitaon ang mga tanda sang Cristiano nga obra. Luwas sa daku nga simbahan sang Romano Katoliko kag sang isa ka simbahan nga Aglipayan (nga nagbulag sa mga Romano Katoliko sang sugod sang siglo), may isa ka simbahan sang Methodist. Nabatian man namon nga basi may iban pa nga nagaobra didto.

Gani gintutok namon ang amon atensyon sa San Juan diin daw wala pa sadto sing Protestante nga obra. May isa ka Methodist nga kapilya sa Sta. Mesa, isa ka milya ukon sobra halin sa San Juan. Pagkatapos nga naghulat kami sa Ginoo sa pangamuyo, nagtuo kami nga dapat kami magtinguha sa pag-ebanghelyo sining banwa. Sang Nobyembre 1929 ginpaabangan namon ang idalom nga bahin sang isa ka balay sa J. Basa Street. Ara ini sa tupad gid sang public market kag nakaatubang sa isa ka bakante nga lote, nga atbang sang San Juan Elementary School. Ang Agora building amo ang ara na subong sa sina nga lote. Kada Huwebes sang hapon kon tapos na ang klase may tilipon kami para sa mga kabataan kag isa ka beses nag-abot ang nagtambong sa 200, nga medyo sobra na sa amon masarangan atipan sing maayo. Kada Domingo sang aga nagalibot ako sa merkado dala ang mga tract kag mga mimeographed nga imbitasyon sa tilipon sang Domingo sang gab-i. May pila ka utod halin sa Intramuros Chapel nga nagkadto agod magbulig sa amon pero diutay lang gid ang nagsabat.

Pero, isa ka gab-i nalipay gid kami sang pag-abot sang isa ka grupo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga mga traynta ka tawo nga nag-abot nga tingob kag daw interesado gid. Nahibal-an namon nga mga miyembro sila sang simbahan sang Methodist pero naakig sila sa pastor kay talagsa lang sia magbisita sa ila sa San Juan. Ining grupo ginapangunahan sang isa ka babayi nga indi sigurado ang edad—bisan sia wala nakahibalo! Si Timotea Carreon, Tea kon malip-ot (ginabasa nga Tay-a), matuod gid nga tumuluo kay Cristo, kag gintipon niya ang pila ka paryente kag kasilingan agod magbisita sa amon serbisyo. Sa indi madugay nagadayaw na sia sa Ginoo nga may nag-abot sa iya banwa agod iwali ang Ebanghelyo. Ang Methodist nga pastor, siempre, indi malipayon sa sini nga hitabo kag ginsabdong niya ako kay ginakawat ko kuno ang iya mga karnero. Ginsiguro ko sa iya nga nag-abot sila sa ila kaugalingon nga gusto, indi tungod sa bisan ano nga imbitasyon halin sa akon. Ginsiling ko nga kon ginapakaon niya ang iya panong sang maayo nga espirituhanon nga pagkaon, magapabilin ang iya mga karnero sa iya. Ginaduhaduhaan ko kon nahibal-an bala niya kon paano pakaunon ang iya kaugalingon, labi na ang iban.

Ginsugiran ako ni Tea nga sa iya gasto may gamay nga kapilya nga kawayan kag nipa nga ginpatindog sa distrito sang Salapan (diin ara ang elementary school subong). Puede bala kami magkadto kag maghiwat sang mga klase para sa mga kabataan didto sa isa ka hapon? Gani kada Biyernes sang hapon gintudloan namon ang mga kabataan sang mga chorus, mga bersikulo, kag isa ka estorya sa Biblia. Si Tea ang nagtipon sang mga kabataan, nga nagadalagan gid sa palibot agod himuon ini bisan pa sang iya edad. Dayon nagatindog sia sa likod kag nagayuhom sa kalipay nga ginagamit ang iya kapilya. Halos kada semana may makita kami nga gamay nga regalo sa pulungkuan sang awto, pila ka itlog, pila ka uhay sang mais, isa ka pungpong sang saging.

Naglalin kami sa isa pa ka storefront sa N. Domingo, ang daku nga dalan, diin mas mahapos dapiton ang mga nagaagi nga magsulod. Si Mr. Taylor, secretary sang Army and Navy YMCA sa Fort McKinley, naghatag sa amon sang isa ka sobra nga movie screen sang army. Mabaskog nga canvas ini, may pilak nga kolor sa isa ka bahin kag dakudaku gid gani kon kaisa ginagamit namon ini nga tolda. Nagpasugo ako sa pila ka manughimo sang layag nga himuon ini nga daw tangke kag butangan sang mga eyelet ang ibabaw nga kilid. Upod ang isa ka panday naghimo kami sang apat ka kahoy nga kilid, nga puede i-bolt nga tingob. Gani may ara na kami sang madala-dala nga baptistry. Ang isa sa mga una nga ginbawtismuhan sini amo si Gregorio, ang panday—sia mismo ang naghimo sang iya kaugalingon nga lulubngan! Si Tea kag ang iban sang iya pamilya ginbawtismuhan man didto. Gingamit namon ini

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sa una nga higayon sang Agosto 31, 1931. Kay ginpahiran ko sang alkitran ang gwa nga bahin, indi gid ini mapasok sang tubig.

Ang isa pa nga ginbawtismuhan didto amo si Trinidad Dayton, isa ka Pilipina nga minyo sa isa ka Amerikano. Bisan may responsable sia nga posisyon sa isa ka asyenda sang kalamay sa Canlubang, Laguna, may balay sila sa San Juan. Si Trining (amo ang tawag namon sa iya) abyan ni Pelagia Alfonso, ang anak nga babayi ni Tea. Isa ka adlaw si Stevie, ang anak nga lalaki ni Trining, nagmasakit nga may hilanat gani ginsiling ni Pelagia nga pangamuyuan nila sia. Kinaandan sadto nga magtipon ang pila ka Cristiano agod magpangamuyo para sa masakiton. Wala nagkontra si Trining bisan indi sia anad sa sini nga kinaandan. Sang masunod nga adlaw nag-ayo-ayo na si Stevie. Pero indi gid ang sabat sa pangamuyo ang nagpukaw sang interes ni Trining; ang paagi sang ila pagpangamuyo. "Nagahambal kamo sa Dios nga daw kilala ninyo Sia kag daw ara lang Sia diri." Ginsiguro nila sa iya nga matuod gid nga kilala nila ang Dios sing personal. Nagdesisyon si Trining nga magtambong sa mga serbisyo upod sa ila, kag isa ka Domingo samtang ginakanta ang isa ka himno ginbaton niya si Cristo. Pila ka tuig sang ulihi isa ka abyan namon nga nagbisita ang nagpamangkot sa iya, "Paano mo nakit-an si Cristo?" Ang sabat ni Trining, "Ay! Indi ako ang nakakita sa Iya, Sia ang nakakita sa akon!"

Si Gregorio, nga akon na nasambit, may malain nga batasan nga halos pirme lang sia ulihi sa pag-abot sa mga serbisyo. Isa ka tuig ang pila sang iya mga anak may bahin sa programa sang Christmas pero wala gid sila nag-abot. Sang tapos na ang programa kag kalabanan sang mga tawo nakapauli na kag ikandado na lang namon ang puertahan, nag-abot si Gregorio upod ang iya mga anak! Indi sia malig-on nga Cristiano kag pagligad sang pila ka tion ginbiyaan niya kami kag nagkadto sa Iglesia ni Cristo, isa ka sekta nga ginsugdan ni Felix Manalo. Isa ka adlaw samtang nagahambal kami ni Gregorio, ginpamangkot ko sia kon ngaa nagakadto sia didto nga ginabalibaran nila ang pagka-Dios ni Cristo. Siling niya mas may disiplina sila sang sa amon. Sang ginpamangkot ko sia parte sini, siling niya kada Sabado ang ila mga manugwali nagakadto sa balay ni Mr. Manalo kag ginahatagan sang materyales sang ila wali para sa Domingo. Gani pareho lang ang wali sa tanan nga simbahan. Sabat ko nga sa bilangguan halata gid ang disiplina sang gobyerno, pero wala sila sing kahilwayan. Mas gusto namon nga ang kahilwayan sang Espiritu Santo ang maggahom sa amon mga serbisyo.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Sa sulod sang pila ka tuig nagahiwat kami sang mga klase para sa mga kabataan sa nagkalain-lain nga mga barrio kada semana. Ang ginapalangga nga chorus sadto amo ang "Joy, joy, joy, with joy my heart is ringing." Gani nakakuha ako sang bag-o nga ngalan; "Mr. Joy, joy." Pagligad sang madamo nga tuig samtang nagapungko ako sa akon awto malapit sa merkado, duha ka babayi ang nag-agi kag nabatian ko nga nagsiling ang isa, "Ato si Mr. Joy, joy!" Sa pila ka tion isa ka tigulang nga babayi nga ginpaguwa na sa Culion Leper Colony ang nagbulig sa sini nga obra kag sang ulihi nakuha man namon ang bulig sang pila sang mga dalaga sa San Juan. Isa ka adlaw ang isa sa ila nagalista sang mga ngalan sang mga kabataan kag nabudlayan sia sa pagkuha sang apelyido sang isa ka bata. Ginpamangkot niya ang bata nga babayi kon kay sin-o sia nga anak, kag ang sabat sang bata, "Anak ako sang akon iloy!"

Sang isa ka bagyo sang 1932 ang gamay nga kapilya nga ginpatindog ni Tea ginlumpag sang hangin. Daku ang kahalitan pero ang daan kag lagas-lagas nga balay ni Tea kag sang iya bana sa gwa lang sang banwa nagtindog sa tunga sang mas mabakod nga mga balay, nga nalumpag. Siling ni Tea sa iya mga kasilingan, "Nagpangamuyo kamo sa mga santos, pero kami nagpangamuyo sa Ginoo kag ginprotektaran Niya kami." Halos indi sia makabasa kag makasulat bisan nakabasa sia, pero ginaduhaduhaan ko nga may nabasa sia nga iban pa sa iya Biblia. Nagbisita sia sa iloy ni Trining nga bag-o pa lang naluwas kag nakita niya ini nga nagamama sang buyo. May mga pulungkuan nga mapungkuan pero mas gusto sang mga tigulang nga babayi nga magtingkulo sa salog. Siling ni Tea kay Antonina, "Ang imo lawas amo ang templo sang Espiritu Santo, kag dapat mo ini hawanan para sa Iya." Amo ato ang katapusan sang sina nga mahigko nga batasan.

Nagatipon si Tea halin sa iya diutay gid nga kinitaan. Kon may kuwarta sia nagabakal sia sang pila ka GI nga atop ukon pila ka haligi nga matig-a nga kahoy. Gani sang sugod sang 1933 nagpasugo sia sang pila ka lalaki nga ipatindog ang balangkas sang isa ka kapilya sa gamay nga lote sa H. Lozada Street. Dayon nagsiling sia sa akon, "Imbes nga magbayad ka sang abang sang kapilya, ngaa indi mo na lang tapuson ang akon ginsugdan." Gani nakabakal kami sang pila ka materyales kag sang Hulyo 4 may ara kami sang working bee, isa ka tinampo nga pag-obra nga ginatawag sang mga Tagalog nga "bayanihan" (isa ka bantog nga Pilipino nga dance troupe ang naggamit sini nga ila ngalan). Ang idalom nga bahin sang mga dingding bato nga adobe kag ang ibabaw nga bahin kahoy nga siding. Ang mga lalaki kag mga babayi nag-obra nga may bug-os nga kabubut-on sa bilog nga adlaw. Ang mga babayi naghanda sang manamit nga panihapon kag mga meryenda. May

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

malipayon nga espiritu sang pag-upod-upod kag pag-abot sang gab-i nakatindog na ang mga dingding. Sang ulihi gindugangan sang semento nga salog, mga bintana, kag mga puertahan. Mga isa ka gatos lang ka yarda ini halin sa balay ni Trining Dayton kag ginhatagan niya sang pahanugot nga hiwaton ang pila sang mga klase sang Sunday school sa iya balay.

Sadto nga tion ang amon balay mga duha ka kilometro halin sa sentro sang San Juan. Ara ini sa bag-o nga subdibisyon nga madamo ang bakante nga lote sa palibot, isa ka maayo gid nga lugar para sa amon mga bata nga lalaki nga magahampang kag maglibot-libot. Indi namon masarangan nga magpahimo sang kudal ukon pader sa palibot sang amon duta, gani ang pagtanom sang hardin halos wala gid sing pulos. Ang isa sang amon mga kasilingan may mga kanding nga nagalibot sa kasilingan kag ginakaon nila ang bisan ano nga amon ginatinguhaan nga patubuon. Nakakuha ako sang pila ka cactus nga puno sang mga tunok nga mahuptan lang kon may gloves. Sa banta ko indi ina kaunon sang mga kanding! Sala gid ako! Nakita nila nga manamit gid ina nga pagkaon! Ang isa sa mga kanding isa ka daku nga lalaki nga kanding nga ginakaugtan gid sang amon houseboy sadto, si Vicente. Isa ka adlaw nakita ni Vicente si "Billy" nga nagasulod sa lagwerta sang amon kasilingan kay nabilin nga abri ang gate. Nagatulog ang mga ido sang kasilingan kag hinay-hinay nga nagpalapit si Vicente kag ginsirhan ang gate (nga wala namon nahibal-an). Sang nagmata ang ido, nagdalagan si "Billy" pakadto sa iya ginsudlan pero indi na sia makagwa didto. Daku gid ang kalipay ni Vicente—tubtob nga ginpakadto ko sia agod buksan ang gate kag magpangayo sang pasaylo sa amon kasilingan.

Ang obra sang misyonero indi lang puro pagwali kag pagtudlo. Isa ka gab-i, pila ka tuig sang ulihi, nakabati ako sang gahod sa lagwerta. May isa ka toro nga nakasulod sa amon lagwerta kag si Gregorio nga amon bulig sadto nagatinguha sa pagpagwa sa iya. Sa paglagas, nagdalagan ang toro sa ibabaw sang septic tank. Sang nagbuka ang tabon tungod sang kabug-aton sang toro, naipit sia kag kami man sa isa ka problema. Nabutangan ni Gregorio sang lubid ang mga sungay sang toro pero wala sing pulos ang amon pagbutong sa iya. Nagsakay ako sa awto kag nagkadto sa "municipio" agod mangayo sang bulig sang pila ka pulis. Ang isa lang nga ara didto indi makabiya, pero ginsugiran niya ako kon diin ko basi makit-an ang duha ka lalaki sa ila beat. Nakit-an ko sila sa isa ka simple nga barberya nga nagatulog sing mahamuok sa mga bangko. Pagkatapos nga ginpukaw ko sila sa ila pagkatulog, nagpauli kami kag sa ila bulig nagwa ang toro halin sa iya mahigko nga kahimtangan. Wala gid sia nagpakita sang pagpasalamat sa tanan namon nga paninguha! Sia

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

akig gid kag mabudlay namon sia nga gin-higot sa isa ka haligi sang balay tubtob sang aga. Siling sang mga pulis dal-on sia sa municipio dayon. Nag-una si Gregorio kag nagsunod ako sa akon awto. Nagabaylo-baylo ang toro —kon kaisa indi gid magtiplang kag kon kaisa dayon nagadalagan pasunod kay Gregorio. Sang natugyan na sa pulis ginpangabay ko sila nga indi sia buy-an tubtob nga ang tag-iya magbayad sang kahalitan. Sang nagbalik ako wala na ang toro kag ang tag-iya nagdumili nga maghimo sang bisan ano.

Sang amon una nga termino ginpangabay ako nga maghiwat sang mga serbisyo para sa mga Pilipino nga beterano nga mga pasyente sa Santol Tuberculosis Infirmary (sang ulihi Quezon Institute). Isa ini ka extension work sang Army and Navy YMCA nga gintugyan sa akon. Sang ulihi nagdul-ong ini sa isa ka programa sang pagbisita sa bug-os nga lugar. Ako kag si Anna nagakadto kada Martes sang hapon agod mag-apod-apod sang mga mabasa kag makighambal sa mga pasyente nga nagpakita sang bisan diutay nga interes. Kon kaisa nakadala man kami sang magagmay nga bugkos sang bulak. Ang kalabanan sang mga pasyente madugay nga ara didto kag luwas sa pila ka tumuluo may kalipay kami nga matuytuyan ang iban kay Cristo. Ang isa ka lalaki nga nagakamatay sa T.B. may masanag nga pagpanaksi kag kon ginapangamuyuan ko sia, nagasiling sia, nga may daku nga paninguha, “Kon maluya ako, amo man ang pagkabakod ko.” Ang iban, siempre, wala nagsabat, pareho sang lalaki nga indi magtuo sa gugma sang Dios kay nagakamatay man sia kag mabilin niya ang iya pamilya. May isa ka Amerikano nga nagsugid nga wala na sing paglaum ang iya kaso; nakahimo sia sang sala nga indi mapatawad, sa banta niya. Daku ang iya sala pero ginsiguro ko sa iya nga indi ini malayo sa maabot sang grasya sang Dios. Wala niya ginbaton si Cristo, kag sang nagbalik ako sang masunod nga semana nakadto na sia sa kahangturan. Dapat bala mas ginpilit ko pa ang akon pagpangabay?

Ang isa sang mga naluwas didto amo si Mr. Candido Aguilar nga dati sales manager sang Singer Sewing Machine. Nag-ayo-ayo sia pero nag-antos sing daku sa kamot sang Japanese nga pulis sang inaway tungod sang iya mga kontak sa mga gerilya. Pagkatapos sang inaway daku gid ang iya bulig sa obra sa Binangonan kag Tanay.

Pirme kami may open-air nga mga tilipon sa nagkalain-lain nga bahin sang San Juan samtang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagatinguha kami nga maabot ang mga taga-banwa sang Ebanghelyo. Isa ka beses may duha ka semana kami nga gab-i-gab-i nga evangelistic nga mga tilipon sa gamay nga kapilya. Sa una nga semana wala sing nagsabat. Gindapit namon ang isa ka abyan nga manugwali, si Mr. Gebala, agod iwali ang Pulong. Pagkatapos sang isa ka semana nagkadto sia sa akon kag nadismaya kay ginabatyag niya nga wala sia sing kahilwayan sa pagwali. May indi husto gani sa banta niya indi na sia dapat magpadayon. Ginpilit ko sia nga magpadayon kay sigurado ako nga ang problema wala sa iya kundi sa mga tumuluo. May indi pagkasinabtanay sa ila kag daw may duha ka grupo nga nagbinahin. Gani pagkatapos sang tilipon sang Domingo sang gab-i ginpangabay ko sila tanan nga mag-upod sa akon sa basement sang balay ni Mrs. Dayton diin tinguhaan namon nga husayon ining problema sa aton.

Pagkatapos sang pila ka paghambalanay kag bisan pila ka pagbais, ang isa sang mga dalaga nagsabat sa mga akusasyon nga ginahimo sang iban parte sa iya. Samtang nagahambal sia, may nag-abot sa iya nga daw atake sang epilepsy. Subong nga mas madamo na ang akon eksperyensya mahilig ako magtuo nga atake ato sang demonyo. Wala na gid ato naulit. Gindala namon sia sa doktor kag dayon sa amon balay diin nag-ayo sia pagligad sang pila ka adlaw. Ang kakibot sining hitabo daw nagpukaw sa mga tumuluo sa ila kaugalingon nga pagkasayop kag mas maayo nga espiritu ang naggahom.

Gani, sa ikaduha nga semana may nakita kami nga bendisyon. Ang isa sang mga naluwas amo ang utod nga babayi ni Trining Dayton. Si Domingo Capati maayo gid magpang-golf kag nangin ladies' champion, nga ginhuptan niya sa sulod sang pila ka tuig diri sa Pilipinas. Sayang lang, wala sia nagbarug kontra sa pagpang-golf sa Domingo kag ang golf ang naghimo sang mas daku nga lugar sa iya kabuhi sang sa Ginoo. Ginrepresentar niya ang Canlubang Sugar Estate sa golf. Sang napatay sia pila ka tuig na ang nagligad ang Estate ang nag-atipan sang lubong, nga may pari nga magdumala sa lulubngan. Ang pamilya gusto sang Protestante nga serbisyo gani ang tag-iya sang estate nagkompromiso, "Pabay-i ang duha nga mag-upod." Ang serbisyo sa lulubngan lang, gani ginpamangkot ko ang Pilipino nga pari kon sin-o ang gusto niya nga mag-una. Ginsiling niya nga ako na lang. Madamo gid ang tawo, mga tawo sang Estate kag mga manunulat sang sports. Gingamit ko ang higayon agod iwali ang Ebanghelyo kag naghambal ako sa Tagalog,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga mas nagdani sang atensyon. Nagsunod ang pari kag ang bug-os niya nga serbisyo sa Latin. Sang ulihi nabatian namon nga ang anak sang tag-iya sang Estate nangalas sa ginhimo sang pari. “Ang Amerikano naghambal sa aton lenguahe pero ang aton Pilipino nga pari naghambal sa langyaw nga lenguahe.”

Sa katapusan nga hapon sang amon evangelistic nga kampanya, si Brother Gebala nagdapit nga magtindog ang bisan sin-o nga handa magsalig kay Cristo. Halos gilayon isa ka babayi, si Felisa Mallari, nga nagapungko malapit sa unahan, ang nagtindog. Ang iya bana indi kaayo interesado pareho sa iya, pero sadto nga hapon gusto niya makita kon ano ang nagakatabo. Gani hinay-hinay sia nga nagpungko sa pulungkuan sa sulok sang ulihi nga linya. Si Nicolas daw pareho kay Zaqueo kay malip-ot sia nga tawo kag kuryoso man. Sang nagsiling ang manugwali nga may isa nga nagtindog, nahunahuna ni Nicolas kon sin-o bala ato. Ang iya kuryosidad ang nagpatindog sa iya kag natingala sia nga ang iya asawa gali ang nagatindog. Ang manugwali, nga wala nakahibalo nga nagtindog sia tungod lang sang kuryosidad, nagpasalamat nga may isa man ka lalaki sa ulihi nga linya nga nagtindog. Wala sia naluwas sadto nga adlaw pero wala madugay naluwas man sia. Indi madugay pagkatapos sang iya pagbalik sa Dios, samtang nagaobra sia bilang panday, ginatiaw sia sang iya mga kaupod sa obra kay nangin Protestante sia. “Wala ka bala nakahibalo,” siling nila, “ang mga Protestante nabahin sa madamo nga nagkalain-lain nga sanga. Ang simbahan sang Romano Katoliko isa lang; amo gid ina ang husto.” Bilang bag-o pa nga Cristiano, wala nakahibalo si Nicolas kon paano magsabat pero nangayo sia sang bulig sa Ginoo. Nagapungko sila sa landong sang isa ka daku nga puno sang paho samtang nagaudto. Ginpanudlo niya ang isa ka poste sang telepono sa malapit kag nagsiling, “Tan-awa ina nga poste! Isa lang ina—wala sing sanga! Pero patay ina! Diin kita nagakadto para sa landong kag bunga? Sa sini nga puno sang paho nga madamo sang sanga, kay buhi ini.”

Sa sadto nga una nga mga tuig sang obra sa San Juan pirme kami nagakabalaka kag nadulaan sang kaisog tungod sang pagkadiutay sang paglambo sang madamo nga mga tumuluo. Pirme gid sila pareho sang mga taga-Corinto. “Kag ako, mga kautoran, indi makahambal sa inyo pareho sa mga espirituhanon, kundi pareho sa mga unodnon, pareho sa mga lapsag kay Cristo. Ginpainom ko kamo sang gatas, kag indi sang mabaskog nga pagkaon: kay sadto indi pa ninyo masarangan, kag bisan subong indi pa ninyo masarangan. Kay unodnon pa kamo: kay samtang may ara sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

inyo nga kahisa, kag pagbais, kag pagbinahinbahin, indi bala unodnon kamo, kag nagakabuhi pareho sang ordinaryo nga mga tawo?" (1Cor. 3:1-3). Pirme gid ang mga butang nga ila ginabaisan daw diutay lang kag daw pang-bata.

Isa ka gab-i samtang nagapauli kami halin sa prayer meeting, ginpasakay namon ang isa sang mga lalaki. Ginasugid niya sa amon ang pila sang sini nga mga kabudlayan kag mga problema. Pagkatapos nga nagpanaug sia kag nagpadayon kami sa pagmaneho, naluoy gid ako sa akon kaugalingon kag nadulaan gid sang kaisog. Ano pa ang pulos sang pagpadayon! Nahunahuna ko, "Kon gusto nila nga magbais sa amo sini nga pang-bata nga mga butang, pabay-an ko na lang sila nga maghimo sini sa ila kaugalingon. Biyaan ko sila kag magsugod sang bag-o nga obra sa iban nga lugar. Indi ko na gid sila maagwanta." Dayon samtang nagamaneho ako daw nabatian ko ang Ginoo nga nagahambal, indi sa mabatian sang dulunggan pero maathag gid. "Mga anak sila Nakon kag ginaagwanta Ko sila." Samtang naluoy pa ako sa akon kaugalingon, nahunahuna ko, "Huo, Ginoo, kon masarangan Mo sila agwantahon, siguro kinahanglan ko man." Pero wala pa natapos ang Ginoo sa akon, kay nabatian ko liwat ang Iya tingog, "Huo, kag ginaagwanta Ko man ikaw." Ina nga sumbag naigo gid ako sa masakit, sa husto gid nga target. May bag-o ako nga panan-aw sa akon kaugalingon, sa akon makaluluoy nga pagkaluoy sa kaugalingon kag kahambugon. Daw ano kadamo nga ginpakita ko ang Espiritu ni Cristo sa sadto nga bag-o pa nga mga tumuluo? Narealize ko man liwat ang mapinahinunguron nga kaluoy kag ang mainantuson nga grasya sang aton Ginoo sa isa nga indi takus.

Sa sadto nga ikaduha nga termino, sang sugod sang 1930's, naagihan namon ang mga tion sang grabe nga pagtilaw sa kuwarta. Amo ato ang tion sang depression sa United States kag madamo nga bangko sa U.S. ang nagabagsak. Sang sugod sang 1934, may pila ako ka tseke sa mga bangko sa U.S. pero ang lokal nga bangko indi magbaton sini, bisan para sa collection. Basi kuno nasirhan na ang bangko kay isa ka bulan na ang nagligad sang ginsulat ang tseke. Ang amon maayo nga abyan, si Bruce Cameron sang American Bible Society, ang mabinalak-on nga nagbulig sa amon. Nabaton na sang Bible Society ang ila tinuig nga subsidy antes sang pagbagsak sang mga bangko, gani madamo sila sang pondo nga peso diri. Mabinalak-on niya nga ginbaton ang akon mga tseke kag ginhatagan ako sang lokal nga kuwarta. Wala gid sang tseke nga ginbalik.

Tungod sining mabudlay nga mga tion naulihi kami sa amon bulanan nga hulog sa amon balay. Ginapaabot namon nga ang kompanya sang real estate

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

magaforeclose sang mortgage. Isa ka adlaw ginbisita ko ang manager, si P.D. Carman, kag sing prangka ginsugid ko sa iya ang amon kahimtangan kag nga sa banta ko may husto sia nga magforeclose. Mabinalak-on gid sia. Siling niya, "Indi ko ginaisip ang akon kaugalingon nga Cristiano, pero may tagipusuon ako para sa mga ara sa kabudlayan kag nahibal-an ko nga nagatinguha ka gid." Imbes nga magforeclose ginhusay niya nga ang mortgage ibalhin kag pag-areglohon liwat sang isa ka Pilipino nga bangko. Kay mga British kami sadto indi namon ini mahimo sa amon kaugalingon.

Sang ulihi nakita namon kon paano nagaobra ang Ginoo sa sining tanan nga butang. Sang panahon sang pag-agaw sang mga Hapon ang tanan nga propyedad sang mga langyaw ginkuha sang mga Hapon. Bisan ginatugutan ang mga tag-iya nga magpabilin sa ila kaugalingon nga balay kinahanglan sila magbayad sang abang sa mga Hapon. Kon ginapamangkot nila ako kon sin-o ang tag-iya sang propyedad pirme ko ginasiling nga naka-mortgage ini sa isa ka Pilipino nga bangko. Wala na nila ginusisa pa ini. Pero, ginsugiran ako sang bangko nga kinahanglan nila bag-uhon ang mortgage kay natapos na ang iya tion. Sang ginpaathag ko ang kahimtangan, ginsilingan nila ako nga magpauli lang kag sugiran nila ako sa husto nga tion, kay ang pagbag-o sang mortgage kinahanglan aprobahan sang mga Hapon. Ginpabay-an na lang nila ini kay indi nila gusto nga madula ang ila claim sa propyedad.

Gani nag-istar kami sa balay nga wala sing abang kag wala sing bayad tubtob nga ginbilanggo kami. Gani bisan sa sadto nga mga pagtilaw sa kuwarta mga tuig antes sini, ginahanda na sang Ginoo ang para sa palaabuton.

Isa ka gab-i may mga bisita nga nagbisita lang sing hinali sa tion gid sang panihapon. Ang amon lang mahatag sa ila amo ang tinapay kag mantikilya kag prito nga saging. Halin sa akon diary sang Agosto 12, 1936, ginakuha ko ini, "Wala sing regalo. Diutay na gid ang pagkaon. Ginahunahuna ko kon ano ang ginahanda sang Ginoo para sa amon. Ang pagdayaw matuod gid nga isa ka halad. Masarangan Niya! Indi na mahimo nga mas madulom pa ang palaabuton." Dayon pagligad sang apat ka adlaw sang ika-16 amo ini ang nasulat, "Nakabaton sang pila ka regalo. Ginsabat ang pangamuyo." Mabinalak-on nga ginpakita sang Ginoo ang Iya daku nga katutom sa amon sa sulod sang tanan nga tuig. Dayawon ang Iya ngalan!

Sang Nobyembre 19, 1931, natawo ang amon anak nga babayi, si Rose Ellen, kag gin-ngalanan sia sunod sa iya duha ka lola. Sadto nga tion, si Miss Jeannette

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Lape, isa ka kaupod nga misyonera halin sa Glendale, California, nagaistar upod sa amon. Isa ka adlaw ginsiling ni Kenneth nga gusto niya nga may manghod sia nga babayi. Ginsilingan sia ni Jeannette nga ang mga lapsag halin sa Dios gani dapat sia mangayo sa Dios sang manghod nga babayi. Ginhimo niya ini pero sa pila ka tion wala na sing may nagsambit sang ila handum. Siling ni Jeannette, “Ken, indi ko na ikaw mabatian nga nagapangamuyo para sa manghod nga babayi.” Gintan-aw niya sia nga daku ang mata sa katingala, “Indi nagakalipat ang Dios! Isa ka beses ko lang Sia ginpangayuan kag tama na ina; indi ko gusto ang isa ka dosena.” Sang nagalapit na ang tion, gusto ni Anna nga ihanda ang iya hunahuna nga basi lalaki ang lapsag, gani nagsiling sia, “Ken, kon ang Ginoo magpadala sa aton sang isa pa ka lalaki, palanggaon man naton sia, indi bala?” Ang sabat nga iya nabaton, ”Indi gid! Ibalik naton sia!” Gintahod sang Dios ang pagtuo sang isa ka gamay nga bata—babayi ang nag-abot.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 12

Isa ka Dekada sang Paghikot

"Kag masarangan sang Dios nga paawason sa inyo ang tanan nga grasya; agod kamo, nga pirme may bastante sa tanan nga butang, magaawas sa tanan nga maayo nga buhat." (2 Cor. 9:8)

Ang mga 1930's masako gid nga tion, isa ka dekada sang paghikot sa obra sang Ginoo. Sang nagsugod ini nagasugod pa lang kami sa obra sa San Juan. Bisan nakafurlough kami halin 1937 tubtob 1938, nagpadayon ang obra. Sa sadto nga furlough nagpauli sa Ginoo si Lutgardo Ramos. Gin-hidlaw gid namon ining mahal nga tawo sang Dios pareho nga gin-hidlaw namon sang una si Brother Simeon Endaya. Halin sa sugod gusto namon makita nga ang tilipon matuod gid nga indigenous, labi na nga may kaugalingon nga mga gulang. Sa pioneer nga obra ang misyonero nagaatubang sang isa ka problema. Dapat bala nga padayon sia nga maghimo sang halos tanan sa iya kaugalingon? Tungod sang iya mas daku nga ihibalo sa Pulong, basi mas maayo pa ang iya paghimo sang mga butang. Pero, may katalagman nga dal-on lang niya sa iban nga kultura ang iya naanadan sa iya kaugalingon nga pungsod. Amo ina ang bahin nga kinahanglan sia masiguro sang pagtudlo sang Pulong sang Dios kag indi magsunod sa iya kaugalingon nga mga tradisyon. Ukon dapat bala nga itugyan niya ang mga butang sa mga taga-diri, bisan basi indi magdalagan sing hapos ukon husto ang mga butang, tubtob nga mas matudloan sila sa Pulong? Wala kami nagduhaduha nga ang ulihi amo lang ang paagi sa pagpabakod sang indigenous nga tilipon.

Pareho sang kasarangan nga nagakatabo, mas madamo ang mga babayi sang sa mga lalaki kag kasarangan mas aktibo kag mas espirituhanon. Kon kaisa ginhandum ko nga kuntani ang iban sa mga babayi mga lalaki! Ngaa indi sila puede magpangamuyo sa prayer meeting? Ato nga pamangkot nasabat paagi sa pagbinahin sa mga grupo para sa pangamuyo. Pagkatapos sang tion sang Bible study, ginapresentar ang mga pangayuon sa pangamuyo. Dayon nagabinahin kami sa mga grupo nga tatlo ukon apat, batan-on kag tigulang, ang iban sa Ingles kag ang iban sa Tagalog. Sa sini nga paagi ang tanan naupod kag makahimo sang ila bahin. Ang bug-os nga grupo nagatipon liwat para sa katapusan nga pangamuyo.

Sang sugod pa sang obra nagsugod kami sang isa ka kinaandan nga nagapadayon pa tubtob subong. Amo ini nga sa una nga semana sang tuig may prayer meeting kada gab-i. Sa sini nga paagi ginatinguhaan nila nga ipasad ang espirituhanon nga tono para sa bug-os nga tuig kag pangamuyuan ang mga plano para sa masunod nga tuig.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Subong, may mga manugobra nga taga-diri nga nagaabot agod maghatag sang report kada gab-i agod mapangamuyuan nila ang obra sa iban nga lugar. Sa isa sining una nga mga serye, nabatian ko nga may nagahulag-hulag samtang tion sang pangamuyo. Indi ini katingalahan kay may mga tawo nga nagagwa kag nagasulod ukon nagakadto sa bintana agod magluwa. Pero, nakita ko nga tatlo ka lalaki nga wala pa gid nakapangamuyo sang una, nagpangamuyo sadto nga gab-i. Pagkatapos sang tilipon ginsugiran ako ni Tea nga nagkadto sia sa iya bana (talagsa lang sila magpungko nga tingob) kag gindusol niya ini nga magtindog kag magpangamuyo. Dayon nagkadto sia sa bana sang iya apo nga babayi kag sa iban pa nga paryente. Basi indi ato ang pagpamugos sang Espiritu pero bisan paano epektibo ato.

Ato nga mahal nga utod, si Timotea, lain gid ang iya mga paagi. Talagsa lang sia nga indi makatambong sa tilipon. Kon kaisa naglangoy ukon nagtabok sia sa sapa kon ginanod ang taytay nga kawayan. Nagakadto sia sa balay sang iya anak nga babayi agod magkuha sang mamala nga bayo. Isa ka beses nagbiya kami sing makadali. Sang nagbalik kami, ginsugiran kami ni Tea parte sa isa ka babayi nga kasilingan nga iya gintuytuyan sa Ginoo. Ining babayi magalalin na gani sa banta ni Tea dapat sia mabawtismuhan. Gani si Tea mismo ang nagbawtismo sa iya sa suba! Sa kada serbisyo nagasiling sia "Salamat sa Panginoon" (salamat sa Ginoo). Sa lubong sang iya bana nahunahuna ko "Indi niya ina masiling subong." Dapat nahibal-an ko na. Pagkatapos sang serbisyo sang paglubong sa lulubngan, gin-uyatan ni Tea ang akon kamot, "Salamat sa Panginoon—ara na sia sa Ginoo subong." Sang nabatian niya nga magafurlough kami, pero, indi sia mapasalamaton tubtob nga ginsiguro namon sa iya nga magabalik kami. Basi ang pinakadiutay nga regalo pero ang pinakabilihon amo ang isa ka peso nga iya ginhatag sa amon para sa amon pasahe. Gusto niya magdala sang mga manok kag iban pa nga butang sa barko tubtob nga ginsiguro sa iya sang iya pamilya nga mapakaon kami sing maayo sa barko. Isa ka beses ginhatagan gid niya kami sang isa ka gamay nga kanding, nga ginpatay kag ginpanitan sang amon houseboy.

Sang 1940, ang Morales Street malapit sa kapilya ginapalapad agod mangin amo ang Aurora Blvd. subong. Ang pagpalapad indi makaapekto sa lote nga ginpatindugan sang kapilya pero mangin kanto ini nga lote nga gusto sang tag-iya para sa iya kaugalingon nga gamit. Nagdesisyon ang tilipon nga mangita sang duta nga mabakal kag nakita nila ang propyedad nga ara subong sa A. Lake

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Street. Ang una nila nga katuyoan amo nga bakalon lang ang atubangan nga katunga, pero tungod sang kapabayaan sang ahente kinahanglan namon kuhaon ang bug-os nga lote. Sa sini ang Dios ang naggahom kay subong bisan ina gamay na gid.

Isa ka hapon nagtipon kami tanan agod magbulig sa paglalin sang isa ka balay sa propyedad sa iban nga lugar. Malaba nga mga kawayan ang ginhigot sa idalom sang balay kag madamo gid nga lalaki ang nagbayaw sang balay sa sina nga mga kawayan. Kay medyo mas mataas ako sang sa ordinaryo nga Pilipino daw ang bug-os nga kabug-aton ara sa akon abaga! Ang daan nga kapilya ginbungkag agod magamit ang kadamuan sang materyales sa pagpatindog liwat. Sang 1941 natabunan na ang tanan pero duta pa ang salog.

Sang mga 1930's, luwas sa obra sa kapilya kag sa mga open-air nga tilipon, may mga klase para sa mga kabataan pareho sang akon nasambit na. Ang kada semana nga pagbisita sa Santol Sanitarium nasambit ko man sang una. Si Anna may Bible class isa ka gab-i kada semana sa Abiertas' Home, isa ka balay para sa mga iloy nga wala sing bana. Kasarangan nagadala sia sang pila ka dalaga halin sa San Juan agod magbulig sa iya. Sang nagbalik kami halin sa furlough sang 1929 nagbakal kami sang second-hand nga Essex (ang mga tigulang lang ang makadumdom sina nga mga awto). Daku gid ang iya pulos sa amon pero kinahanglan gid sang madamo nga pag-atipan. Isa ka beses nagakadto kami sa Baguio kag hinali lang may nagtagaktak sa idalom sang hood kag grabe nga pagkurog. Sang nagpundo kami agod usisaon nakita namon nga ang isa sa apat ka blade sang fan nabali. Kay malayo kami sa bisan ano nga talyer nagdesisyon ako nga ang paagi lang agod magbalanse liwat amo ang pagbali sang blade nga atbang sini. Paagi sa pagpundo sa idalom sang zigzag sa Kennon Road kag sa pagpaagas sang tubig sang radiator kag pagbutang sang matugnaw nga tubig, nakasaka kami sa bukid nga wala sing problema.

Sang nagapanaug kami sa sadto nga biyahe, sang nakaabot kami sa kapatagan, naguba ang differential gear. Gin-tow kami pakadto sa isa ka garahe sa malapit nga banwa diin nahibal-an ang problema. Wala sing piyesa didto, gani ginbilin namon ang awto kag nagpauli kami sakay sa bus kag tren. Ginsiling sang akon mekaniko nga ang bag-o nga piyesa, bisan makakita kita, indi magtupong sa daan nga mga gear. Sa iya bulig nakakita kami sang kompleto nga unit para sa sina nga daan nga modelo sa isa ka junk shop. Gindala ko ini pa-aminhan kag ginpabutang kag maayo gid ang iya pagdalagan.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Gani kon nagalakat si Anna nga isa lang sa gab-i, nagasiling ang mga bata, "Mangamuyo kita nga indi maguba ang awto ni Mama." Indi ako ang lalaki nga nagsiling sa iya asawa, "Ini nga awto ara na sa akon sa sulod sang madamo nga tuig kag wala gid ako naaksidente," kag nagsabat ang iya asawa, "Ini nga guba ara na sa imo sa sulod sang madamo nga tuig kag wala ka gid sang awto!" Isa ka beses nabangga ko ang isa ka karabaw sa iya likod . Maayo lang kay hinay ang akon dalagan gani nagpalayo lang ang karabaw nga daw wala sing natabo, pero may lubak ang akon fender kag nabuka ang headlight. Antes kami nagfurlough may isa nga naghatag sa akon sang P37.00 para sini! Ang rehistro nga dapat na bayaran magabili sang P35.00!

Sang 1931, ginsugdan ang Manila Evangelistic Institute ni Dr. Paul Cullen sang Association of Baptists for World Evangelism. Pagligad sang isa ukon duha ka tuig sang wala sila sing lalaki nga misyonero sa Manila, ginpamangkot ako ni Miss Ellen Martien kon puede ako magtudlo sang doktrina didto. Ginsiling ko nga basi ang akon panan-aw sa doktrina indi mabaton. Ginbayaw ni Miss Martien ang isa ka Biblia kag nagsiling, "Magpabilin ka sa sulod sang mga hapin sining Libro kag mabaton ini." Sa sina nga kahimusan, nagsugot ako kag luwas sa pagtudlo sang doktrina, gintudlo ko man ang Roma. Sang ulihi si Dr. Russell Bradley Jones ang nagdumala sang Institute, kag ginhatag ko ang akon resignation tungod sang akon kakulang sa kwalipikasyon sa eskwelahan. Mabinalak-on niya nga ginbalibaran ang akon resignation. Nalipay kami sa malipayon nga pag-upod-upod sa sini nga mga lalaki. Isa ka tuig ginpangabay ako nga magtudlo sang Bugna kag si Dr. Jones nagatudlo sang Daniel. Kay ang iban sang iya panan-aw sa propesiya lain sa akon, ginatinguhaan sang mga estudyante nga ibangga kami sa isa kag isa.

Sang Disyembre 1931, una ko nga nakilala si Sandy Sutherland. Halin sia sa isa ka tilipon sa Scotland kag nagkadto sa U.S. para sa dugang nga pagtuon. Halin didto nagkadto sia sa Pilipinas upod ang ABWE kag ginsugdan niya ang obra sa Palawan. Indi sia kontento sa ila mga palisiya sa kuwarta gani nagbulag sia sa ila kag nagpadayon sa pag-alagad sa Ginoo nga independent sa bagatnan nga Palawan. Nag-istar sia sa Brookes Point kag naglapnag sang obra halin didto. Sang ulihi ang pila sa amon sa Manila, upod ang pila ka Pilipino nga tumuluo, nagkontak sa pila ka tilipon sa Scotland parte sa pag-commend kay Sandy sa obra sang Ginoo diri. Sang Oktubre, 1936, si Sandy kag si Maisie nagpakasal sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Chinese Gospel Chapel, nga ara sadto sa Gandara St. sa Manila. Samtang ginadala ko si Sandy pakadto sa kasal sa amon mahigko kag guba-guba nga daan nga awto, ginpilit niya nga sia kag ang iya nobya magsakay upod sa amon halin sa kapilya pakadto sa reception sa balay ni Dr. kag Mrs. Culley. Wala gid ako sing tiempo bisan sa pagpahugas sini! Pareho sang iya batasan nga matigdas, ang daan nga awto indi mag-andar sang nagsakay na ang bag-o nga minyo, gani kinahanglan namon ini ipatulod agod mag-andar. Bisan paano, siling namon, ang ila pagkaminyo nagsugod sa isa ka maayo nga tulod!

Sang Oktubre, 1932 nagwa sa imprentahan ang una nga isyu sang isa ka bulanan nga magazine, ang The Philippine Evangelist, nga si Dr. Cullen ang editor kag si Mr. Wightman ang publisher kag manug-imprinta. Sa sulod sang pito ka tuig ako ang nagsulat sang mga nota sang leksyon sang Sunday school kada semana sa sina nga magazine. Sa pila ka tion ako ang assistant editor, nga nagabulos kay Dr. Culley kon wala sia sa siyudad. Ining magazine may mapuslanon nga ministeryo sa madamo nga bahin sang Pilipinas sadto nga mga tuig pero napilitan nga matapos sang ang inaway sa Pacific nagdala sang mga Hapon sa sini nga mga baybayon. Sa sulod sang pila ka tuig ang mga nota sang Sunday school sa Ingles ginbadbad sa Tagalog kag ginimprinta bilang supplement.

Si Dr. kag Mrs. Culley man ang nangin daan sa pagsugod sang Philippine Keswick Conference. Ini ginhimo labi na para sa mga estudyante kon wala sila klase sa tunga sang Paskwa kag Bag-ong Tuig. Ang una nga conference ginhiwat sa Montalban sa idalom sang gorge sang Disyembre 1931. Kami ni Sandy gindapit nga manugwali. Nanghulam sila sang isa ka daku nga canvas para silungan sang mga babayi. Para sa mga lalaki, may mga payag nga kugon. Isa ka aga, sang temprano pa, nag-ulan, kag ang kugon indi gid makapugong sang ulan. Kami ni Sandy nagbutang sang amon camp cot sa ibabaw sang amon mga bagahe kag nagpungko sa suba, kay didto indi tuman katugnaw sang pinalid nga ulan. Bilidhon gid nga tion sang paghiliusa, bisan medyo nabasa kami!

Sang ulihi may komite nga gintukod kag ginpangabay ako nga mangin chairman. Sa bulig sang mga estudyante, ginahanda namon ang duta. Ang mga sanga sang akasya ginbunal pasulod sa duta bilang balayan sang mga pulungkuan sa isa ka bukas nga auditorium sa bakilid sang bukid. Madamo sa ila ang nagatubo na sang dahon sa tion sang conference. Nag-arkila kami sang duha ka “banka” (baroto) para himuon nga balsa sa pagtabok sang suba kag

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

may mga tolda kag iban pa nga mga gamit.

Ato ang mga tion sang daku nga bugay sa kabuhi sang madamo. Ang mga pagpamatuod sa palibot sang kalayo sa katapusan nga gab-i makapalipay gid. Isa ka dalaga, matahom gid, ang nagsiling isa ka gab-i, "Nagkari ako diri dala ang akon kaugalingon nga mga plano para sa akon kabuhi. Subong ang gusto ko na lang amo nga matuman ang kabubut-on sang Dios." Para sa iya, matuod gid ang himno, "I know not what awaits me, God kindly veils my eyes" (Wala ako kahibalo kon ano ang nagahulat sa akon; sa kaayo sang Dios ginatabunan Niya ang akon mga mata). Nagpakasal sia sa isa ka maayo gid nga pastor sa Visayan Islands. Sang katapusan nga mga adlaw sang pagsakop sang mga Hapon, ang iban sa ila mga soldado nagwalay-wala. Ato nga maayo nga babayi, upod ang iya duha ka anak, ginpatay sing mapintas sang mga Hapon sa atubangan sang pastor, nga ang iya kabuhi ginpabay-an.

Ang Montalban isa ka matahom nga lugar nga may matag-as kag matiraw nga mga bukid sa kilid sang gorge. Kada gab-i makatilingala gid nga makita ang linibo ka kabog nga nagagwa sa ila mga kuweba kag nagalupad padulhog sa nalupyakan sang pagtunod sang adlaw. Isa ka adlaw may grupo sang mga lalaki nga nagsaka sa bukid. Inabutan sila sang dulom kag natiraka sila sa pangpang didto sa ibabaw sa bug-os nga gab-i. Nakita nila ang kampo, gani ginpadayon namon ang daku nga kalayo kay naistoryahan namon sila paagi sa pagsinggit pero indi namon sila maabot. Sang 1938, ato nga lugar ginlamon sang baha, gani may nakita nga lugar sa isa ka hacienda sa mga bukid sa idalom sang Antipolo. Upod diri ang paggamit sang bahin sang isa ka mas daku nga balay sa uma. Subong ang Valley Golf and Country Club amo ang yara sa sina nga lugar kag ang Faith Academy malapit lang. Sang 1941, nagahanda kami para sa isa pa ka conference didto. Sang udto, samtang nagapahuway sa bakilid, nagtan-aw ako tabok sang nalupyakan pakadto sa Manila kag nagpamensar kon ano ang matabo kon mag-abot ang inaway. Nag-abot gid ini antes namon mahiwat ina nga conference. Ang work party para sa Disyembre 8 ginkansela tungod sang balita nga ginbomba ang Pearl Harbor.

Isa pa ka hilikuton sa sina nga dekada sang 1930's amo ang ministeryo sa radyo. Sang Enero 7, 1934, si Dr. Paul Culley nagsugod sang 15 minutos nga programa nga ginatawag "Gospel Singers." Ini, sa akon pagtuo, amo ang una nga programa sang pagwali sang ebanghelyo sa radyo diri sa Pilipinas. Sang primero, ang kompanya sang radyo indi magtugot sang bisan ano nga pagwali, kay nahadlok sila sa indi maayo nga reaksyon sang mga Romano Katoliko. Pero ginpaagihan ini ni Dr. Culley paagi sa pagpakilala sang kada himno kag pagsugid kon ano ang ginahambal sini. Sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

katapusan sadto nga tuig, si Dr. Culley magapanaw na para sa iya furlough kag ginpangabay niya si Dr. Jones nga sia na ang magdala sini. Pero si Dr. Jones indi manugkanta pareho ni Dr. Culley, gani ginpaathag niya nga magahatag sia sang malip-ot nga mensahe.

Gindapit ako ni Dr. Jones nga magdala sang mensahe sang Pebrero 24, 1935. Klaro gid nga wala ako sing eksperyensya sa paghambal sa mikropono—wala pa gani kami sing public address system sadto. Wala man kami sing radyo nga mapamatian ang iban, gani kulbaan gid ako kag amo siguro ina ang nagdala sang sakit sang tutunlan kag namaw-ang ko nga tingog. Pero wala ako pagbuy-i ni Dr. Jones nga mag-atras, gani gindala ko ang mensahe nga akon ginhanda parte sa "True Satisfaction" (Matuod nga Kaayawan).

Isa ka tuig sang ulihi, sang Marso, 1936, sang si Dr. Jones magabiya na sa Islands, ginpangabay niya ako nga ako na ang manabat sa programa. Sadto gintawag na namon ini nga "The Gospel Messengers." Ang amon grupo halin sa nagkalain-lain nga nasyon: si Mrs. Edward Bomm, isa ka Amerikana, ang soprano; si Miss Josefina Orteza, isa ka Pilipina, ang alto; si Dr. Ho Seng Huang, isa ka Insik, ang bass. Nalipatan ko na subong kon sin-o ang tenor pero sa pila ka tion si Henkey Pouw, isa ka Indonesian, ang pianista. Sadto wala pa nadiskubre ang wire ukon tape recording, gani kada programa live. Wala sing paagi nga pamatian liwat kag tadlungon ang mga sala. Isa ka Domingo sang gab-i, ang amon programa ginpaaga sang 15 minutos kag wala kami ginpahibalo. Maayo lang kay masami temprano kami nga nagaabot, pero sadto nga gab-i halos makulbaan ako sang ang quartet nagsulod nga daw wala lang, isa lang ka minuto antes mag-on air.

May mga libre nga booklet nga gintanyag sa sini nga programa, kag makapalig-on ang sabat sang mga tawo. Isa ka babayi ang nagsulat nga kapoy na gid sia sa iya kabuhi kag naghunahuna na sia sang paghikog. Sang nabatian niya ang quartet nga nagakanta, "All this I have done for thee, What hast thou done for Me?" (Tanan ini ginhimo Ko para sa imo; ano ang ginhimo mo para sa Akon?), nabukas ang iya mata sa kaayo sang Dios kag sa grasya ni Cristo.

May isa pa ka babayi nga nagsulat parte sa iya mga kabudlayan sa iya pamilya, gani nagpangayo kami kon mahimo namon sia maduaw. Sang nagduaw kami, ginsugid niya ang tanan niya nga estorya kag ginpanikasog namon nga ihatag sa iya ang kalipay kag kaumpawan sang Kasulatan. Antes kami ni Anna maghalin, nagpangayo ako kon mahimo namon sia ipangamuyo. Daw natingala sia gamay, kay siguro ginhunahuna niya nga kinahanglan pa namon sang altar ukon iban pa. Sa simple nga mga pulong ginpangamuyo ko sia kag ginsugid ko sa Ginoo ang iya masubo nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kahimtangan kag ginpangabay ko Sia nga ipakilala ang Iya Kaugalingon nga matuod gid sa iya. Samtang nagapangamuyo ako, nabatian ko sia nga nagahibi. Pagkatapos sang pangamuyo, nagtan-aw sia sa akon nga may luha sa iya pisngi kag nagsiling, "Wala gid ako sing nabatian bisan kaisa sa akon kabuhi nga pangamuyo nga pareho sina!" Ini nagpahanumdom liwat sa akon sang pribilehiyo nga makighambal sa Dios sa pangamuyo. Masami kita nga daw wala lang naton ginapabilihan ina nga pribilehiyo. Nag-abot ang inaway kag nadula ang amon kontak. Mga baynte ka tuig sang ulihi, isa sa mga maestra sa Faith Academy ang nagdala sa panggab-i nga simba sa San Juan sang iya kaingod nga isa ka tumuluo. Ini nga babayi nagsiling, "Indi mo na ako madumduman?" Makahuluya nga aminon nga indi ko na sia madumduman, pero amo diay sia ang babayi nga akon ginpangamuyuan. Subong isa na sia ka tumuluo kay Cristo.

Ang ministeryo sa radyo ginpadayon sang iban samtang yara kami sa furlough halin 1937 tubtob 1938, pero sang pagbalik namon ginpadayon ko liwat ini tubtob Disyembre 7, 1941. Sa sadto nga programa naghambal ako parte sa Four Freedoms nga ginpahayag ni President Roosevelt, pero gin-aplikar ko ini sa espirituhanon nga paagi. Sa katapusan nakita ko nga may mga isa pa ka minuto, gani ginkuha ko ang isa ka card nga ginpadala sa akon sang isa ka misyonero, nga nakalista ang pila sang mga "Fear Nots" (Indi Ka Magkahadlok) sang Kasulatan. Samtang nagahambal ako, ang mga Hapon nagapadulong na sa Pearl Harbor kag sang madason nga aga ginbomba nila ang mga lugar sa Pilipinas. Nadula ang iban sang amon kahilwayan pero natun-an man namon nga indi kita kinahanglan magkahadlok.

Ato nga ministeryo sa radyo ang nagdala sa amon sa isa pa ka klase sang hilikuton sang nagsulod kami sa 1940's. Batasan sang U.S. Fleet sa Far East nga magpalipas sang ting-init sa Tsingtao sa China kag sang tingtugnaw sa Manila Bay. Sa isa ka submarine tender, ang USS Canopus, may isa ka Cristiano nga marinero, si Virgil Wemmer. Nadulaan sia sang kaisog kay wala sia sing nakita nga simbahan nga nagawali sang ebanghelyo kag wala sia sing nakita nga Cristiano nga programa sa iya radyo. Natsambahan niya ang amon programa kag nagsulat sia nga gutom gid sia sa Cristiano nga paghiliusa, bisan may pila ka lalaki nga nagatipon sa apartment nga ginaarkilahan sang isa ka Chief kag sang iya asawa sa Manila.

Masami kami nga nabalaka parte sa mga U.S. servicemen sa Manila. Madamo-damo ang nakadestino sa Manila ukon didto sa Fort McKinley. Daw wala sing ginahimo para sa ila sa espirituhanon nga paagi. Sang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

una nga mga tuig, ang secretary sang YMCA sa Fort McKinley isa ka maayo nga Cristiano. Pero puno gid ang amon mga kamot sang iban nga hilikuton kag ginbatyag namon nga ang amon una nga responsibilidad amo ang mga Pilipino. Kon kaisa may nakontak kami nga pila ka lalaki. Sang amon una nga termino nakabulig kami sa isa ka taga-Navy. Sa isa ka watch night service nagpamatuod sia, "Sang una ginhunahuna ko nga ang Cristianismo parte lang sa husto nga mga pagtuluohan, pero subong nahibaluan ko nga ini nakasentro sa isa ka Persona, ang Ginoong Jesucristo." Daw nagabugnaw sia sa espirituhanon antes sia nagbalik sa U.S. Dugay na namon sia wala makita, pero nahibaluan ko kon san-o sia magapanaw. Ginputos ko ang isa ka Bag-ong Testamento nga may iya ngalan kag ginbilin ko ini sa barko nga iya sakyan. Samtang yara kami sa furlough, nahibaluan ko nga yara sia sa Moody bisan wala ako sing nabatian halin sa iya. Sang gin-agtunan ko sia didto, ginsugid niya sa akon nga ato nga Bag-ong Testamento ang nagbalik sa iya sa paghiliusa upod sa Ginoo kag nagdala sa iya sa pag-alagad sa Ginoo bilang isa ka manunudlo.

Nakigkita kami kay Virgil Wemmer kag sa pila sang mga lalaki sa apartment ni CPO King. Wala madugay, gindesisyunan nga mangita sang iban nga lugar nga mas malapad para sa pagtilipon. Madamo sa mga lalaki ang nagatipon sa Army and Navy YMCA sa Walled City, gani nagpangayo kami kay Mr. Wightman sang pahanugot nga gamiton ang Gospel Hall sa sina nga distrito kada Sabado sang gab-i. Pero bisan ini indi gid husto; ang kinahanglan nila amo ang pamatyag sang isa ka balay. Ginhunahuna ko nga ang amon balay tuman kalayo kag mabudlay pangitaon, pero indi amo sina ang hunahuna sang mga lalaki. Gani nagsugod didto ang regular nga tilipon kada Sabado sang gab-i. Ang iban nagaabot sang hapon kag nagapabilin tubtob Domingo sang hapon. Nakakuha kami sang pahanugot nga gamiton ang bakante nga lote sa likod, kag didto nagbutang sila sang mga suga kag volleyball court.

Isa ka lalaki ang nagsiling, "Halin sang ginbiyaan ko ang akon balay sa States, subong pa lang ako nakasulod sa isa ka balay." Isa sa mga regular, si Archuletta, ukon Archie, suod gid nga abyan sang amon mga bata nga lalaki. Nagpangayo sia kon mahimo sia magdala sang isa pa ka lalaki nga indi Cristiano. Madamo nga oras sang Sabado sang hapon ang gingasto upod sa sina nga lalaki, kag daw malapit na sia magdesisyon para kay Cristo. Sa katapusan nagsiling sia, "Wala ako kahibalo kon makaantos ako! Mabudlay gid ang yara sa submarine. Kon mahimo ko lang ini testingan sang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

isa ukon duha ka semana kag tan-awon kon paano." Ginpasalig ko sia nga indi niya mabaton si Cristo "on approval" (nga daw ginatestingan lang) para tan-awon kon mag-ubra. Ginpasalig ko sia nga kon batunon niya si Cristo, ihatag sa iya ang kusog nga iya kinahanglan. Kon nagsalig gid sia kay Cristo sang ulihi ukon wala, wala kami kahibalo.

Isa sa mga lalaki nga nagkari sa amon balay amo si John Tinkle, isa ka madasigon gid nga Cristiano. Nakilala niya ang Ginoo sa Long Beach, California, paagi sa ministeryo ni Dawson Trotman sang una nga mga adlaw sang hilikuton sang Navigator. Mahilig gid sia magsaulo sang Kasulatan kag nakasaulo sia sang mga 600 ka bersikulo. Gusto gid niya nga himuon man ini sang iban. Samtang nagahugas kag nagapamunas sila sang pinggan sa kusina, ginaensayo nila ang ila mga bersikulo. Sang ulihi ang barko ni John ginlunod sang mga Hapon sa inaway sa Java Sea. Ang iban magasiling nga nalunod sia upod sa iya barko; ang iya lawas, huo, pero ang iya espiritu nagpauli upod sa Ginoo.

Duha ka batan-on nga lalaki sa army Air Corps (antes pa sang USAF) nga nakadestino sa Nichols Air Base mga Cristiano lang sa ngalan. Si John Bristow kag si Jesse Miller 18 pa lang ka tuig, nag-isahanon kag nagahidlaw sa ila balay. Isa ka Sabado sang gab-i nagkadto sila sa YMCA kay ginhunahuna nila nga mas maayo pa nga magtan-aw na lang sang sine, bisan indi sila malipayon sa paghimo sina. Isa ka marinero ang nagdapit sa ila nga magkadto sa amon balay, kag amo ini ang nangin liko sa ila kabuhi. Pero ang mga eksperyensya ni John sa inaway daw nakadaut sa iya espirituhanon nga kabuhi kag nadula ang amon kontak sa iya. Tubtob sadto, ang hunahuna ni Jesse sa Biblia isa lang ka libro nga dalhon sa simbahan. Dayon natun-an niya nga ini dapat may importante gid nga bahin sa iya kabuhi. Paagi sa mga bugay nga iya nabaton sa amon balay, nagdesisyon si Jesse nga kon may ara gid sia sang iya kaugalingon nga balay, bukas ini sa mga servicemen. Ang estorya kon paano natuman ina nga determinasyon dapat ibilin sa isa ka ulihi nga kapitulo. Nagapasalamat kami sa Dios sa mga kontak nga natabo sadto nga tion kag man sa impluwensya sadtong mga Cristiano nga lalaki sa amon duha ka anak nga lalaki nga mga tin-edyer. Kon kaisa daw ang amon tion kag kusog ginabanat na tubtob sa katapusan. Tubtob san-o pa namon ini mapadayon? Si Sandy kag Maisie Sutherland nag-upod sa amon sang pila ka tion sa palibot sang Thanksgiving, 1941. Si Sandy nagsiling, "Cyril, indi mo mapadayon ining kadasig mo. Kinahanglan mo bayaan ang isa ka butang." Pila lang ka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

adlaw sang ulihi, pagkatapos nakabalik ang mga Sutherland sa Palawan, ang Ginoo na mismo ang nag-asikaso sina nga kahimtangan paagi sa pagbuto sang inaway sa Pacific.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 13

Nagatipon ang mga Panganod sang Inaway

"Bisan magkampo batok sa akon ang isa ka bunyag sang soldado, indi magkahadlok ang akon tagipusuon: bisan mag-abot ang inaway batok sa akon, sa sini magasalig gid ako." (Psa. 27:3)

Pareho sang akon nahambal sa nagligad nga kapitulo, ang amon ikaduha nga furlough halin 1937 tubtob 1938. Sa sini nga furlough ginpanikasog namon nga si Leonard kag si Kenneth makaeskwela sang isa ka tuig sa public school. Diri sa Pilipinas kami mismo ang nagatudlo sa ila gamit ang Calvert course. Bisan nagkinahanglan ini sang madamo namon nga tion, ginbatyag namon nga amo ini ang pinakamaayo nga paagi para sa ila edukasyon sadto nga tion. Sang nagbalik kami diri, nakasulod sila sa Bordner High School kay ginlubaran ang pila ka daan nga regulasyon. Amo man ini ang nagbukas sang paagi para si Rose makaeskwela sa primary school. Isa sa pinakamatahom nga natabo sadto nga furlough amo ang pagsaksi sa pagbawtismo kay Leonard kag Kenneth sa Elmwood Chapel sa Buffalo, New York, sang Enero 30, 1938.

Antes sang amon furlough, si Miss Jeannette Lape halin sa Glendale, California nag-upod sa amon sa hilikuton. May mga problema sia sa lawas kag sa iya ugali, kag ini siguro naglala sang wala kami. Sang temprano nga aga sang isa ka Sabado, nakabaton kami sang cable halin sa isa ka maayo nga abyan sa Manila, si Miss Edna Hotchkiss sang ABWE, nga si Jeannette may nervous breakdown kag dapat sia updan pauli sa labing madali. Si Miss Hotchkiss nagtanyag nga sia ang mag-upod sa iya pero kinahanglan sia sang tiket pabalik. Ang bug-os nga gasto mga $1200.00. Gilayon ko nga gintawgan si Mr. Richard Mac Lachlan, editor sang "Voices From the Vineyard" sa New York, kag si Tom Millham man sang tilipon nga nagpadala sa iya, kag ginsiling ko nga ang bisan ano nga pondo nga ara ipadala sa ulihi agod ipadala sa Manila. Ining duha ka utod sa Ginoo nakighambal sa iban sadto nga semana-pahuway. Sa kaayo kag grasya sang aton Ginoo, kag paagi sa pagkamanggaranon sang tagipusuon sang katawhan sang Ginoo, ang kinahanglan nga pondo ginpadala sa Manila sang Lunes. Daku gid nga pakusog sa amon pagtuo nga makita kon daw ano kadasig ginsabat sang Dios ang amon mga pangamuyo. Pagkatapos nag-ayo sia, si Miss Lape gusto gid nga magbalik sa Pilipinas pero ang mga utod sa Los Angels wala nagbatyag nga maalamon nga ipadala sia. Nagbalik sia upod sa iban nga grupo sang misyonero pero pagkaligad sang pila ka tuig kinahanglan liwat sia ipauli bangod sang balatian.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Sa isa sang akon mga paglakbay sadto nga furlough, ginplano ko nga duawon ang Fort Dodge, Iowa. Ang akon katuyuan amo nga makighambal kay Utod Lloyd Walterick nga sadto nagapublikar sang "Light and Liberty." Upod sa iban, nabalaka ako nga ang Voices talagsa lang kag indi regular nga nagagwa. Ginkahadlukan nga ini magpahina sang interes sa misyon. Nalipay gid ako sang nahibaluan ko nga si Utod Walterick bag-o lang nagbalik halin sa pagduaw sa New York diin nakigkita sia sa pila ka utod nga may pareho nga kabalaka. Upod sa ila si Harold Harper, isa ka maayo nga abyan kag masami nga nagahatag sa mga misyonero, kag si Charles Bellinger man nga isa sang amon mga manunudlo sa missionary school sa Brooklyn. Bisan si Utod Bellinger masako gid nga negosyante sa Wall Street, sa pila ka tuig sia ang nagpanguna sining bag-o nga ministeryo nga nagaalagad bilang tulay sa tunga sang mga misyonero kag sang mga tilipon sa ila pinuy-an. Sang ulihi nga mga tuig, pagkatapos gintawag na pauli si Utod Bellinger, natukod ang Christian Missions in Many Lands kag sang ulihi nag-isa upod sa grupo sang "Voices From the Vineyard" kag sang "Missionary Fund." Ang mga misyonero sa bug-os nga kalibutan may daku gid nga utang nga kabalaslan sa madamo nga mga utod nga naghatag sang ila tion kag kusog sa pagbulig sa hilikuton sang Ginoo sa iban nga mga pungsod.

Nagatipon ang mga panganod sang inaway sa Europe, kag ang mapintas nga mga taktika ni Hitler nagakaklaro na sang nagbalik kami halin sa furlough sang 1938. Sa paglayag tabok sang Pacific, may isa ka hungihong sang inaway nga nagpahunahuna sa amon kon makaabot pa kami sa amon padulungan. Ang akon hinablos, si Cyril Weller, ginbaton sang China Inland Mission para mag-alagad sa China. Pero indi sia makaupod sa amon pakadto sa Shanghai kay may grupo sang dalaga nga nakabook sa sina nga barko. Ang patakaran sang CIM indi nagatugot nga ang mga lalaki nga wala pa asawa magsakay sa pareho nga barko upod sa mga dalaga sang ila misyon. May isa ka mas gulang nga misyonero sang CIM nga nakabook, si Mr. Henry Ford. Isa ka tion nagsulat sia, nga nagapasiaw-siaw, kay Henry Ford nga bantog sa awto, kag nagpamangkot kon matuod nga ang Ford Company magahatag sang sarakyan sa isa nga kapangalan sang nagtukod sini. Ginsugiran sia nga indi matuod ina nga hungihong. Si Mr. Ford, nga mubo nga tawo, ginpahibalo nga duha ka gagmay nga bata nga lalaki ang makaupod niya sa iya kwarto. Ang duha ka bata (si Len kag si Ken) pareho mas matag-as pa sa iya!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Wala madugay nagbalik kami liwat sa hilikuton, kag sang 1939 nagbuto ang inaway sa Europe. Nagabakasyon kami sa Baguio sang 1940 sang ang mga soldado sang Alemanya naglakop sa Holland, Belgium, kag France. Si Henry de Vries, nga nagpalipas sang pila ka tuig sa hilikuton sang misyon sa Mindanao, yara sa pikas nga bahin sang duplex. Nagsulod sia para mamati sang mga balita sa radyo kag kulbaan gid sia kay, bilang taga-Holland, kilala niya ang madamo sang mga lugar nga ginasambit kag may mga paryente sia sa pila sa ila.

Pagkatapos gid sang pagpahalin sang mga British sa Dunkirk, sa akon mga pagduaw sa Santol Sanitarium, nakighambal ako sa isa ka Amerikano nga pari nga pasyente didto. Ginsiling niya nga ang Britain wala na sing paglaum kag si Hitler ang magadaug. Ginsiling ko nga kon usisaon niya ang Biblia kag ang kasaysayan, makita niya nga sala sia. Bisan sa sining panahon ang Israel bilang isa ka nasyon ginsikway anay sang Dios, sila gihapon ang Iya katawhan, "kay ang nagatandog sa inyo nagatandog sa itum sang Iya mata" (Zech. 2:8). Ang bisan sin-o nga manugdumala ukon nasyon nga naghingabot sa mga Judio sa ulihi nag-antos gid tungod sini. Siguro kon si Hitler mas maayo nga estudyante sang kasaysayan, labi na sang Biblia, indi sia malutos sa sina nga makahuluya gid nga paagi.

Sa ikaduha nga katunga sang 1941 madamo-damo nga servicemen ang nagakari sa amon balay. Masami may mga lalaki halin sa mga cruiser nga nagadungka sa Manila para sa semana-pahuway. Nahibaluan namon nga ang mga barko sang Amerika nga nagatabok sang Pacific ginaupdan na sang escort tungod sang nagadamo nga kontra-Amerikano nga pamatyag sa Japan. Sang temprano nga bahin sang Disyembre 1941, nahibaluan namon nga nagabudlay na para sa mga servicemen ang pagkuha sang overnight pass. May tatlo ka maayo nga Cristiano sa USS Astoria nga nagkari diri. Ini nga cruiser sang ulihi ginlunod sa inaway sa Coral Sea kag duha sa sadto nga mga lalaki ang nalunod upod sa barko. Wala namon mahibaluan sadto kon daw ano ka indi handa ang Amerika para sa inaway sa Pacific sadto nga tion.

Ang mas mahigpit nga mga pagdumili nagpugong sa pila ka lalaki nga makakari sa amon balay sa semana-pahuway sang Disyembre 6 kag 7. Isa sa mga lalaki, si Ray Harper, nagaubra sa Cavite Navy Yard sa pag-encode sang mga mensahe. May iya sia nga awto nga kon kaisa ginabilin niya sa amon. Sadto nga Domingo samtang sia

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagahalin, nagsiling sia, “Dalhon ko ang awto para ipagrasa. Ibalik ko ini sa Lunes. Kon may matabo, mas maayo nga yari ini diri.” Dayon sang narealisar niya nga basi tuman na kadamo ang iya nahambal, nagdalagan sia nga wala nagsabat sa amon mga pamangkot. Wala na gid sia nakabalik.

Sa pamahaw sang Lunes sang aga, Disyembre 8, nabatian namon nga ginbomba sang mga Hapon ang Pearl Harbor sang mas temprano sina nga aga (oras sa Manila). Buot silingon inaway na—san-o ini mag-abot sa amon? Samtang ginahatod ko ang mga bata sa eskwelahan, ginpaandaman ko ang mga bata nga lalaki nga basi pauwion na sila sa eskwelahan kag dapat nila sunduon si Rose sa iya eskwelahan kag magpauli gilayon. Ang akon iskedyul amo nga magkadto sa Taytay para mag-ubra upod sa pila ka estudyante sa duta para sa Philippine Keswick Conference. Sa pagbuto sang inaway, wala na sing conference, gani ang work party ginkansela. Wala madugay nabatian namon nga may mga bomba nga nahulog sa Baguio. Antes mag-udto, mga grupo sang eroplano ang nagsalakay sa Clark Field, sa tion gid nga ang mga eroplano bag-o lang nakabalik halin sa reconnaissance. Ang mga eroplano ginapagasolinahan kag ang mga piloto nagapanyaga. Diutay lang ang nakalupad antes sila ginlaglag. Ang mga bomber nagahulat pa sang mando nga salakayon ang mga base sa Formosa. Nagpamensar kami kon ano ang natabo kay Jesse Miller nga yara sadto sa Clark. Sadto nga gab-i ginbomba sang mga Hapon ang Nichols Field, kag halin sa bintana sang amon kwarto nakita namon ang mga pagbuto.

Sang naguba na nila ang kalabanan sang mga eroplano sang U.S., ang mga Hapon nagakari sa hugot nga formasyon, masami mga udto. Halin sa aminhan, nagaliko sila pakatundan sa ibabaw sang amon lugar kag nagapanaog para bombahon ang mga barko sa Manila Bay kag tabok sang Bay pakadto sa Cavite Navy Yard. Ang amon anti-aircraft fire wala gid sing pulos, kay kulang ini sang kusog kag abot. Samtang nagatan-aw kami isa ka adlaw, nabatian namon ang tunog sang nagahulog nga bala kag nagdapa kami sa duta. Daw isa ini ka anti-aircraft nga bala nga wala nagbuto kag nahulog sa kaingod nga lote. Kada gab-i bug-os nga blackout. Daw wala sing may sigurado kon ano gid ang dapat himuon, pero ang propaganda sang Amerika amo nga ang bulig nagapadulong na. Gani sa amon kabuang ginhunahuna namon nga madali lang magbaylo ang dagan sang inaway batok sa kaaway.

Sa katapusan nga bahin sang Disyembre nakabaton ako sang tawag halin sa isa ka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

anay nga misyonero sang ABWE, si Capt. Skolfield. Nagbalik sia sa U. S. Navy kag nakadestino sa Cavite sang ginbomba ini. Naluwas niya ang pila sang mga suplay kag gindala ini sa isa ka apartment sa Manila. Ginsiling niya nga magkuha ako sang pila, kag ang iban nga suplay ginhatag niya sa mga misyonero sang ABWE. Pagkatapos mapuno ang awto sang duha ukon tatlo ka beses, gindala namon ang pila sini sa amon balay. Isa sa mga butang daw isa ka 100-pound nga sako sang asukar pero sang ginbuksan namon, asin diay.

Ining mga suplay daku gid nga bulig kay ginbuksan namon ang amon balay sa pila ka misyonero nga natiraka sa Manila. Ang iban nagapaguwa halin sa China kag tubtob lang diri ang ila naabot. Ang iban yara sa mga barko nga padulong sa India pero nadakpan diri. Ginsiling sa ila nga magpanaog, kay ang mga barko magapadayon sa wala mahibaluan nga padulungan. Nagtanyag sila nga magpirma sang release basta makapabilin lang sila sa barko sa ila kaugalingon nga risgo. Wala sila gintugutan kag naglayag ang mga barko upod ang ila mga bagahe sa hold. Pagkatapos sang inaway nahibaluan nila nga ang ila bagahe nakaabot nga wala sing kaso sa Australia kag nakatago didto. Sa pila ka tion trese kami tanan sa amon balay; gani sa baylo sang mga servicemen, ining mga misyonero na ang yara.

Pagkatapos sang Paskwa ang mga puwersa nga Pilipino-Amerikano nag-atras pakadto sa Bataan peninsula. Sa paglikaw sa mga daku nga dalan sa palibot sang Manila, may pila ka bus nga nag-agi malapit sa amon. Ang mga tangke sang lana sa Pandacan ginsunog agod indi makuha sang mga Hapon. Ang mga suplay militar sang U.S. nga indi madala sa Bataan ginbukas sa mga Pilipino. Nabatian namon nga may mga lalaki nga nagkuha sang isa ka daku nga kahon kay ginhunahuna nila nga bilidhon ini, pero nadiskubrehan nila nga ang sulod diay amo ang bangkay sang isa ka Amerikano nga nagahulat nga ipadala. Si President Quezon kag pila ka nagapanguna sa gobyerno sang Pilipinas, upod si Gen. MacArthur kag ang iya staff, nagtabok sa Corregidor Island kag sa ganhaan sang Manila Bay. Ini nga kuta ginhimo para batuan kag isikway ang mga manugsalakay halin sa China Sea pero diutay lang ang pagbato kon halin sa likod.

Ang Manila ginpahayag nga open city sang Enero 1, 1942, agod luwason ang siudad sa inaway kag sa pagkadula sang kabuhi sang mga sibilyan. Ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagbomba labi na sa mga target militar. Pero sa pagbomba sang mga barko sa Pasig River, naigo nila ang isa ka daku nga simbahan sang Romano Katoliko. Ini gin-gamit sing maayo sa propaganda—ang pagano nga Japan nga wala sing pagtahod sa mga Cristiano nga Pilipino! Ini nga propaganda basi may kaangtanan sang ulihi sa pagbuy-an sa mga misyonero sa Manila halin sa internment. Sang pagdungka sang mga Hapon sa Lingayen Bay, sa aminhan sang Manila, kag sa Atimonan, sa bagatnan sang Manila, ang pila ka dumuluong nagpadulong sa mga lugar nga ginsiling nga evacuation point. Ang pila sang mga misyonero nagkadto sa Baguio pero nagdesisyon kami nga mas maayo nga magpabilin sa amon mga balay kag itugyan ang resulta sa Ginoo.

Sang Enero 2 nakita namon ang isa ka trak nga puno sang soldado nga Hapon nga nag-agi sa malapit nga kanto. Nagdesisyon kami nga magpabilin lang kag hulaton kon ano ang matabo. Isa ka anay namon nga houseboy ang nagkari dala ang isa ka sako sang harina halin sa bodega nga ginbukas sang tag-iya sa mga Pilipino. Madamo nga tion ang gingasto namon sa pangamuyo upod sa isa kag isa bilang grupo sadto nga mga adlaw. Ang Psalm 46 nangin ginhalinan sang kalipay kag kaumpawan sang narealisar namon nga "ang Dios amo ang aton dalangpan kag kusog, isa ka bulig nga yara gid sa tion sang kalisod." Isa ka hapon nakita namon ang isa ka trak sang mga Hapon nga nagasaka sa amon dalan. Sang nagapalapit ini, nagpadulong ako sa puertahan, kay ginhunahuna ko nga bilang ulo sang panimalay ako dapat ang una nga magsugat sa ila. Ang trak nagpadayon nga wala nagpundo. Isa ka gab-i ang amon Pilipino nga kaingod sa tabok sang dalan nagkari kag nagsugid nga sadto nga adlaw nakita niya ang mga Hapon nga anay nagaestar sa tupad namon nga balay kag ginsiling nila sa iya nga magakari sila para kuhaon kami. Ginsiling niya nga magtago ako upod sa iya ukon magkadto sa probinsya pero indi mahimo ining mga hinuyog. Sa akon pagbasa, ang Jeremiah 15:21 nangin matuod gid nga kalipay sa akon, "Luwason ko ikaw sa kamot sang mga malaut, kag tubuson ko ikaw sa kamot sang mga makahaladlok."

Ang balay sa tupad namon anay ginaestaran sang isa ka Hapon nga may asawa nga Pilipina. Nagsaylo sila didto sang nagsaylo man kami sang 1937 kag mainabyanon gid sila. Sang ulihi nagsaylo sila sa iban nga balay kag ang ila lugar ginsaylohan sang grupo sang batan-on nga Hapon nga mga lalaki nga nagaubra sa mga Japanese bazaar sa banwa. Kada aga nagaehersisyo sila antes magkadto sa ubra. Sa tabok sang San Juan Chapel may isa ka Hapon nga nag-arkila sang balay. Madamo sang iya tion ang gingasto niya sa paglibot-libot, nga daw

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagahampang sang golf. Duha lang ini ka halimbawa kon paano nagsulod ang mga Hapon sang mga militar kag mga espiya sa mga importante nga lugar.

Ang amon anay nga kaingod, si Mr. Imamura, gintangdo nga mangin tulay sa tunga sang mga pulis nga Pilipino kag sang mga awtoridad militar sang Hapon. Sang ulihi nga bahin sang pagsakop nagkadto ako sa iya para magpangayo sang bulig parte kay Mrs. Bomm nga gindakop isa ka gab-i kag gindala sa Fort Santiago. Samtang nagahulat ako sa iya opisina sa gwa, nabatian ko sia nga nagahambal sang tipikal nga propaganda sang Hapon kag naglubog ang akon tagipusuon. Nagguwa ang pila ka sarhento sang mga pulis nga Pilipino kag ang receptionist nagdala sa akon sa iya opisina. Mainabyanon gid sia, kag nagsiling, "Ang aton mga pungsod nagainaway pero ikaw kag ako mag-abyan." May iban pa nga mga tion nga nagpangayo ako sang iya bulig pero sa iya balay na ako nagakadto. Nagakadto ako sa likod nga puertahan kon madulom na. Isa ka gab-i nagguwa sia sa kusina para makighambal sa akon samtang sa iya sala; ginaatipan niya ang pinakamataas nga heneral sang Hapon!

Ang Santo Tomas University may mas malawig nga kasaysayan sang sa Yale ukon Harvard. Ang duta sining unibersidad sang Romano Katoliko ginkuha kag ginhimo nga internment camp. Ang tanan nga kaaway nga dumuluong dapat magreport didto antes sang Enero 15, gani ginpaulihi namon tubtob sa katapusan nga adlaw. Ginkargahan namon ang duha ukon tatlo ka "carretela" (ang tipikal nga karomata sang Pilipino nga ginabutong sang kabayo) kag naglakat kami, nga nabilin ang isa ka grupo sang mga tumuluo nga nagahibi. Sa Santo Tomas, may mga komite sang mga Amerikano nga gintukod para magdumala sang kampo sa idalom sang pagbantay sang mga Hapon. Naglinya kami para pun-on ang mga porma parte sa amon mga balay, mga awto kag kuwarta. Sang nahibaluan nga mga misyonero kami, ang Amerikano nga nagadumala nagsiling, "Kamo nga mga misyonero pasaylohon sa iban nga lugar subong nga adlaw—didto na lang ninyo pun-a ang mga porma." Ang matuod, buy-an na diay kami bilang mga bilanggo sa balay gani wala sing porma nga napun-an. Sa sini nga paagi ang amon awto isa sa diutay nga wala makumpiskar. Sang ulihi, kay indi man namon ini magamit, ginbaligya namon ang baterya kag ang mga goma. Dayon may tawo nga gusto magbakal sang awto. Nagdala sila sang mga goma kag isa ka gab-i gintulod namon ini sang duha ka bloke pakadto sa kaingod nga balay. Sang bag-o lang namon ini nasulod sa iban nga garahe, may nag-agi nga patrol car sang Hapon!

Samtang nagahulat sa Santo Tomas sadto nga adlaw, gintawag ako sa isa ka opisina

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

diin ginpamangkot nila ako parte sa pila nga wala pa nagsurender. Daku nga kahuwasan nga wala ako kahibalo kon diin sila. Naghatag ini sa akon sang kahigayunan nga tan-awon sing dalidali ang listahan sang mga misyonero nga ginhimo sang mga Hapon. Daw kompleto gid ini kag natingala ako nga nakalista kami bilang "Plymouth Brethren," kay wala namon ginagamit ina nga termino sa amon kaugalingon. Ginhunahuna ko nga katingalahan gid nga bisan kaisa sa bug-os nga pagsakop wala gid ginpangayo sang mga Hapon nga makita bisan lang ang amon mga passport.

Sadto man nga hapon ang tanan nga misyonero, Romano Katoliko kag Protestante, gintipon para mamati sang isa ka propaganda nga pamulong. Ginsugiran kami parte sa kaalwan sang mga Hapon, nga nagkari sila sa Pilipinas nga may pareho nga katuyuan pareho sa amon, ang buligan ang katawhan nga Pilipino. Buy-an kami agod magpauli sa amon mga balay ukon institusyon kag hatagan kami sang mga instruksyon. Tugutan lang kami nga magguwa para sa mga simba, para sa pagpatan-aw sa doktor kag sa kinahanglanon nga pamakal. Dapat kami magreport sa "Religious Section" sang Army sang Hapon nga amo ang manabat sa amon. Sang ulihi ginhatagan kami sang isa ka pula nga armband nga may letra nga Hapon nga nagapakita nga kaaway kami nga dumuluong. Isa lang kada pamilya, kag isul-ob kon magguwa kami sa amon balay. Wala madugay ini nangin bugay. Nahibaluan na sang mga Pilipino nga indi kami mga Aleman. Gani wala na sing kinahanglan magtawad sa merkado kay ang pinakamaayo nga presyo ginahatag na gilayon. May mga dugang nga butang nga ginabutang sa amon bukag kag bisan isa ka beses, may kuwarta nga hilom nga ginbutang sa akon kamot sang isa ka wala makilal-i nga manughatag.

Gani sadto man nga gab-i nakapauli na kami liwat sa balay. Ang mga tumuluo sa San Juan nalipay gid sa amon gilayon nga pagkabuy-an. Ginpaanggid nila ini sa pagkabuy-an ni Pedro sa bilangguan! Ginbuy-an kami nga wala nagpirma sang bisan ano nga pahayag ukon naghimo sang bisan ano nga panaad. Ang iban indi amo sini kapalaran. Ang pila ka nagapanguna sang mga denominasyon gintawag sang Religious Section kag ginmanduan nga pirmahan ang isa ka nahanda na nga pahayag. Ang pila ka manugpanguna, kalabanan sang liberal nga panan-aw sa teolohiya, nagpirma. Pero ang pila, pareho ni Mr. Fonger sang American Bible Society, ni Mr. Ed Bomm, kag ni Dr. Santiago Cruspero (isa ka Pilipino) sang ABWE, wala nagbaylo sang ila Cristiano nga pagpamatuod. Ato nga mga Amerikano ginbilanggo sa Fort

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Santiago, nga kilala sa kakulangon kag sa pagpaantos. Ang mga opisyal halin sa Religious Section nagduaw sa pila ka simbahan para mamati sang mga sermon kada Domingo. Bilang mas diutay nga grupo kag yara pa sa suburb sa San Juan, wala kami naduaw sang amo sina.

Isa sa mga Baptist nga misyonero ang napatay sa balatian sa Baguio Camp gani ang simbahan nga iya ginapastoran sa Manila naghiwat sang memorial service. Tubtob sa katapusan nga minuto naglaum sila nga si Mr. Bomm buy-an para sina. Gani sang klaro na nga indi sia makaabot, ginpangabay nila ako nga magbaylo sa iya. Ang Ginoo nagbulig gid sing makatilingala sa paghatag sang nagakaigo nga mensahe bisan sa sina kadali nga pahibalo. Sa isa pa ka tion didto, sang pagtindog ko gid para magwali, may pila ka opisyal nga Hapon nga nagsulod. Wala madugay, gintawag ako sa Religious Section kag ang pangulo didto nagpamangkot kon gusto ko nga ipauli sa akon pungsod. Ginhunahuna ko nga upod na ang pamilya pero wala sila ginsambit. Ini nga tanyag ginbalibaran ko kay may iban nga natiraka man diri tungod sang inaway. Sila ang dapat unahon, kag ang pila nakasarang man nga makapanaw pakadto sa Shanghai agod makasakay sa barko sang evacuation, ang S. S. Gripsholm. Sang nahibaluan niya nga taga-British Columbia ako, ginsugid sang pangulo sa akon nga nagdaku sia sa Fraser River valley sina nga probinsya.

Kada semana dapat kami magpadala sang report sang amon mga hilikuton—ano nga mga simba ang amon gintambungan kag iban pa. Kon nagtudlo kami sang klase ukon nagwali, dapat namon ihatag ang topiko sang amon mensahe. Isa ka semana nagpadala sila sa akon sang sulat, nga nagasiling nga nagwali ako sa amo nga Domingo kag nagapangayo sang kopya sang akon sermon. Indi ko batasan nga isulat ang akon mga sermon, balangkas lang. Kay nagwali ako sa Tagalog, gin-type ko ang akon mensahe sa Tagalog, kay halos sigurado ako nga indi nila ini mahangpan! Wala madugay may isa pa ka pangayo sang kopya sang akon sermon kag "kon nagwali ka sa Tagalog, palihog ipadala ang badbad sa Ingles." Kay gusto gid nila mabasa ang akon mensahe, nagdesisyon ako nga ipakita sa ila sing klaro gid ang dalan sang kaluwasan.

Sadto nga tion ginadapit nila ang nagkalain-lain nga Pilipino nga manugwali para maghatag sang malip-ot nga mensahe sa radyo kada Domingo sang aga. Siempre, ginapangayo nila nga aprobahan anay nila ang mensahe antes ini ipagwa. Ginpangabay nila

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

si Dr. Cruspero nga maghatag sang mensahe pero ginsikway nila ang iya una nga manuskrito. Medyo nalingaw ako nga si Dr. Cruspero nagpangayo sang laygay sa akon, isa ka kaaway nga dumuluong. Gusto niya gamiton ang kahigayunan pero indi ibaylo ang iya pagtindog para kay Cristo. Gin-usisa namon ang manuskrito kag ginbaylohan ang pila. Sa isa ka bahin ginsambit niya ang Empire State Building sa isa ka ilustrasyon. Ginbaylo namon ini sang isa ka mataas nga bilding sa Manila. Ang iya ginbag-o nga mensahe ginbaton.

Ang mga simba sa San Juan Chapel nagpadayon sing regular, luwas lang nga wala na sing panggab-i nga simba. Siempre, indi gintugutan ang pareho sang open-air meeting ukon klase sang mga kabataan sa gwa, ukon ang bisan ano nga pagpanagtag sang literatura. May suplay sang literatura nga yara sa amon. Kay kulang ang papel ukon bisan ano nga suplay, ginbaligya namon ini bilang basura nga papel. Wala sing duhaduha nga gingamit ini sa pagputos ukon paghimo sang supot sa mga merkado. Gani kay kulang gid ang mababasa, naglaum kami nga basahon man sang mga tawo bisan ining papel nga putos.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 14

Ang Pagsakop sang mga Hapon

"Masarangan bala sang Dios nga maghanda sang lamesa sa kamingawan?" (Psa. 78:19)

"Ginahandaan Mo ako sang lamesa sa atubangan sang akon mga kaaway." (Psa. 23:5)

Antes gid nagsulod ang mga Hapon sa Manila, nakapadala kami sang cable sa mga utod sa New York nga nagapahibalo nga maayo kami sadto. Wala na sila sing nabaton nga balita parte sa amon tubtob Enero 1943, sang ang mga evacuee sa S.S. Gripsholm nagdala sang balita parte sa amon. Mabudlay gid nga tion ato para sa amon mga hinigugma, labi na ang iloy kag amay ni Anna. Isa ka adlaw ginhunahuna nila nga napatay na ang iya iloy. Ang doktor (isa ka maayo nga Cristiano) halin sa tabok sang dalan naghunahuna nga ulihi na sia tubtob nga may namatikdan sia nga diutay nga hulag. Nabuhi niya liwat sia pero nagsiling sia nga ang pinakamaayo nga bulong amo ang isa ka sulat halin sa Manila. Ang tatlo ka utod nga babayi ni Anna nagpadala sang malip-ot nga mga sulat paagi sa Red Cross sang ulihi nga bahin sang 1944, pero wala ini nabaton tubtob pagkatapos sang amon pagkahilway.

Sa halos tatlo kag tunga ka tuig wala kami sing nabaton nga sulat luwas sa isa halin sa Echoes of Service sa Bath. Wala kami kahibalo kon ngaa, pero ang mga sulat halin sa Britain daw nakalusot, kay isa sang amon kaupod sa hilikuton nga taga-didto nakabaton sang pila ka sulat. Buot silingon, siempre, nga bug-os gid kami nautod sa amon kinaandan nga ginahalinan sang suplay kay wala sing regalo nga makalusot sa amon. Sang una nga mga adlaw ang pila sa mga yara sa internment camp ginhatagan sang Red Cross nga pakete sang pagkaon pero wala ini ginhatag sa amon nga yara sa gwa; kuno, ang lokal nga mga merkado bukas man sa amon!

Paano gin-aman sang Dios ang amon mga kinahanglanon sa tion nga nagaestar kami sa amon kaugalingon nga balay bilang mga bilanggo sa balay? Ang pila sang lokal nga mga tawo naghatag sa amon sang mga regalo, masami pagkaon. Ang mga tumuluo mismo nagaantos pero naghatag gihapon sila sa amon. Kon kaisa may mga regalo nga nagaabot halin sa mga wala pa namon makilal-i sang una. Nakabaligya man kami sang pila ka butang. Ini, siempre, dapat indi mahibaluan sang mga Hapon, pero nabaligya namon ang amon awto kag piano kag pila pa ka butang. Dayon ang pila sang mga Insik nagtanyag nga pahulaman kami sang kuwarta nga wala sing interes tubtob pagkatapos sang inaway. Ini maayo man para sa ila kay daw isa ini ka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

investment nga bayaran sa maayo nga kuwarta. Wala sila sing pagsalig sa kuwarta sang Hapon, nga ginatawag nga "Mickey Mouse Money." Ang pila sa ila wala na nagbaton sang bayad pagkatapos sang inaway.

Siempre, ang mga Hapon nagausisa man kon diin naghalin ang amon ginabuhi. Ang mga Pilipino nga nagbulig sa amon pagadudahan nga nagabulig sa kaaway. Isa ka hapon may isa ka opisyal kag soldado nga Hapon upod ang isa ka pulis nga Pilipino nga nagduaw sa amon. Maayo lang kay yara kami tanan sa balay sadto. Klaro nga gusto nila mahibaluan kon sin-o ang nagabulig sa amon. Nagadugang sa ila dungog ang paghambal paagi sa interpreter. Nagsugod sila sa pagpamangkot sa Tagalog nga dapat ipamangkot sang Pilipino sa amon sa Ingles. Ginkuhaan ko sila sang hangin sa ila layag paagi sa pagsabat sa pulis sa Tagalog. Nagsinggit sila, "Oh, nakahambal ka sang Tagalog!" Indi diplomatiko kon ipaathag ko nga siguro mas maayo pa ako maghambal sini sang sa ila. Ginpamangkot nila kon paano kami nagapangabuhi. Gintudlo ko sa ila ang amon tanaman diin nagtanom kami sang kamote kag kalabasa, kag iban pa. Ang matuod indi gid ini mapatubuon, pero wala ko ginhunahuna nga kinahanglan pa idugang ina nga impormasyon. Klaro nga indi pa ina kuntento, gani nagpamangkot sila, "Ano pa?" Ginsambit ko nga ang pila sang amon mga miyembro nagabulig sa amon. Handa na ang mga lapis kag papel—"Oh, sin-o sila?" "Oh, indi ko masugid sa inyo ang tanan nila nga ngalan—madamo gid sila." "Pila ang ginahatag nila sa inyo?" Gingasto ang tion sa pagsugid kon paano ang nagkalain-lain (wala sing ngalan, siempre) naghatag sang pila ka uhay sang mais, diutay nga bugas, ukon pila ka itlog. Wala ko na ginsugid sa ila nga ang amon kaingod nga Hapon isa ka beses nagpadala sa amon sang pakete sang manamit nga mga pagkaon! Sa katapusan nagaklaro na nga wala ako sing ihatag sa ila nga bisan ano nga espesipiko nga impormasyon. Samtang nagahalin sila, ginkuha ko ang isa ka Bag-ong Testamento sa Hapon nga ginpadala sa amon dugay na. Ginpaathag ko sa opisyal nga dugay ko na ini ginatipigan, kag kay indi ko ini mabasa malipay ako kon sia ang magbaton sini. Klaro nga nakilala niya kon ano ini kag may ginsiling sia sa Hapon sa iya mga kaupod nga daw nakapalingaw sa ila. Masami ako nga nagpamensar kon ano ang natabo sa sadto nga Testamento. Gintugyan na lang namon ini sa Ginoo.

Sa madamo nga paagi kinahanglan namon mag-diskarte. Pila ka taga-Navy ang nagabilin sang ekstra nga puti nga uniporme sa amon balay. Gintago namon ini sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

lugar sa idalom sang atop basi makita sang mga Hapon. Sa kadugayan ginhimo ini nga mga bayo nga amon masul-ob. Ang shorts sa baylo sang malawig nga pantalon isa ka paagi sa pagtipid.

Wala madugay wala na sing harina nga trigo nga mabakal. Ang harina nga bugas ukon balinghoy indi magsabat sa lebadura sa pareho nga paagi. Makakuha kami sang lebadura kay may pila pa ka brewery nga nagaandar. May ara kami sang galingan sang mais, nga gingamit sa paghimo sang ginaling nga mais kag harina nga bugas. Si Len kag si Ken naggamit sini sa paghimo sang peanut butter kag ginbaligya ini. Kada gab-i nagakudkod kami sang lubi kag ginapuga ini para makuha ang gata. Ang nabilin pagkatapos sang pagpuga ginaprito upod ang asukar, kag ini nagadugang sang namit kag sustansya sa mga lugaw kag pudding. Kay ginbatyag namon nga importante nga makainom si Rose sang gatas, nagabakal kami sang gatas sang karabaw (water buffalo) sa isa ka bata kada aga. Ginadugangan niya ang iya ganansya paagi sa pagsimpit sang tubig sa gatas.

Upod ang isa ka kahon sa likod sang akon bisikleta, ang pamakal ginahimo sa downtown sa Manila. Sang naguba na ang mga goma, ang mga Pilipino sa ila kaalam naghimo sang goma halin sa kilid sang daan nga goma sang awto.

Ang tanan nga radyo gintawag para usisaon kag baylohan agod indi na makasagap sang short-wave. Ang amon balay ginalibutan sang mga tanom nga nagakamang para may landong. Nagbutang kami sang alambre sa palibot sang balay sa tunga sang mga tanom. Ang isa ka mubo nga punta nagaguwa sa isa ka buho sa dingding. Kada gab-i ini ginakonektar sang mubo nga alambre sa amon radyo. Halos kada gab-i sang alas 10 p.m. makasagap kami sang programa sang balita sa Ingles halin sa Free China. Sa sini nga paagi nahibaluan namon ang dagan sang inaway. Ang mga programa sang Hapon indi masaligan nga husto. Masami namon ginahunahuna nga ang matuod amo ang baliskad sang ila ginasiling. Ang pamantalaan sa Tagalog ginatawag nga "Taliba" (Sentinel, ukon Bantay). Ang mga manugbaligya sang pamantalaan nagasinggit, "Taliba! Balitang baligtad" (Bantay! Balita nga baliskad).

Isa sa mga suki ni Len sa peanut butter isa ka anay nga radioman. Nagtago sia sang shortwave sa iya balay. Ang buod sang importante nga mga balita gin-type sa gagmay nga papel nga onionskin. Kon ginadala ni Len ang peanut butter, nagapauli sia nga may isa sini nga papel sang balita nga natago sa handlebar sang iya bisikleta. Isa ka aga samtang nagapadulong sia didto, may abyan nga nagpundo sa iya kag nagsugid nga ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagsalakay sa balay sang radioman, nakita ang iya shortwave, kag gindala sia sa Fort Santiago. Klaro nga dugay na nila ginabantayan kag ginadakop nila ang mga tawo nga nagduaw sa sina nga balay. Daw yara si Len sa ila listahan, gani sa pila ka tion nagtago sia. Ang military police nagpamangkot sa isa ka kakilala kon diin ang balay ni Len, pero nagsiling sia nga wala sia kahibalo.

Isa sa mga kalingawan sadto nga mga adlaw amo ang isa ka amo nga ginhatag kay Len. Gindala ini halin sa Bataan sang isa ka tawo nga nakapalagyo halin didto. Naghatag ini sang pila ka oras nga kalingawan luwas lang kon makalusot ini kag daw nalipay gid nga indi madakpan liwat. Mapinasensyahon ini nga nagaubra sang pila ka oras sa bisan ano nga higot agod makahilway. Ang mga bata nga lalaki nagaagi para tiawan ini, nga ginaandaman gid nga indi maabot sang higot sang amo. Isa ka adlaw, sa paglukso sini sa ining mga manughinanakit, nabugto ang higot! Ang mga bata nagdalagan nga makatilingala ang kadasig! Ang isa ka manugbaligya sang prutas nagaagi sa amo nga daw nagatulog, pero sa pagtalikod niya kulang na sia sang isa ka saging. Ginpahulam ni Len ang iya amo sa isa ka abyan sang pila ka adlaw. Samtang wala ini, may kaingod nga nagtawag kag nagsiling nga ang amo ni Len yara sa ila lagwerta. Indi ato kay Len pero isa nga halos pareho gid, gani duha na kami ka amo nga pareho. Sa kasubo, ini nga ikaduha napatay sing temprano. Ang iya higot naglikaw sa iya liog gani sang naglukso sia napatay sia.

Kon kaisa ang mga bata nga lalaki nagaduaw sa mga abyan sa kaingod kon gab-i. Isa ka gab-i si Len ginpundo sang pila ka Hapon kag ginmanduan nga magreport sa ila opisina sang madason nga aga. Ang mga Hapon indi masami nagaguwa kon gab-i, kag kon nagaguwa man, pirme grupo. Basi tuman katalagman kon isa ukon duha lang sila! Indi ako makaupod kay Len, kay dapat man ako magreport sa Religious Section sadto man nga aga. Si Anna ang nag-upod sa iya kag ginpaandaman ko sila nga indi maghatag sang bisan ano nga impormasyon, sabton lang ang mga pamangkot. Sang ginpamangkot kon ngaa naglibot-libot sia kon gab-i, si Len nagsiling nga nagguwa sia para mag-ehersisyo gamay antes matulog. Sa pagtan-aw sa iya rekord namatikdan nila nga British sia pero natawo sa Pilipinas. “Pila ka beses ka na nakakadto sa Britain?” Ginsugid ni Len sa ila nga wala pa gid sia nakakadto sa Britain. Wala gid sila nagpamangkot parte sa pagkadto sa U.S. ukon Canada, kag daw

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

wala gid nila ini nahunahuna. Ginsiling nila nga magpauli na sia—maayo ang pag-ehersisyo pero indi lang kon gab-i kay madamo ang malaut nga tawo sa palibot. Ato nga pagluwas matuod gid nga sabat sa pangamuyo.

Isa sang amon mga abyan nga anay isa sang akon mga estudyante sa Biblia, si Mr. Max Atienza, nagsugid sa akon nga may kontak sia sa mga gerilya. Kon hatagan ko sia sang listahan sang mga servicemen nga amon kilala, tilawan niya nga makakuha sang impormasyon kon diin sila subong. Wala kami sing nahibaluan parte sa kalabanan sa ila. May nabatian kami parte kay Virgil Wemmer. Isa ka hapon samtang ang amon labandera nagabalik sang amon limpyo nga mga bayo, duha ka batan-on nga babayi ang nag-abot sa puertahan. Sang gindapit ko sila nga magsulod, daw indi sila gusto magsugid sang ila katuyuan tubtob nga nakahalin na ang labandera. Dayon ginsugid nila sa akon nga nagaubra sila para sa mga Hapon sa isa ka talyer sang awto sa Manila; may pila ka Amerikano nga prisoner of war nga nagaubra man didto. Gin-entrega nila sa akon ang isa ka gamay nga sulat halin kay Virgil. Nagpamangkot ako kon makapasulod sila sing tago sang bisan ano para sa iya kag sa isa pa ka lalaki nga iya ginsambit. Tilawan nila ang pila ka gagmay nga pakete. Wala sila gintugutan nga makighambal sa mga POW pero ang isa ka lalaki nga ila kaupod sa ubra magabilin sang butang sa CR kag magasignal kay Virgil nga magsulod pagguwa niya.

Samtang ato, si Max Atienza nagsiling nga ang isa sang iya mga kontak nadakpan sang Kempetai (pulis sang Hapon), gani wala sia kahibalo kon may makuha pa kami nga balita ukon wala. Pero pagkaligad sang pila ka tion ang listahan nga akon gin-type ginbalik nga may mga nota parte sa kalabanan sang mga lalaki. Si Jesse Miller sadto nagaubra sa paghimo sang airfield sa bagatnan gid sang Manila. Sang ulihi gindala sia sa Japan kag nag-ubra didto tubtob nga ginbuy-an pagkatapos sang VJ Day sang Agosto 1945. Si Ray Harper yara sa Puerto Princesa sa Palawan. Didto ang pila sang mga bilanggo ginpili nga ipadala sa Japan kag ang iban magpabilin sa Palawan. Si Ray isa sa mga magapabilin pero nagbaylo sia sang lugar sa isa ka lalaki nga naghunahuna nga mas luwas ang magpabilin sa Palawan. Madamo sang mga barko nga nagadala sang mga bilanggo pakadto sa Japan ang gintorpedo sang mga submarine sang U.S. nga wala kahibalo nga may mga Amerikano nga nakasakay. Si George Wightman, anak sang amon kaupod nga misyonero, isa sa mga napatay sa sini nga paagi. Si Ray nakaabot sing luwas sa Japan kag sang ulihi ginbuy-an didto pagkatapos sang VJ Day. Ang mga bilanggo nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagpabilin sa Palawan, sang malapit na ang pagkahilway, gintipon sa isa ka kuweba kag ginmasaker sang mga Hapon.

Nahibaluan namon ang hilikuton sang mga gerilya nga nagadagan. Ini indi lang batok sa mga Hapon kundi batok man sa mga Pilipino nga nagabulig sa ila. Ining ulihi masami ginapaandaman nga magpundo ukon antuson ang resulta. Mga baynte sa ila ang ginpatay sang mga gerilya sa San Juan lang. Ang isa sa ila nagaestar duha ka bloke lang halin sa amon kag ang iya asawa isa ka beses nagpadala sa amon sang pagkaon. Isa ka adlaw nakita ko ang isa ka Amerikano nga nagasakay sa kabayo pasulod sa San Juan. May mga tion nga ang isa ka gerilya magapalapit sa isa ka lalaki sa downtown Manila, magalupok sa iya sa tunga sang adlaw, kag dayon magadula sa tunga sang madamo nga tawo. Sang temprano nga bahin sang 1944 nakita namon ang isa ka gamit na gid nga kopya sang LIFE magazine kag nakakuha man kami sang pamantalaan halin sa isa ka gamay nga banwa. Wala kami sing kilala sa sina nga gamay nga lugar pero ginbasa namon ang bug-os nga pamantalaan. Ang mga presyo sa mga anunsyo, ang mga pahibalo sang pagkatawo, kasal, kag kamatayon, tanan naghatag sa amon sang diutay nga ideya sang kabuhi sa tion sang inaway sa U.S. Sa kalabanan sining mga butang nga gindala sang mga submarine sang U.S. may tatak sang bantog nga mga pulong ni MacArthur, “I shall return” (Magabalik ako). Pareho nga ang paglaum sang mga Pilipino ginbayaw kag ginpadayon sang sini nga panaad, amo man ang amon tagipusuon ginalipay sang panaad sang Isa nga mas daku pa, “Magakari Ako liwat.”

Pero ato ang mga adlaw nga natun-an namon nga mangin madudahon kag maandam gid. Mas maayo nga indi magsugid sang bisan ano luwas lang sa pinakasuod nga mga abyan. Gani nagaalang-alang kami sa pagpaambit sang maayo nga balita parte sa inaway nga nag-abot sa amon. Indi gid kami sigurado kon sin-o gid ang amon masaligan.

Tungod sang tuman nga kakulangon nagdamo gid ang pagpangawat kag iban pa nga krimen. Ang mga kabataan nagakapkap sa lunang sang kanal para sa mga butang pareho sang lansang, turnilyo kag bolt. Pagkatapos hugasan mahimo ini ibaligya sa mga flea market. Natun-an sang mga tawo nga bantayan ang ila labahon sa higot basi madula. Ang isa ka kawayan nga ginapasulod sa bintana nga may rehas isa ka paagi sa pagkuha sang mga bayo nga indi nahigot. Kon gab-i ang mga lalaki nagasaka sa mga poste para utdon ang alambre sang kuryente. Sa amon kaingod naghimo sila sang grupo sang bantay. Ang bisan ano nga duda sang kawatan magapatunog sang alarma kag ang tanan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

magapasiga sang ila suga samtang ang mga lalaki nagaguwa dala ang "bolo" (sundang) kag flashlight. Gilayon nga nagnubo ang krimen sa amon distrito. Isa sang amon mga misyonero halin sa China nga nagaestar malapit ginagaw-an sang iya pitaka isa ka adlaw.

Tanan ini lain gid sa kahimtangan antes sang inaway nga diutay gid ang krimen. Sang una ginabayaan namon ang amon balay nga wala sing tawo, bukas ang bug-os nga una nga panalgan, kag wala sing nakuha. Ang hold-up kag pag-agaw sang pitaka talagsa lang matabo pero ang kahimtangan sang inaway nagbaylo sang tanan sina.

Ang mga Sutherland nakabalik sa Palawan antes gid sang pagbuto sang inaway. Wala sing balita parte sa ila nga nakaabot sa amon tubtob pagkatapos sang inaway. Ginbayaan nila ang ila balay sa Brookes point kag nagdangop sa mga bukid. Indi sila makasurender antes sang deadline kay wala sing Hapon sa palibot nga ila masurenderan. Gani napilitan sila nga magsaylo-saylo kag kon kaisa magpuslit pasulod sa Brookes Point kon may kinahanglan sila didto. Madamo nga beses sila ginsakit sang malaria, nga naglapnag gid sa sina nga mga lugar. Sang 1944 nakilala nila ang pila ka taga-U.S. Navy halin sa isa ka submarine nga nadisgrasya sa sina nga dagat. Ini nga mga lalaki ginbuligan sang mga gerilya kag nakakontak sila sa headquarters sa Australia.

Sa amo man nga tion ang ila gamay nga bata nga lalaki, si Alastair, may iya kaugalingon nga pangamuyo kada gab-i. Sang ginpamangkot sia sing hugot sang iya Papa, si Alastair nagsiling nga ginapangayo niya sa Dios nga magpadala sang submarine para kuhaon sila didto. Wala gid ina mahunahuna sang iya mga ginikanan. Ang mga taga-navy nagsugid sa ila nga may submarine nga ginmanduan nga kuhaon sila isa ka gab-i kag gindapit nila ang mga Sutherland nga mag-upod. Daw ano gid ka kalipay sang, nga nagapiyapa kag sa gisi-gisi nga bayo, nagtindog sila sa asero nga deck sina nga submarine. Ginsabat ang mga pangamuyo ni Alastair. Sa headquarters ni MacArthur, bisan maluya pa sia, si Sandy ginpamangkot sang tanan nga impormasyon nga iya mahatag. Gintugutan sila nga magsulat sa ila mga hinigugma sa Scotland pero gindumilian nga isugid kon paano sila nakaabot sa Australia. Ang iban nga abyan nga misyonero halin sa Mindanao gindala man sa pareho nga paagi.

Sa isla sang Panay ang isa ka grupo sang mga Baptist nga misyonero

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagtago sa mga bukid kag kagulangan sang sina nga isla. Bisan ang mga soldado nga Hapon yara sa palibot sa nagkalain-lain nga tion, sang Disyembre 1943 lang nila sa katapusan nakita ang ila tagoanan. Antes gid sang Paskwa ining mga misyonero kag ang pila ka iban nga nagdangop upod sa ila ginpatay sang mga soldado nga Hapon.

Bisan sa mga kabudlayan, nakakuha kami sang balita parte sa dagan sang inaway, labi na sa Europe. Isa ka aga samtang nagasakay ako sa akon bisikleta pakadto sa banwa para mamakal, may isa ka Pilipino nga wala ko kilala nga nagtupad sa akon. Malipayon gid sia sa balita nga iya ginsugid nga ang Italy napukan na sa Allied powers. Sang Hunyo 1944, nabatian ko sa balita halin sa Kunming parte sa pagdungka sa Normandy. Bisan pasado na sang alas diyes sang gab-i, indi gid ako makapugong nga lakton ang pila sang amon mga abyan nga misyonero sa kaingod dala ang maayo nga balita.

Nabatyagan man namon nga indi maayo ang dagan sang mga butang para sa mga Hapon, bisan pa sang ila propaganda. May mga tanda sang nagadamo nga tensyon. Isa ka daku nga liko sang nakuha sang mga Amerikano ang Saipan. Ini magabutang sang air base nga maabot ang mainland Japan. Ini ginsundan sang daku nga pagkalutos sang ila Navy sa dagat sang Pilipinas. Para sa amon, ang mga presyo nagasaka sing madasig. Ang isa ka sako sang bugas nagbili sa amon sang sobra pito ka gatos ka piso. Sigurado gid nga magadugang pa ang inflation. Pero ang amon pagsalig yara sa Ginoo kag sa daku gid kag bilidhon nga mga panaad sang Iya Pulong.

Sang pagsugod sang pagsakop, ang isa sa mga Pilipino nga gulang nagpamangkot kon dapat bala namon untatan ang pagbayad sa duta sang kapilya. Kay nahibaluan ko nga may bastante nga pondo para sa madason nga bayad, ginsiling ko nga dapat padayunon namon samtang ang Ginoo nagaaman sang amon kinahanglanon para sina. Ang anay nga tag-iya amo ang asawa sang isa ka huwes sang Supreme Court, kag natingala sia nga ang kongregasyon makabayad pa gihapon. Ang iya iban nga mga nakautang nag-untat na sa pagbayad. Kahigayunan ini para sa mga gulang nga magpamatuod parte sa kaayo kag gahom sang Dios bisan sa sina kabudlay nga mga kahimtangan. Sang ulihi, nagpalapit ako sa isa ka Cristiano nga Insik nga negosyante parte sa posibilidad nga sia anay ang magbayad sang kuwarta para tapuson ang mortgage. Ang tilipon magapirma sang nota nga magabayad sila kon makasarang, labi na pagkatapos sang pagkahilway.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Nag-uyon sia sa sini nga kasugtanan kag may pila ka bayad nga ginhimo sa iya pero pagkatapos sang pagkahilway ginpanas niya ang nabilin nga utang bilang iya regalo sa kapilya.

Masarangan bala sang Dios? Huo, masarangan gid Niya! "Subong, sa Iya nga makasarang maghimo sing labaw gid pa sa tanan nga aton ginapangayo ukon ginahunahuna, suno sa gahom nga nagaubra sa aton, sa Iya ang himaya sa simbahan paagi kay Cristo Jesus sa tanan nga kaliwatan, sa wala sing katapusan. Amen" (Eph. 3:20-21).

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 15

Ang Kabuhi sa Internment Camp

"Magkuntento kamo sa kon ano ang yara sa inyo: kay Sia nagsiling, Indi gid Ako magbiya sa imo, kag indi gid Ako magpabaya sa imo." (Heb. 13:5)

Isa ka hapon sang Hulyo 1944, samtang ang isa ka kaingod nga misyonero nagaduaw sa amon, nakita namon ang pila ka opisyal nga Hapon nga nagapadulong sa balay sang isa pa ka misyonero. Ang amon bisita nagdali-dali halin paagi sa likod agod yara sia sa balay kon duawon nila sia. Wala madugay ang mga bisita nga wala namon ginhulat yara na sa amon puertahan. Ginmanduan nila kami tanan nga magtindog sa ila atubangan samtang ginabasa nila ang isa ka proklamasyon, una sa Hapon, dayon sa Ingles. Ang buot silingon sini amo nga indi na nila mapasalig ang amon kaluwasan tungod sang naglapnag nga kagulo. Gani para sa amon kaugalingon nga proteksyon, ibilanggo kami sa isa ka internment camp. Didto hatagan kami sang "protective custody," isa ka matahom nga pulong nga gilayon namon nahangpan ang matuod nga kahulugan. Dapat kami handa sang alas nuebe sang madason nga aga nga may isa ka maleta kada isa nga may sulod nga amon mga bayo—ang tanan nga iban ihatag na kuno! Si Anna nagreklamo nga kay masakit ang amon anak nga babayi indi gid kami makahanda sa sina kadali nga pahibalo. Pero nag-untat sia sa pagreklamo sang ang opisyal nga Hapon nagkiway-kiway sang iya tudlo sa atubangan sang iya ilong kag nagsiling, "You be ready tomorrow morning or else..." (Handa kamo buwas sang aga, kon indi...) Mas maayo nga ihatag sa iya ang katapusan nga pulong sa sina nga kahimtangan.

Pagkahalin gid nila, ginpadala ang balita sa mga utod sa San Juan. Madamo gid sila nga nagkari para buligan kami. Ang amon mga gamit, muwebles, kag mga libro gilayon nga gindala sa ila mga balay para tipigan. Gusto pa gid nila ubuson ang tanan sa balay; pero kay indi kami dapat magkuha sang bisan ano, ginpaayawan ko sila nga ibilin ang pila ka muwebles sa balay. Sa sini nga paagi ang kalabanan sang amon kaugalingon nga mga gamit naibalik sa amon sing luwas pagkatapos kami nahilway. Ang isa ka orasan nga nagabagting kag walo ka adlaw kon kargahan, isa sang amon regalo sa kasal, kag pila ka libro ang nadula.

Sang madason nga aga nag-abot ang trak sang army, nga puno na sang mga abyan kag kaingod. Ginhangpan namon ang "isa ka maleta kada isa" sing medyo maluag kag gilayon nagsugod sa pagkarga sang mga butang sa trak agod indi na makareklamo. Isa sang amon mga abyan ang nagdala sa amon sang isa ka bukag sang prutas. Ginpugngan sang mga soldado ang paninguha ni Anna nga isakay ini sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

trak—"No food!" (Wala sing pagkaon!) Pero kada beses si Anna nagapundo nga mas malapit sa trak. Sa katapusan nangayo sia sa isa ka soldado nga daw mas mainabyanon gamay. "Ang akon gamay nga anak nga babayi nagmasakit, kinahanglan niya ini nga prutas." Siguro sa paghunahuna sang isa ka gamay nga bata nga babayi sa ila balay, ginsakay sang soldado ang bukag, kag ang akon asawa nagsunod. Sa katapusan kami sang mga bata nga lalaki nagsaka sa tailgate sang trak nga sobra ang karga kag nagkapyot samtang nagauyog-uyog ini padulong sa Santo Tomas.

Didto ginpaathag sa amon nga wala kami sing kahigayunan nga makighambal sa amon mga abyan nga nakabilanggo na didto. Ang mga pari kag madre sang Romano Katoliko kag ang mga Protestante nga misyonero pareho nga ginsiksik sa gymnasium para sa isa ka gab-i. Ang mga Hapon nagtilaw, pero wala nagmadinalag-on, nga magtawag sang roll call kag maghimo sang kahusay sa tunga sang kagulo. Sang una nga beses masami indi nila mabatian ang sabat kon ginatawag ang mga ngalan. Pagkatapos tawgon ang ngalan sang isa ka madre sang duha ukon tatlo ka beses may nagsiling nga napatay na sia pila ka bulan na ang nagligad. Dayon ginsiling nila nga dapat kami magsabat paagi sa paghatag sang amon edad. Gintawag ang ngalan sang isa ka puti na ang buhok nga Methodist kag sa iya pinakamabaskog nga tingog nagsinggit sia sang "64." Ini nagpakadlaw sang tanan gani ini nga paagi ginbayaan. Wala ako kahibalo kon paano ginsulat sang mga Hapon ang amon mga ngalan sa ila mga letra pero may ideya kami sang gintawag nila si "Mr. Littlewood." Wala sing nagsabat. Nagliso ako sa amon abyan nga si "Chips" Smallwood kag nagsiling, "Ikaw ang ila ginatawag." Pero wala sia magsabat sa "Littlewood."

Ang matig-a nga semento nga salog nga wala sing hapin kag ang madamo gid nga lamok wala nagbulig sa pagkatulog sadto nga gab-i. Sang pagbanagbanag ginlinya kami sa mga kolum nga tig-apat kag gin-isip, dayon ginsakay sa mga trak para dalhon sa estasyon sang tren. Dayon gin-isip kami sang nagpanaog kami sa mga trak. Ginlinya sa tupad sang tren—gin-isip liwat. Sa tren—gin-isip liwat mga tatlo ka beses. Klaro nga nabudlayan sila nga makuha ang pareho nga kadamuon kada beses! Makapaakig gid para sa ila pero makalingaw gid para sa amon bisan gintago namon ang amon kalipay.

Sadto nga hapon nakaabot kami sa duta sang University of the Philippine Agricultural department sa Los Banos. May mga isa ka libo kag lima ka gatos nga internee nga nauna sa amon didto, kag may malawig nga mga bilding

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga ginbahin sa mga kwarto nga gintukod. Ini nga mga bilding gin-atipan sang dahon sang nipa. May pribilehiyo didto nga wala sa iban nga internment camp nga ang pamilya mahimo magtingob. Ang mag-asawa nagaambit sa isa ka kwarto sa baylo nga ginapamulag sa lain-lain nga bilding. Si Len kag si Ken may kwarto pila lang ka puertahan ang layo kag si Rose nakigambit sang isa sa tunga sang amon kag sang mga Paget upod ang anak nga babayi sang mga Paget, sang Ceylon and India General Mission.

May komite sang mga internee nga gintukod para magdumala sang mga butang sa kampo sa idalom sang pagbantay sang mga Hapon. Ang mga soldado nga Hapon nagabantay sa palibot agod wala sing makapalagyo kag agod indi makapalapit ang mga Pilipino nga malipay gid kuntani nga magdala sang pagkaon. Gani ang kalabanan sang mga internee wala sing direkta nga kontak sa mga Hapon. May mga grupo sang mamumugon nga gintukod agod ang kada isa nga makasarang may bahin sa pag-atipan sang kampo. Si Anna yara sa grupo sang paghanda sang pagkaon nga ang kalabanan nga ubra amo ang pagkuha sa bugas sang kalabanan sang mga ulod, tamsi, kag hugaw. Nagpalista ako sa maintenance kag isa sang akon mga ubra, upod ang isa sang mga pari, amo ang paghimo sang agianan sa tunga sang duha ka bilding, nga may atop nga nipa. Gani natun-an ko ang paghigot sang nipa paagi sa uway. Ang mga bata nga lalaki nagbulig sa kusina, pero may pila man sila ka espesyal nga klase kag si Rose nakapadayon sa pila sang iya mga leksyon.

Sa pila ka bulan ang amon bahin sang kampo ginpamulag sa isa, kag kay kami tanan mga manugalagad sa relihiyon, ang amon bahin gintawag nga "Vatican City" ukon "Holy City." Kay ang ospital yara sa pikas nga punta, ang isa ka paagi para makakadto kami didto amo nga ipadala sa ospital. Sang ginsakit ako sang dengue, nagpabilin ako didto sang pila ka adlaw. Ini naghatag sa akon sang kahigayunan nga makita si Mr. Dayton kag ihatag sa iya ang pila ka butang nga ginpangabay sang iya asawa nga dalhon ko sa iya. Ang iya ubra amo ang pagbakal sang suplay sang pagkaon sa mga Pilipino sa gate. Sang ulihi si Anna nagbalatian sang beri-beri tungod sang kulang nga pagkaon gani kinahanglan sia magkadto sa ospital para sa mga indyeksyon. Ang mga bitamina nga yara gintipigan didto para sa mga nagakinahanglan gid sini.

Sang primero ang pagkaon medyo bastante bisan simple lang gid. Wala ini nagdugay kag wala madugay kulang na gid. Gusto namon hunahunaon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga ang pagkalutos sang mga Hapon sa inaway ginasundan sang pagbuhin sang rasyon. Sa katapusan nga bahin ang aberids namon 700 ka calorie kada adlaw kada tawo. Ang "Lugao" amo ang bugas nga ginlaga sa madamo nga tubig. Amo ina ang panguna nga pagkaon. Kon kaisa may baboy nga ginihaw—indi ini makaabot sing malayo sa duha ka libo ka tawo. May isa ka tion nga may ara nga uga nga isda kag itlog nga maalat. Ang gutom nagapanamit bisan sa mga itlog nga medyo "high" (malapit na madunot). Gintilawan namon magtanom sang utan ukon bisan ano nga daw makaon. Sa tupad sang kwarto sang isa ka abyan may isa ka puno sang saging. Ginprito namon ang sulod nga bahin sang punoan kag ang mga gamot sa lana sang lubi nga nanghaw-as na. Nakuha namon ang lana paagi sa pagbaton sang rasyon nga sigarilyo para ibaylo. Sa talagsa nga mga tion nga nakakuha kami sang saging, ginprito namon ang mga panit kag ginkaon man. Halin sa amon kampo nakita namon ang mga bakilid sa palibot nga puno gid sang saging kag lubi.

Sang ulihi, ang "middle wall of partition" (ang dingding nga nagapamulag sa tunga) ginkuha kag hilway na kami nga makig-upod sa iban. Wala madugay nagklaro ang kalainan sang batasan sa duha ka bahin. Sa tunga sang grupo sang relihiyon, bisan siempre indi tanan sila mga tumuluo, may espiritu sang pagkamainabyanon, pagtahod, kag kahandaan nga magbulig sa iban. Bisan may pila ka misyonero sa pikas nga bahin, ang kalabanan amo ang sinagol nga grupo sang mga negosyante, mga propesyonal upod ang mga palaboy, mga babayi nga nagabaligya sang lawas, kag pila ka marinero sang barko sang negosyo. Ang tensyon sa ila nagresulta sa pag-away, kahakog, kag pagpahimulos sa iban. Pagkatapos nahilway kami klaro gid nga ang pila nagtago sang pagkaon ukon nagbaligya sini sa tuman kamahal nga presyo, para sa ila kahakog.

Masami ginapamangkot kami sang mga tawo kon ang mga kaupod namon sa internment mas bukas sa Ebanghelyo. Wala sing tanda nga ang mga kalisod nagpahumok sang tagipusuon sang mga wala pa naluwas. Kinaandan nga hunahuna nga ang mga kalamidad magapabalik sa mga tawo sa Dios. Basi matuod ini sa pila ka kaso, pero sa kalabanan indi amo sina ang natabo. Sa Daku nga Kapipit-an, ginasiling sa aton, ". . . kag ginkagat nila ang ila dila tungod sang sakit, kag ginpasipalahan nila ang Dios sang langit tungod sang ila mga kasakit kag mga hubag, kag wala sila naghinulsol sang ila mga binuhatan" (Rev. 16:10-11).

May isa ka bilding nga ginpahimutang para mangin kapilya sang komite sang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga internee gani may regular nga mga simba kag Sunday school. Ang mga Romano Katoliko kag mga Protestante may lain-lain nga simba, siempre. Kay madamo gid ang nagkalain-lain nga grupo, may komite nga gintukod para mag-areglo sang mga simba kag magbinuslanay sang mga manugwali. Kon kaisa ang isa ka liberal nga manugwali nagapadaku sang paghigugma sang tawo sa iya isigkatawo. Para sa akon daw mabudlay gid hunahunaon ang paghigugma sa sina nga bantay nga Hapon nga may riple samtang nagalakat sia sa gwa. Isa ka beses gindapit ako nga maghatag sang mensahe sang aga kag ginpili ko nga maghambal parte sa persona ni Cristo halin sa una nga kapitulo sang Colosas.

Ato ang mga kahigayunan nga mas makilala namon ang isa kag isa kag tahuron ang pila nga indi namon kaangay sa teolohiya. Ang Episcopal nga si Bishop Binstead nakakuha sang amon pagtahod sang nagboluntaryo sia nga magbulig sa isa ka emerhensya sa temporaryo nga ospital. Ang pag-ubos sang mga bedpan sa tion sang paglapnag sang disinterya indi makalilipay nga ubra. Ang mga Seventh Day Adventist matutom gid sa ila mga prinsipyo nga indi magkaon sang baboy kag sa paghatag sang ikapulo kag pagtuman sang Sabbath. Ginsiling ko sa isa sa ila, "Indi ako kaangay sa pila sang inyo mga prinsipyo, pero ginadayaw ko gid ang inyo pagkabuhi suno sa sina nga mga pagtuo." Si Len kag si Ken nakigsugot sa pila sa ila nga mag-ubra sa kusina kada Sabado agod makapahuway sila sa Domingo.

Halos ang tanan nagdala sang pila ka libro para sa ila kaugalingon nga paggamit, gani gindesisyunan nga tipunon ini tanan kag butangan sang librarya diin magamit sang tanan. Isa ka hapon ginatan-aw ko ang mga libro upod ang isa ka Anglican nga misyonero halin sa Japan. Sa pagtan-aw sa "Life of Christ" ni Papin, nagtan-aw sia sa akon kag nagsiling, "Maayo ina nga libro pero indi mo ina pag-uyunan." Nahibaluan niya kon diin ako nagatindog sa teolohiya. Didto may tion kag kahigayunan ako nga basahon ang trilogy nga "Mutiny on the Bounty," "Pitcairn Island," kag "Men against the Sea." Makawiwili gid ini, kag ang ikaduha nagapakita sang impluwensya kag pagbag-o nga nag-abot sa mga nakaluwas paagi sa isa ka kopya sang Balaan nga Kasulatan.

Ang pila sang mga internee nga mga manunudlo gintangdo nga magtudlo sa mga kabataan bisan masami kinahanglan nila mag-diskarte kay kulang sila sang mga libro kag suplay. Ang isa sang mga pari may espesyal nga interes sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

pagbulig kay Len sa advanced mathematics. Si Rose naluyag sa pila ka tion sa pag-drowing. Isa ka gab-i may talagsa gid katahom nga pagtunod sang adlaw. Ang langit natabunan sang malulot nga mga kolor nga pastel nga nakaganyat sang madamo. Ginsiling ko kay Rose nga maayo kuntani kon makuha ina sa isa ka litrato. Nagsabat sia, "Papa, isa lang ang pintor nga makapinta sina!" Nagsiling ako, "Sin-o ina?" Nagsabat sia, "Ang Pintor nga bag-o lang nagpinta sini sa langit."

Sa amon tion didto ang amon mga bayo kag sapatos nagakadaut na. Ang sapatos nga yara sa amon indi magdugay, labi na kon maulan kag malutak, gani masami nagasuksok kami sang "bakya," ang kahoy nga sapatos sang Pilipino. Isa ka beses nagkuha ako sang isa ka bahin sang kahoy sa dingding sang amon kwarto agod himuon nga "bakya" para sa akon. Kon kaisa mas mahapos ang magpiyapa sang sa maglakat sa lutak nga naka-"bakya." Isa ka hapon may madamo nga lalaki nga gindala sang mga Hapon sa gwa sang kampo para magpamutol sang gatong sa mga bukid sa palibot. Nahibaluan namon sang ulihi nga ginlakip sang mga Hapon ang bili sang sina nga gatong sa ila mga account sang gasto. Sa isa ka tion gusto nila nga mag-ubra kami para sa ila, nga nagatanyag sang daku kuno nga suhol nga 25 cents kada adlaw. Ang amon komite nagsiling nga exempted kami suno sa Geneva Convention. Wala ina sing kahulugan sa mga Hapon, pero siguro nawad-an sila sang paglaum sa kalidad sang ubra nga amon mahimo.

Ang isa ka pari nagsiling, "Nagabaskog ang aton pamatyag sa RUMOR (hungihong)." Matuod gid ina! Mga hungihong nga ang suplay sang Red Cross nakaabot na sa Santo Tomas Camp sa Manila; nga yara na ini sa estasyon sang tren sa Los Banos; nga yara na ini sa opisina sang Japanese Commandant. Mga hungihong sang pagdungka sang mga Amerikano! Kon gab-i may mainit nga mga pagbinaisay nga ang daguob kag kilat sa malayo amo ang dagunot kag kidlat sang artilyeriya.

Maayo lang kay wala man nadula ang amon pamatyag sang HUMOR (kalingawan). Siling sang isa ka teologo, "Ang kabuhi sa kampo nagabutang sa aton sa mabatunon nga pamatyag. Handa kita magbaton sang bisan ano—lugaw nga may agup-op, bugas nga may ulod, tubig nga berde, matubig nga sabaw nga wala sing karne—bisan ano nga ginatawag nga pagkaon. Kag daw ano ka maayo nga bulong sa mga allergy—kasaysayan na lang ina para sa mga internee."

Ginreport nga si Mr. Leith, isa ka British nga misyonero, nasala sa iya

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sabaw kay ginhunahuna niya nga mainit nga tubig ini kag naghimo sia sang tsa—pareho gid sang isa ka Englishman. Indi gid ina matuod—ang sabaw wala gid nagmainit sina!

Ang isa ka babayi nga nagabasa sang mga instruksyon sa pagsulat sang mga card pauli, nga dapat ini sa Ingles ukon sa Nipponggo, nabatian nga nagsinggit, "Oh, sa Nipponggo ko na lang isulat ang akon. Si Mama kag si Papa hanas gid sina!"

Hambalanay nga nabatian sa tabok sang mga dingding:
Mr. G. "Indi ko gusto magtulog nga busog gid ang akon tiyan."
Mrs. G. "Indi ka magdapa, maghigda ka nga nagatihaya."
Mr. G. "Amo man ina ang akon ginahimo—pero ang akon tiyan nagatandog gihapon sa kama."

May pila ka Dutch nga pari nga gindala sa kampo, kag naghimo sila sang glee club. Gani kon kaisa ang kaumid ginabuhinan paagi sa paghiwat sang konsyerto. Ang pila nagsulat sang mga parody sang daan nga mga kanta parte sa amon kahimtangan. Ang "They'll be Coming Round the Mountain when they come" paborito gid. May mga linya ini parte sa pagpatay sang daan nga itum nga toro (ang bugtong nga sapat nga nagaubra) agod isa ka adlaw mabusog kami. Ang mga pasumbingay parte sa mga Hapon nakalipay gid kay maalamon gid ang pagkahimo nga indi ini mamatikdan sadtong mga ginoo.

Sa sadto nga mga adlaw nag-agi ako sang espirituhanon nga kagulo sa tagipusuon. Mabudlay na ang pirme gutom, pero ang makita ang akon mga anak nga gutom pero wala nagareklamo mas mabudlay pa gid. Dayon ang makita ang mga tiil kag paa sang akon asawa nga nagbanog tungod sang beri-beri, isa ka balatian sang kakulang sa sustansya, dugang pa nga pagtilaw. Ginpataas namon ang tiilan sang iya kama para makabulig sa sirkulasyon sang dugo kag masami sia nagakadto sa ospital para sa indyeksyon sang bitamina. Sadto nga tion may isa ka bersikulo nga pirme nagabalik sa akon hunahuna, "Magkuntento kamo sa kon ano ang yara sa inyo" (Heb. 13:5). Daw indi ko ini malikawan. Sa tunga sang gab-i makamata ako kag ang "Magkuntento kamo sa kon ano ang yara sa inyo" magasulod sa akon hunahuna. Pero ano bala ang yara sa akon nga dapat ko ikakuntento? Isa ka tiyan nga wala sing sulod, isa ka asawa nga masakit, mga anak nga gutom, diutay nga kusog tungod sang nadula nga timbang. Ang akon timbang nagnubo sa 105 pounds kag ang sang akon asawa sa 85. Wala kami sing ideya kon ano ang natabo sa amon balay kag sa diutay namon nga mga pagkabutang. Wala sing komunikasyon sa mga abyan kag mga hinigugma; wala sing kasiguruhan nga makaguwa kami sini nga buhi. Magkuntento sa kon ano ang yara? Tuman ako ka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

relihiyoso para ipahayag ang rebelyon sa sulod ko, pero daw ang Ginoo nagapangayo sang medyo sobra sadto nga tion.

Nagkilat sa screen sang akon handumanan ang ginsulat ni Apostol Pablo, "Natun-an ko, bisan ano ang akon kahimtangan, nga magkuntento. Nahibaluan ko kon paano ang mapaubos, kag nahibaluan ko kon paano ang magmanggaranon: bisan diin kag sa tanan nga butang natun-an ko ang tinago sang pagkabusog kag sang pagkagutom, sang pagmanggaranon kag sang pagkulang" (Phil. 4:11-12). Ang reaksyon sa sulod ko amo nga si Pablo isa ka apostol, isa ka talagsahon nga Cristiano, nga indi ako; pero dayon kinahanglan ko atubangon nga ginsulat ni Pablo ato nga mga pulong samtang yara sia sa bilangguan sa Roma. "Magkuntento kamo sa kon ano ang yara sa inyo." Daw may babag sa akon hunahuna nga nagapundo sang kinutlo sa sina nga bahin. "Ang yara sa inyo," daw kalabanan wala gid. Ang matuod, gusto ko gid nga magkuntento—pero indi bala mahimo nga ipaulihi ini tubtob pagkatapos sang amon pagkabuy-an?

Indi! Kinahanglan ko matun-an ang leksyon sang pagkakuntento didto kag sa sina nga mga kahimtangan. Daw nagdugay ini sang pila ka tion tubtob nga ginsiling ko na lang sa Ginoo, "Kon gusto Mo nga magkuntento ako, Ikaw ang dapat maghimo sini, indi ko ini masarangan." Dayon daw yara na ako sa punto nga makapadayon ako sa nabilin nga bahin sang bersikulo, "kay Sia nagsiling, 'Indi gid Ako magbiya sa imo, kag indi gid Ako magpabaya sa imo.' " Ato nga mga kilala nga pulong nagsiga sang bag-o nga kasanag. Ang Dios wala nagapangayo nga magkuntento ako sa mga butang, sa mga kahimtangan, kundi sa Iya Kaugalingon. Indi gid kita makakuntento sa mga butang kay temporaryo lang sila kag nagaligad. Sa sining kalibutan indi gid kita makuntento sa aton mga kahimtangan. Kay Cristo lang naton makita ang pagkakuntento. Amo ina kon paano natun-an ni Pablo ining mabudlay nga leksyon—"Masarangan ko ang tanan nga butang paagi kay Cristo nga nagapabakod sa akon." Ang Iya grasya pirme bastante. Ang Iya gahom ginahimo nga himpit sa aton kaluyahon. Pareho sang daan nga himno sang amon pagkabata, "I have Christ, what want I more" (Yara sa akon si Cristo, ano pa ang akon kinahanglan). Bisan ano pa ang kahimtangan, si Cristo bastante na nga magpuno sang tagipusuon kag hunahuna. Sia lang ang makapaayaw. "Ang pagkadiosnon upod ang pagkakuntento daku gid nga ganansya."

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 16

Pagkahilway halin sa Internment

"Kari kamo kag tan-awa ang mga binuhatan sang Dios: makahaladlok Sia sa Iya mga ginahimo sa mga anak sang tawo." (Psa. 66:5)

Isa ka adlaw may isa ka katungdanan, nga akon nalipatan na subong, nga nagdala sa akon sa gymnasium sa nubo nga bahin sang kampo. Madamo nga lalaki ang nagaestar didto kag sa isa ka aparador sa tupad sang higdaan sang isa ka lalaki may nasulat nga ining mga pulong:

"Sept. 20 – Pinakamalain nga lugaw nga akon natilawan.
Sept. 21 – Pinakamatam-is nga musika nga akon nabatian."

Ang matam-is nga musika indi ang tunog sang isa ka symphony orchestra ukon ang martsa sang isa ka banda militar. Sadto nga aga nabatian namon ang malayo nga hagunos sang isa ka grupo sang mga bomber. Sa maathag nga langit kag masanag nga adlaw nakita namon sila sa malayo gid, pareho sang isa ka panong sang langaw. Sang ulihi may lagapak sang mga bomba nga nagabuto sa malayo. Wala gid sing duhaduha kon kay sin-o sila nga bahin. Sa kalain sang buot sang mga bantay nga Hapon, ang mga internee nagsinggit sa kalipay sa una nga tanda sang pagbalik sang mga Amerikano. Ang bantog nga mga pulong ni MacArthur nagakatuman na, "I shall return" (Magabalik ako).

Ulihi lang sila sang isa ka adlaw sa amon ika-22 nga anibersaryo sang kasal! Sadto nga gab-i samtang nagapungko kami sa gwa sang amon barracks kag nagahinambalanay parte sa natabo sadto nga adlaw, may masilaw gid nga kilat sang kasanag. Pila ka segundo sang ulihi ang tunog sang isa ka makahaladlok nga pagbuto nakaabot sa amon dulunggan. May isa nga madasig nga naghunahuna nga isipon ang tion sa tunga sang kilat kag sang tunog kag nakita niya nga mga malapit ini sa Manila. Indi kami sigurado kon ini isa ka barko sang bala sa Bay ukon isa ka daku nga tipigan sang bala.

Sang ulihi kon may makita nga eroplano sang Amerikano, ginapakita sang mga internee ang ila kalipay paagi sa pagkaway, indi sang panyo kundi sang habol. Ini nakapaakig gid sa mga bantay. Ang pila ka internee ginsampal tungod sini. Gani may mando nga kon magtunog ang alarma sang air-raid, ang tanan dapat gilayon magkadto sa ila barracks kag magpabilin didto tubtob magtunog ang "All Clear." Wala ini sing daku nga kalainan kay sa tion nga ang amon mga awtoridad sa kampo nakabaton sang opisyal nga pahibalo sang air raid,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

halos tapos na ini!

Ang kahimtangan sang pagkaon nagasamot kalain kag nagasamot ka kritikal. Nahibaluan nga ang mga Hapon may madamo nga bugas nga natago sa isa ka bodega bilang reserba para sa emerhensya sa palaabuton. Klaro nga ang mga bantay nga Hapon nagakuha-kuha sini para sa ila kaugalingon kag indi sila masaligan. Gani ang Commandant nagpangayo sa komite sang kampo nga maghatag sang mga lalaki nga magbantay sang bodega, mas maayo kon mga misyonero. Gani natabo ang katingalahan nga kahimtangan nga ang mga internee nagabantay sang suplay nga ginadumili sa ila!

Kay blackout kada gab-i, ang mga gab-i ginagasto sang mga grupo sang tawo sa paghinambalanay. Ang paborito nga topiko? Pagkaon! Ano ang una nga gusto mo kaunon kon mahilway na kita? Ang tanan nga klase sang resipe ginhimo kag ginbaylo-baylo. Ang isa pa ka topiko amo ang dagan sang inaway. Diin magadungka anay si MacArthur? Sa Santo Tomas Camp sa Manila ina ginpahibalo sing maalamon paagi sa loudspeaker. Ang isa ka kilala nga announcer sang balita nakalikaw sa mga Hapon paagi sa paggamit sang iya matuod nga ngalan sa baylo sang iya ngalan sa radyo. Ginapahibalo niya ang mga ubra kada gab-i. Isa ka gab-i gintapos niya, “Don’t be late! But better Layte than never.” (Indi kamo maulihi! Pero mas maayo pa ang Layte sang sa wala gid—isa ka hampang sa pulong “late” kag “Leyte.”)

Ano bala ang ginahuptan sang palaabuton para sa amon? Indi kami sigurado bisan kon ano ang nagakatabo subong, labi na ang palaabuton. Nagadamo ang hulag sa hangin. Ang paghulag sang mga tropa kon gab-i nabatian. Ang amon mga hinigugma sa ila balay, nga nagabasa sang pamantalaan kag nagapamati sang radyo, siguro mas madamo pa ang nahibaluan parte sa inaway sang sa amon nga yara gid sa tunga sini!

Ang tanan nagapanghula parte sa estratehiya ni MacArthur. Ang mga Amerikano nakadungka na sa Mindoro kag nagtukod sang airbase sa San Jose. Ang daw mahimo para sa amon amo nga ang pagdungka sa Luzon sa Batangas agod magpalapit sa Manila halin sa bagatnan. Daw pareho man ang hunahuna sang mga Hapon kay kon gab-i nabatian namon ang trapiko nga nagapakadto sa bagatnan. Kon amo ini ang estratehiya basi madali lang ang pagluwas sa amon!

Sang Enero 7 sa kaagahon pa gid nagmata kami kay daw may talagsahon nga hulag sa bilding

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga ginaestaran sang mga Hapon, malapit sa gate. Ang pila sang komite nga Amerikano gintawag para itugyan ang mga rekord. Ang commandant kag ang iya staff naghalin antes magpamanagbanag. Ginsiling nila sa komite nga kami na ang bahala sa amon kaugalingon. Pero kay may linibo ka tropa nga Hapon sa palibot, dapat kami magpabilin sa kampo. Sang pagbanagbanag ang Stars and Stripes kag ang Union Jack ginbayaw sa mga poste nga kawayan. May nanghulam sang trumpeta ni Ken para tukaron ang mga national anthem samtang ang tanan nagatindog kag nagasaludo. Sadto nga gab-i paagi sa loudspeaker nakapamati kami sang pila ka balita—ang mga Amerikano nakadungka na sa Lingayen Gulf kag nagapasulong pabagatnan pakadto sa Manila. Nabatian pa gid namon si President Roosevelt nga nagahambal halin sa Washington.

Wala madugay narealisar namon nga sa amon kalipay daw indi kami maalamon. Kay may tropa nga Hapon sa palibot maalamon nga indi ganyaton ang ila atensyon. Pagkatapos sina, ang mga balita ginpanagtag sing mas hilom. Ang mga Pilipino sa palibot wala madugay nakahibalo nga naghalin na ang mga Hapon kag nagsugod sila sa pagdala sang mga suplay. Ang mga promissory note nga pagabayaran pagkatapos sang pagkahilway gilayon ginbaton. Gilayon may tatlo na ka kan-on kada adlaw sa baylo sang duha, mas madamo nga klase, kag mas madamo nga kadamuon. Wala sing duhaduha nga halin ini sa Ginoo agod pabakuron kami para sa mga adlaw nga nagapadulong. Sa mas madamo nga pagkaon nagbakod kami kag sa baylo nga nagalakat-lakat nga wala sing kusog, ginbatyag namon nga daw makadugang kami sang kadasig sa amon paglakat. Ang komite nagbukas sang bodega kag ginpanagtag ang bugas, isa ka bahin kada tawo. May duha ka katuyuan ini nga ginhimo. Una, nahadlok sila nga kon mabatian sang mga tropa ina nga tipigan sang bugas kumpiskahon nila ini. Ikaduha, ini dapat tipigan sang kada pamilya bilang reserba kon sakaling magkulang liwat. Isa pa ini ka pag-aman nga nagluwas sang kabuhi sang madamo sa amon.

Pagkaligad sang anom ka adlaw, nagbalik ang staff sang Hapon, sa daku namon nga kasubo. Klaro nga nahuy-an sila kag wala sing duhaduha nga ginsabdong tungod sang pagbiya sa amon. Ang ila mahigpit kag mapigoton nga pagtratar amo ang tanda sini. Ang isa ka internee nagpuslit sa gwa kon gab-i para magkuha sang pagkaon kag nagakamang pabalik sa idalom sang koral. Daw nasala sia sa paghangop sang mga signal sang iya abyan sa sulod kay nakita sia sang mga bantay kag ginlupok. Sa pila ka oras ang komite nakigbinaisay sa mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

parte sa pagdala sining lalaki sa ospital para bulngon. Sang nagtugot na ang commandant ulihi na gid—patay na ang lalaki. Ang isa pa ka lalaki ginlupok sa duda nga nagatilaw sia nga magpalagyo.

Ang mga balita nga naglapnag sa kampo nagpasalig sa mga Hapon nga may radyo nga natago sa kampo. Ginputol nila ang kuryente (antes pa ato sang transistor kag sang mga radyo nga de-baterya). Si Dr. Nance sa ospital nagpangayo nga dapat may kuryente didto para mapreserbar ang diutay nga mga bulong nga nabilin. Ang matuod yara man didto ang radyo! Isa ka adlaw ginmanduan kami nga bayaan ang amon barracks kag maglinya sa dalan. Sa pila ka oras nagtindog kami sa mainit nga adlaw samtang ang mga bantay nagsugod sa pagpangita sa amon mga kwarto. Ang mga internee nagreklamo nga indi dapat nila pangitaon ang amon mga kwarto samtang wala kami didto. Sa katapusan, kinahanglan sila magpadaug kay madamo sa amon ang nagbalik na lang sa amon barracks. Ginsiling sa mga Hapon nga mahimo nila padayunon ang ila pagpangita pero magatindog kami sa gwa kag magatan-aw. Ang matuod medyo makalingaw ini tan-awon. Ang mga dingding "sawali" (kawayan nga ginlala nga tuman kanipis). Ginbayaw sang bantay ang isa ka motto nga papel nga hinimo sa balay para tan-awon kon ano ang yara sa likod! Wala sing iban luwas sa manipis nga dingding!

May dugang pa nga pagbuhin sang mga rasyon. Ang mga tawo nagakamatay sa gutom. Kinahanglan hatagan ang pila ka lalaki sang diutay nga dugang agod may kusog sila sa pagkutkot sang lulubngan. Duha ka beses nag-alagad ako bilang pallbearer— ang simple nga lungon gindala sa lulubngan sa isa ka gamay nga karetilya nga ginagamit sa pagdala sang basura! Ang isa sa ila amo ang isa ka tigulang nga Presbyterian nga misyonero, si Mr. Blair, nga nagpalipas sang madamo nga tuig sa Korea kag naabtan sa Manila tungod sang inaway. Ang isa pa amo si Dr. MacGill, isa man ka Presbyterian nga nag-alagad sa Lucena kag madamo gid ang ginhimo sa pagrebisa sang Tagalog Bible. Ang isa pa ka daan nga abyan nga akon ginpas-anan bilang pallbearer amo si Leslie Wolfe sang Disciples, Church of Christ. Isa man sia ka eskolar sang Tagalog kag napatay pila ka adlaw pagkatapos kami nahilway.

Ang nagadamo nga hulag sang inaway sa palibot namon nagpasalig sa amon nga kritikal gid ang kahimtangan. Ginreport nga ang mga puwersa sang Amerika nagsulod sa Manila sang Pebrero 3, 1945, kag nagdiretso sa Santo Tomas Camp. Sa kasubo, pagkatapos sang ila pagkahilway, ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagkanyon sa sadto nga mga bilding sang unibersidad kag ang pila napatay kag ang iban napilasan. Halin sa amon kampo nakita namon ang mga banwa nga nagasunog. Akig gid ang mga Hapon nga pagkatapos sang tanan nila nga propaganda ginaabiabi gihapon sang mga Pilipino ang nagabalik nga mga Amerikano.

Sa katapusan, ginsiling sang mga Hapon nga wala na sing bugas kag ginhatagan kami sang katapusan nga rasyon nga "palay" (bugas nga may upa pa). Ginpaandaman kami sang amon mga doktor nga indi ini kaunon nga wala ginkuha ang upa. Sa malulot nga kahimtangan sang amon tiyan basi makamatay ini. Amo bala ina ang ginalauman sang amon mga kaaway? Kay wala sing galingan sang bugas ang mga tawo nagtilaw sang nagkalain-lain nga paagi sa pagkuha sang upa. Nagkuha kami sang gagmay nga bloke sang kahoy kag ginkuskos ini sing mabaskog sa "palay" sa ibabaw sang isa ka magasgas nga lamesa kag dayon ginpaypayan ang upa. Halos bug-os nga adlaw ang gingasto sa paghanda sang bastante nga bugas para sa adlaw. Klaro nga tion na nga gamiton ang mga reserba nga ginhatag sa amon sang una. Ang isa ka hinigugma nga utod nga babayi, isa ka tigulang nga misyonero nga diutay lang magkaon, nagdala sa amon sang pila sang iya bugas. Indi sia tuman kapositibo parte sa pagbalik sang mga Amerikano kag ginbatyag niya nga indi kami maalamon sa pag-ubos sang amon suplay. Pero ginpakita sang Ginoo sa iya nga dapat sia magpaambit sa amon.

Sang hapon sang Pebrero 22 ang pila ka misyonero nagbatyag nga ang emerhensya nagakinahanglan sang espesyal nga tion sang pangamuyo. Ang suplay sang pagkaon halos ubos na. Sa amon pamilya bastante na lang para sa duha pa ka diutay nga kan-on sang madason nga adlaw. Pagkatapos sina, ano ang amon himuon? Magsalig sa Ginoo, kay ang amon mga tion yara sa Iya mga kamot. Wala madugay pagkatapos sang tilipon sang pangamuyo, ang amon tagipusuon ginlipay sang pagkakita sang mga bomber sang U.S. nga nagasalakay sa mga lugar sa palibot sang kampo. Nakita gid namon ang mga bomba nga nagahulog halin sa mga eroplano. Sang nagmata kami sa tunga sang gab-i, daw mas mahilom sang sa kinaandan—ano bala ina ang kahulugan? Bisan ginkilala namon nga posible nga indi kami makaguwa sining eksperyensya nga buhi, wala gid namon ginhunahuna nga matabo ina. Sigurado kami nga ang Ginoo magaatipan sa amon, kag nagpahuway kami sa Iya mga panaad nga luwason Niya kami.

Sang pagbanagbanag sang ika-23 sang Pebrero nagbangon kami para magpasiga sang kalayo sa idalom sang isa ka lata nga may sulod nga katunga sang amon nabilin nga bugas. Mapasiga namon ina antes sang roll call sang alas siete nga ang tanan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

magalinya sa dalan para isipon. Pero may balita nga ang roll call mas ulihi pa sadto nga aga. Pagkatapos sang amon pagkaluwas nabatian namon nga ang mga Hapon may plano nga lupukon kami sang machine gun kon maglinya na kami para sa roll call. Ang isa ukon duha sang mga internee nakapuslit sa gwa sang kampo isa ukon duha ka adlaw antes. Paagi sa kontak sa mga Pilipino nga gerilya nakakontak sila sa headquarters ni MacArthur parte sa makaluluoy gid nga kahimtangan sa kampo.

Mga alas siete gid may mga eroplano nga naglupad sa ibabaw sang kampo kag may nagahulog halin sa ila. Una nga hunahuna—nagahulog sila sang suplay sang pagkaon. Pero indi—mga paratrooper ina. Daw ano gid nga kakulba sa kalipay! Ang isa sang mga eroplano, pagkatapos mahulog ang iya karga, naglupad sing nubo sa ibabaw sang kampo kag sa iya lawas sa daku nga mga letra nakita namon ang "RESCUE" (PAGLUWAS). Pila ka tuig sang ulihi sang ginsugid ko ini nga estorya sa bagatnan sang U.S. may isa ka anay nga G.I. nga nagpalapit sa akon pagkatapos sang simba kag nagsugid nga sia ang nagpinta sina nga pulong. Ginmanduan sia nga ipinta ang pulong pero wala gid sia kahibalo tubtob sadto nga gab-i kon diin nga pagluwas ato.

Dayon nagbuto ang tanan! Ang kakulba nagpalipat sa amon sang katalagman sang nagalupad nga mga bala. Si Len nagdalagan pasulod kag nagsiling, "Ibutang ang nabilin nga bugas sa sina nga kaldero!" Nagpanghapa kami sing nubo kag ginpaypayan ang gamay nga kalayo. Bilang mga deputy sang pulis, si Ken kag ako ginmanduan nga lakton ang mga barracks kag silingon ang mga tawo nga maghigda sa ila barracks. Wala gid ini sing pulos—ginkadlawan lang kami sang mga tawo! Si Anna kag si Rose nagdalagan nga nagakaptanay sang kamot pakadto sa atubangan sang barracks para makita ang isa ka soldado nga Amerikano. Wala kami kahibalo nga ginatawag sila nga G.I. ukon kon ngaa. Ang isa sa ila nagsinggit, "Sulod kamo kag maghigda, nagahampang kamo sa kamatayon!" Ang isa ka tigulang nga lalaki sa kaingod nga barracks nagtapik sa likod sang isa ka machine gunner kag ginpalig-on sia.

Ang mga gerilya nag-utod sang mga koral nga alambre nga may tunok kag nagsulod halin sa tanan nga kilid. Ang paglukso sang mga paratrooper amo ang ila signal nga maghulag. Ang mga Hapon magasugod na kuntani sa ila kinaandan nga ehersisyo sa aga, nga ang mga armas natumpok sa kilid. Wala sila sing kahigayunan nga magpakig-away ukon magpalagyo. Samtang nagadali-dali kami sa pagkaon sang amon bugas, ang mga amphibious tank nagasulod na sa kampo. Nagtabok sila sa Lake Laguna de Bay. Dapat kuntani ang mga babayi kag kabataan ang ila dalhon, pero ang mga lalaki nagsaka man

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sa sulod. Ang amon barracks monitor nagtilaw nga magpadayon sang bisan diutay nga kahusay, pero ina nagpaulihi lang sa amon sa pagsakay sa mga tangke.

Pagkatapos magkuha sang isa ka maleta kada isa nagkadto kami sa isa ka bukas nga lugar; kag ginhaylo ko si Anna kag si Rose nga magsakay, pero gusto nila nga kami tanan magtingob. Ang mga soldado nagsinggit, "Women and children only!" (Mga babayi kag kabataan lang!) pero sang nakita ko ang mga pari nga naka-sutana nga nagasaka, naakig gid ako. Siguro ang ila sutana ang nagpasar sa ila! Ang isa ka manugbalita nakakita kay Ken, ginkuha ang iya ngalan, kag ang ngalan sang iya lola sa Buffalo. Pahibal-an sia. Ginsugid ni Ken sa iya parte sa amon nga iban, pero ang balita si Ken lang ang ginsambit. Gani sa napulo ka adlaw ang pamilya ni Anna naghunahuna nga si Ken lang ang nabilin nga buhi.

Ginsiling sa amon nga magsugod na sa paglakat paguwa sa kampo. Ang isa ka G.I. nagpiklat sa amon sang isa ka chocolate bar nga ginbahin-bahin namon sa amon lima. Daw ano gid kanamit! Sa dalan ang mga Pilipino naghatag sa amon sang pila ka saging kag hilaw nga itlog nga ginkaon namon samtang nagalakat kami sing mabudlay. Ang pila ka tawo nga tuman na kakapoy sa pagdala sang bisan ano ginbilin na lang ang ila mga maleta sa kilid sang dalan. May isa pa gid ka typewriter didto! Ang isa ka opisyal nagpadasig sa amon, "Palihog tilawi ninyo nga magdali!" Ginkuha niya ang akon maleta kag ginpas-an para sa akon agod madasig ang paglakat. Linibo ka tropa nga Hapon ang yara sa palibot kag pila ka milya pa kami ang layo sa linya sang mga Amerikano. Sa daku nga dalan pabagatnan sang Manila, ang pila ka soldado nagtudlo sa amon nga magpadayon pakadto sa baybayon.

Sang ulihi nahibaluan namon nga ang orihinal nga plano amo ang pagdala sang madamo nga mahimo sa mga tangke tabok sang linaw. Ang nabilin magamartsa pa-aminhan sa daku nga dalan kag, nga ginaprotektahan sang mga tropa kag mga gerilya, magapakig-away pabalik paagi sa linya sang mga Hapon pakadto sa mga puwersa sang Amerika. Pero ang mga amphib tuman kadasig kag diutay lang ang pagbato nga ila naatubang, gani nagtanyag sila nga magbalik sa baybayon kag magkuha sang isa pa ka karga.

Samtang nagatindog kami sa baybayon kag nagahulat, ang mga kanyon sang Hapon nagabuto diutay lang ang layo. Ang isa ka internee nagtago sang isa ka garapon sang asukar nga pula kag nagalibot sia sa linya nga nagahatag sa tanan sang isa ka kutsara—ang una nga asukar nga amon natilawan sa pila ka bulan. Ang isa ka bantog nga photographer sang LIFE nagakuha sang mga litrato, pero sa indi ko mahibaluan nga paagi wala gid ako nakasulod sa mga panid sina nga magasin. Sang ulihi gintilawan ko nga makakuha sang pila sadtong

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga litrato halin sa mga ahensya sang balita. May nakuha ako nga pila, pero wala sing isa nga kami ukon amon mga abyan. Nakakuha man ako sang isa ka pelikula sang army parte sa pagluwas kag sa isa ka malip-ot nga tion yara kami didto nga nagatindog nga nagatingob antes gid kami naglakat pakadto sa baybayon. Ang kakulba lang sa kalipay ang nagpadayon sa amon paglakat sa sina nga tatlo ka milya nga paglakat.

Pagkaligad sang pila ka tion nagbalik ang mga amphib kag nagsakay kami. Ang mga bagahe ginbilin—dalhon ini sang ulihi kon may lugar pa. Ang matuod indi ini tuman kabilidhon pero nakuha man namon. Ang pila sang mga amphib ginlupok samtang nagatabok sila sang linaw pakadto sa isa ka lugar malapit sa Calamba nga sadto yara na sa likod sang linya sang mga Amerikano. Samtang nagahulat kami sa baybayon may isa ka Pilipino nga nagbaligya sa akon sang luto nga kan-on sa tuman kamahal nga presyo. Pero indi na lang ina; hilway na kami, luwas, maayo, kag nagatingob tanan. Wala madugay nag-abot ang mga trak para dalhon kami sa Bilibid, isa ka bilangguan sa Muntinlupa. Ang anay nga mga nagaestar didto ginbuy-an na ukon nakapalagyo. Sa bug-os nga dalan ang mga Pilipino nagasinggit sang "Mabuhay" kag nagapakita sang tanda sang kadalag-an. Sang ulihi na nga hapon sadto nga makapakulba nga adlaw nagsulod kami sa isa pa ka bilangguan, pero ini may Stars and Stripes nga nagalupad sa ibabaw. Bisan indi pa ako Amerikano nga sidadano sadto, may kakulba sa kalipay sa pagtan-aw sa sina nga bandera.

Ginkutlo ko ang isa ka balita nga may petsa nga Pebrero 24 nga naggwa sa isa ka pamantalaan sa Buffalo: "Nagsalakay halin sa langit, sa duta, kag sa tubig sa teritoryo sang kaaway sang pagbanagbanag sang Biyernes, ang mga tropa nga Amerikano kag mga Pilipino nga gerilya nagdala sang kahilwayan sa 2146 ka tawo sa civilian internment camp sa Los Banos. . . . Duha lang sang mga bilanggo ang napilasan sa malip-ot nga inaway sa kampo kag sa pagpakig-away sa mga sniper nga nagsunod. Duha sang mga nagluwas ang napatay kag duha ang napilasan . . .'Wala na sing iban nga mas makapakuntento sa tagipusuon sang isa ka soldado sang sa sini nga pagluwas.' siling ni Gen. Douglas MacArthur. 'Nagapasalamat gid ako. Ang Dios sigurado gid nga kaupod naton subong nga adlaw.' "

Ang mga awtoridad militar nagbanabana nga ang pagluwas sang 75% sang mga internee sa sina nga mga kahimtangan ikabig na nga madinalag-on nga misyon. Ang pagluwas 100%, kag diutay gid lang ang nabiktima. Duha ka adlaw sang ulihi ang chaplain naghiwat sang simba sang pagpasalamat para sa mga internee kag sa mga puwersa nga nagluwas. Sigurado gid nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

madamo gid kami sang ipasalamat sa Ginoo. Siempre nagapasalamat kami sa sadto nga mga lalaki nga nagpakatalagman sang ila kabuhi para luwason kami. Ang chaplain nagsiling nga sang may tawag para sa isa ka makatalagman nga misyon, ang bug-os nga grupo nagboluntaryo. Pero pagkatapos naton hatagan sang nagakaigo nga pagtahod ang kaisog sang mga soldado kag mga gerilya kag ang kahusay sang pagplano, kinahanglan naton kilalahon ang kamatuoran sang mga pulong ni MacArthur, "Ang Dios sigurado gid nga kaupod naton subong nga adlaw." Ang isa ka lalaki nagsugid sa akon nga wala pa gid sia nakaupod sa inaway diin ang tanan nagdalagan gid suno sa plano.

Ang akon higdaan sadto nga Biyernes sang gab-i isa ka matig-a nga metal nga bunk—wala sing nakahibalo kon pila na ka kriminal ang nagtulog didto! Ginkuha ko ang akon Biblia kag ginbasa ang Psalm 66; daw ginsulat ini para sa sina gid nga espesyal nga okasyon! "Ginhimo Niya ang dagat nga uga nga duta: nagtabok sila sa suba nga nagalakat." Si David wala gid nagdamgo parte sa mga amphib! "Ginpasakay Mo ang mga tawo sa ibabaw sang amon mga ulo; nag-agi kami sa kalayo kag sa tubig: pero gindala Mo kami pagwa sa isa ka mauswagon nga lugar." Malipatan bala namon ina nga mga eroplano, ang mga paratrooper nga nagahulog sa tunga namon? Huo, nahibaluan ko nga ini eisegesis kag indi exegesis, pero matuod gid nga kalipay kag kaumpawan ini sa akon sadto nga gab-i. "Kari kamo kag pamati, tanan kamo nga nagakahadlok sa Dios, kag isugid ko ang Iya ginhimo para sa akon kalag. . . Dayawon ang Dios, nga wala nagsikway sang akon pangamuyo, kag wala nagkuha sang Iya kaluoy sa akon."

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 17

Pauli na!

"Kabay nga ang pag-ugayong sang bilanggo mag-abot sa Imo atubangan; suno sa kadaku sang Imo gahom, luwasa ang mga gintakda nga mapatay." (Psa. 79:11)

Matuod gid nga nabatian sang Ginoo ang amon mga pag-ugayong kag ginluwas kami. Subong magapalipas kami sang anom ka semana sa Bilibid nga nagahulat nga ipauli sa amon pungsod. Ang mga awtoridad militar wala nakahanda sing bastante para sa amon. Si Anna kag si Rose nagtulog sa matig-a nga semento nga salog sa pila ka gab-i antes ginhatagan sang habol. Kami sang mga bata nga lalaki yara sa sadto nga matig-a nga metal nga bunk. May pagkaon nga ginhatag, pero daw medyo limitado para sa amon. Dayon nahibaluan namon nga sa Santo Tomas Camp ang pagkaon madamo gid. Ang Red Cross nagdala pa gid sang kape kag donut. Ang gutom nga mga internee didto nagkaon sing sobra kag nag-antos tungod sini. Madamo ang nagmasakit gid. Gani sa Bilibid ginlimitahan kami sang primero para sa amon kaayuhan. Pero ang mga internee nakakita sang tapulan sang basura—ang masilaw nga mga lata ginakabig gihapon nga bahandi. Kag sa madamo sina nga mga lata may nabilin pa nga pagkaon! Ang mga G.I. indi makahangop sang ila kapareho nga mga Amerikano. Para sa amon, indi namon mahangpan kon ngaa nagareklamo sila sa pagkaon. Ginapangdumilian nila ang scrambled eggs nga hinimo halin sa powdered egg sa lata—para sa amon pagkaon ini sang hari. Kay wala gid kami nakatilaw sang itlog sa pila ka bulan. Isa ka adlaw ang mahamot nga baho sang bag-o nga luto nga tinapay nagsulod sa amon ilong—wala kami nakasimhot sang pareho sina sa pila ka tuig! Sa amon kasubo indi nila kami paghatagan tubtob sa madason nga adlaw. Sang primero kinahanglan nila ipalupad ang pagkaon kag ihulog paagi sa parachute kay ang mga trak indi makaabot sing madasig.

Sang ikaduha nga adlaw ang isa ka MK (missionary kid, anak sang misyonero) nagsugid sa akon nga may isa ka lalaki nga nagapamangkot parte sa mga misyonero nga "Plymouth Brethren." Wala madugay nakita ko si Homer Grob nga nagaubra sa hospital unit nga gintukod didto. Si Homer taga-Cleveland kag sang ulihi nga mga tuig nagbalik sa Pilipinas bilang misyonero sa pila ka tion. Paagi sa iya nakilala namon ang pila pa ka Cristiano kag may maayo kami nga paghiliusa. Kon gab-i ginalatag namon ang isa ka habol sa duta kag nagapaambit kami sang Pulong sa isa kag isa. Kon kaisa ginapaambit man namon ang pila ka manamit nga pagkaon nga ila makuha. Ato ang malipayon nga mga tion sang espirituhanon nga pagbayaw para sa amon tanan.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

May pila ka napilasan nga Pilipino nga sibilyan nga ginaatipan sa ospital, kag nahibaluan namon nga ang amon maayo nga abyan nga si Maria Calica isa ka pasyente didto. Si Mr. kag Mrs. Calica kag ang ila pamilya nagaestar sa Canlubang Sugar Estate sa Laguna. Nakilala namon sila paagi kay Mrs. Dayton kag sa iya pamilya nga halin man didto. Sang Mayo 1941, kami sang mga bata nga lalaki upod ang isa ka Pilipino nga ebanghelista naghimo sang isa ka evangelistic trip sa pila ka banwa. Nagpalipas kami sang isa ka gab-i sa Canlubang sadto, naghiwat sang gospel meeting, kag nagdayon sa balay sang mga Calica.

Didto sa ospital sa Bilibid ginsugid niya sa akon ang iya estorya. Sa inaway sa palibot sang Canlubang, may bomba nga nag-guba sang ila balay kag napatay ang iya anak nga lalaki. Siya kag ang iban pa nga sakop sang pamilya nasamaran, kag nadula ang tanan nila nga pagkabutang diri sa kalibutan. Naluwas niya ang iya Biblia sa Tagalog kag ginpakita niya sa akon kon pila ka panid ang namantsahan sang iya dugo. Ano bala ang mahambal ko agod lipayon ining pinalangga nga utod? Siya pa gani ang naglipay sa akon! Samtang nagatulo ang iya luha, siling niya, "Pero nahibaluan naton nga ang tanan nga butang nagabuligay para sa kaayuhan sang mga nagahigugma sa Dios." Isa siya ka babayi nga mapangamuyuon gid kag may pagtuo nga nagadaug. Tubtob sang nagtaliwan siya mga 35 ka tuig sang ulihi, nagpabilin siya nga matutom nga kaupod sa pangamuyo. Didto sa ospital ginpangabay niya ako nga kon mahimo kuhaan ko siya sang pila ka Bag-ong Katipan ukon mga bahin sang ebanghelyo halin sa chaplain. May ginahiwat siya nga Bible class kag nagasaksi siya sa iban nga mga pasyente samtang nagatipon sila sa palibot sang iya kama. Sang mga tuig 1950, sa iya balay sa Canlubang kami nakabulig sa pagtukod sang isa ka lokal nga simbahan.

Siyempre nabalaka kami parte sa mga tumuluo sa San Juan, sa kapilya, kag sa amon balay. May pila ka balita nga nag-abot sa amon sang nakita namon si Ismael Alfonso, isa sa mga pamatan-on halin sa San Juan. Nagadrayb siya sang trak para sa mga Amerikano. Indi pa luwas ang Manila kay madamo pa nga Hapon nga sniper ang nagapabilin sa dalagko nga mga building kag sa Walled City. Sa bulig sang chaplain nakakuha kami sang pases para sa mga bata kag para sa akon agod makasakay pakadto sa Manila upod sa chaplain sa iya jeep. Daw ano gid kaguba kag kalaglag ang nakita namon samtang nagaagi kami sa bagatnan nga bahin sang siyudad! Pila ka bloke nga wala gid sing iban kundi guba. Ang mga Hapon nga nagaatras

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nag-amok sang nakilala nila nga diutay lang nga bahin sang mga Pilipino ang nadaog sang ila propaganda. Madamo kami sang nabatian nga estorya sang kabangis. Ang pila ka Kastila kag mga Pilipino nga may kaya nagpasilong sa kapilya sang La Salle College; indi ini luwas nga dalangpan kay ang kalabanan sa ila ginpatay didto sing mabangis.

Ang kalabanan sang mga taytay sa Pasig ginpabuto kag ginbuslan sang temporaryo nga "Bailey" nga mga taytay. Gindala kami sang chaplain sa Santo Tomas kag ginpaandaman kami nga makabalik didto antes mag-alas singko kay may curfew halin sa pagdulom tubtob sa kaagahon. Ang bisan sin-o nga makita sa dalan pusilon, ukon sang mga Hapon nga sniper ukon sang mga soldado nga nagapatrolya. Wala gid sing bisan ano nga sakyanan gani naglakat kami pakadto sa San Juan kag ginbisita ang pila ka Cristiano. Ang iban yara pa sa ila mga balay kay diutay lang ang naguba sa sina nga lugar. Ang iban nagpalagyo sa mga probinsya kag sa kabilugan nadulaan. Isa ka utod nga babayi kag ang iya bata napatay sa balatian samtang nagapalagyo sila. May Amerikano nga Bazooka nga bomba nga nagbuto sa atubangan sang kapilya. Ang building napuno sang buho halin sa mga pidaso, pero wala kami sang nakita nga kaguba sa estruktura. Ang amon balay buo pa kag wala sing tawo, may pila lang ka kaguba sa mga gamit nga ginhimo sang mga nag-ukoy didto antes.

Sang pagbalik namon sa Santo Tomas, nagpabilin kami didto sang gab-i kag nakita namon ang pila sa amon mga abyan nga nagsugid sang ila mga estorya parte sa pag-atipan sang Dios sa ila. Sang masunod nga adlaw nagbalik kami sa Bilibid. Sa amon paglakat sa siyudad may mga tion nga halos indi na namon makilala kon diin kami. Nakabulig ini agod matan-aw namon ang kahimtangan didto samtang nagapangamuyo kami sa Ginoo para sa iya pagtuytoy parte sa amon palaabuton. Magpabilin bala kami kag ipasag-uli ang hilikuton sa San Juan? Ukon magpauli kami para sa pahuway nga kinahanglan gid namon kag madugay na nga naatrasar?

Klaro nga kinahanglan buligan ang mga Pilipino nga tumuluo sa tion sang pagtipon liwat kag pagpasag-uli. Ang kapilya nagakinahanglan sang dalagko nga pagkay-o kag ang hilikuton kinahanglan ipahamtang liwat. Kag kinahanglan man nga atipanon ang amon balay, upod ang mga butang sa ligal kag pagkay-o. Pero sa pihak nga bahin, sobra na pito ka tuig nga wala kami nakapauli. Ang amon ikasarang grabe nga naapektuhan sang pila ka bulan nga daw ginagutom kami. Ang mga bata kinahanglan magpadayon sang ila pagtuon. Ang amon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga hinigugma naghandum gid nga makita kami.

Ginhatagan kami sang mga awtoridad sang pagpili. Paulion nila kami sadto mismo sa troopship ukon mahimo kami magpabilin. Kon magpabilin kami, mga bulan, basi mga tuig pa, antes may iban nga barko nga masakyan. Kag indi man sigurado kon san-o magbalik ang normal nga serbisyo sang sulat kag sang bangko. Samtang nagapangamuyo kami parte sini nga may pagdali-dali kay kinahanglan kami magpirma sa isa ukon sa isa, nabatyagan namon nga gintuytuyan kami nga magdesisyon nga kon mabaligya ang amon balay, timaan ato nga dapat kami magpauli.

Nakabalik pa kami liwat sa Manila. Ang mga abyan ni Len nga Kastila nagaestar sa balay sang iban namon nga abyan nga Amerikano. Ang Amerikano isa ka electrical contractor kag sang pagkabuhi sa iya halin sa Los Banos nakita niya nga may dalagko nga negosyo nga nagahulat sa pagtukod liwat. Gusto niya mabawi ang iya balay, gani ang mga abyan nga Kastila nagapangita sang iban nga maestaran. Siyempre kulang gid ang balay, gani ginpamangkot nila si Len kon baligyaan ko sila. Ang ila gintanyag indi sobra, kag basi mahimo pa ako nagpangayo sang mas daku; pero makatarungan ini kag sang ulihi naisip ko nga nasakop sini ang tanan nga ginbutang ko sa sina nga balay. Kag ginkasugtan man nga sila na ang mabayad sang nabilin nga diutay nga mortgage, bayaran ang mga utang sa mga Insik nga nagbulig sa amon sang tion sang amon kinahanglanon, kag magbutang sang pila sa bangko para sa palaabuton nga balay. Ining tanan nagkabuo nga klaro nga timaan nga dapat kami magpauli.

Paano na ang hilikuton sa San Juan? Ginhatagan man sini sang Dios. Si Homer Grob ginbalhin sa isa ka medical unit nga malapit sa San Juan. Upod sa iban nga mga lalaki ginbuligan nila ang pagkay-o sang kapilya kag ginpabakod ang mga tumuluo. Ang regular nga mga pagsimba nagsugod liwat kag nagpadayon ang pagsaksi. Ang pila sa mas magulang nga mga Cristiano nagadumdom pa nga may paghigugma sa pag-abyan kag mahigugmaon nga pag-alagad sining mga soldado. Natabo ini sa madamo nga lugar. Ang mga Cristiano nga G.I. nakig-upod sa magagmay nga grupo sang mga Pilipino nga tumuluo kag nagbulig sa pagtukod liwat sang ila mga kapilya kag balay. Mas klaro gid ini sa mga Protestante sang sa mga Romano Katoliko. Isa ini sa mga nagbukas sang dalan para sa mga tion sang bugay kag sang pagpalapnag sang ebanghelyo sa mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tuig pagkatapos sang inaway, pero indi lang mga Pilipino ang nakabenepisyo. Madamo sa sadtong mga soldado ang nakakita sang espirituhanon nga kinahanglanon kag sang kahigayunan para sa hilikuton sang misyonero. Pila ka tuig sang ulihi, sa akon pagbanabana sobra sa katunga sang mga bag-o nga misyonero mga anay chaplain kag anay soldado.

Sang Abril 9 amon na ang turno sa paghalin sa Bilibid sakay sa trak. Ginhatagan kami sang pila ka Red Cross kit nga may sipilyo kag toothpaste, safety razor para sa mga lalaki, kag gamit sa paghinlo para sa mga babayi. Kag ginhatagan man kami sang pila ka army fatigues kag botas. Antes sina, isa na lang ka pares nga sapatos ang nabilin sa amon. Indi ini kaso sang "Mahimo ko bala gamiton ang salakyan subong nga gab-i?"

Sa dalan, natingala kami sa dalagko nga tumpok sang mga suplay nga nagataas sa mga bakante nga lote. Wala sing bodega nga makasulod sini. Para sa mga Pilipino nga madugay na nga wala sang madamo nga butang, ining mga suplay daku nga tentasyon. Madamo sa sini ang ginabaligya sa black market. Ginatos ka jeep ang ginkawat kag ginhimo nga bantog nga Manila jeepney. Ang U.S. Navy nakasunod sang isa ka jeep tubtob sa isa ka body shop nga diin ginabag-o ini. Pagkatapos gid sang obra ginkumpiskar nila ini. Wala madugay ginhatagan sila sang bayranan para sa obra nga nahimo! Kon nabayaran bala ato, wala ko nahibaluan.

Sa Manila North harbor nagsakay kami sa isa ka daku nga troopship, ang S.S. Admiral Eberle. Ang mga babayi ginbulag sa unahan nga bahin kag ang mga lalaki sa likod. Yara kami sa mga kama nga lona nga apat ka tumpok, gani kon ibaluktot namon ang amon tuhod maigo namon ang tawo sa ibabaw. Ang mga air conditioner wala nakapabugnaw pero ginpabilin nila nga presko ang hangin. Limpyo ang barko pero mainit. Wala sing gintugutan nga magsaka sa deck kon madulom na, gani nagahigda kami sa amon mga kama nga nagatulo ang balhas.

Pagkatapos sang duha ka adlaw nag-angkla kami sa Leyte Gulf. Ang mga bandera yara sa katunga sang palo kag nahibaluan namon nga patay na si President Roosevelt. Sin-o bala ang nagbulos sa iya? Siling sang pila sa mga tripulante, "Harry Truman." "Sin-o ina, wala ko pa mabatian." Bug-os gid kami nga wala sang nahibaluan sa natabo. Naghalin kami sa Leyte nga nagaupod sa convoy kag may mga destroyer nga nagabantay. Kada aga isa sa amon pamilya ang nagahulat nga may habol sa pagbukas sang mga hatch, dayon nagadalagan agod makakuha sang lugar sa deck para sa sina nga adlaw. Upod ang 3000 ka internee, mga soldado nga nagabaylo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kag mga tripulante, sobra 5000 ang yara sa sina nga barko. Ang lugar sa deck indi para sa paglagaw-lagaw kundi para sa pagpungko, kay wala na sing lugar para sa iban pa. Kaluoy ang tawo nga madakpan sang mga Marine guard nga wala sing life belt sa iya hawak. Maayo kuntani ato nga mga belt para sa pagpaniwang pero wala man kami sing kinahanglan pa paniwangon.

Nag-agi kami sa isa ka bagyo kag naluoy kami sa mga tripulante sang mga destroyer nga nagabantay samtang ginahampak sila sang mga balod. Sadto nga gab-i naga-uyog kag nagaluglog ang barko kag kinahanglan kami magkapyot agod indi kami mahulog sa amon kama. Ang isa ka lalaki sa atubangan ko nagbutang sang iya pustiso sa isa ka plato nga lata sa idalom sang iya kama kag nagatan-aw kami nga natingala samtang nagadalhay-dalhay ang iya pustiso sa salog.

Isa ka gab-i nag-abot kami sa isla sang Ulithi sa Caroline Islands nga ginalibutan sang reef. Natingala gid kami sa kadamuon sang mga barko nga ginatipon didto para sa pagsalakay sa mainland sang Japan. Pagkatapos makadugang sang suplay, nagpadayon kami sa pagtabok sang Pacific sa matahom nga panahon. Kasagaran duha ka beses lang sa isa ka adlaw ginahatag ang pagkaon sa sina nga mga barko, pero tungod sang kinahanglanon sang mga internee tatlo ka beses nila kami ginpakaon. Buot silingon halos wala sing untat ang linya sa pagkaon. Pagkatapos sang amon mga tuig sang kakulangon, nasakitan kami nga makita ang kadamo sang pagkaon nga ginausik kag ginbilin sa mga tray. Tubtob subong ang kinaandan nga pag-usik sang pagkaon sa kasagaran nga balay ukon restawran sa America makahalanguyos gid. Sang bata pa kami indi kami makatindog sa lamesa tubtob nga limpyo na ang amon plato. Samtang minilyon sa bug-os nga kalibutan ang nagakamatay sa gutom, tion na gid nga makaamat ang mga Amerikano sa sala sang pag-usik.

May Coast Guard combo nga nagatukar sang ginatawag nga “musika” sa deck kada adlaw, nga ikalipay sang iban kag nagpaalaot sang iban. Pila ka tuig sang ulihi sa Manila, nakilala namon si Redd Harper ukon si “Mr. Texas” sa isa sa mga una nga pelikula ni Billy Graham. Nahibaluan namon sadto nga upod siya sa sina nga combo pero wala pa siya naluwas. Sang naluwas na siya indi na siya magtukar sang bisan ano nga kalibutanon nga musika. Ang iya mga talento gindedikar sa Ginoo agod kantahon ang Iya pagdayaw.

Isa ka Domingo sang gab-i may chaplain nga naghiwat sang pagsimba sa isa sa mga kan-anan. Ginpahayag niya nga ang iya teksto Acts 16:31 gani nagpaabot gid kami sang maayo nga mensahe sang ebanghelyo. Kay paano bala ang isa makawali parte sa sina nga bersikulo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga indi ginabantala ang dalan sang kaluwasan? Nahimo gid ina sadtong chaplain. Wala gid niya ginsugid bisan isa ka beses sa iya mga nagapamati kon ano ang buot silingon sang pagtuo kay Cristo. Nagahandum gid ako nga kuntani hatagan niya ako bisan lima lang ka minuto!

Isa ka adlaw nagdungka ang barko sa luok sa atubangan sang Honolulu, malip-ot lang agod kuhaon ang pila ka opisyal sang customs, immigration, kag FBI. Sila ang magaproseso sang mga sibilyan para sa pagdungka sa Los Angeles. Ang una nga padulungan San Francisco pero ginbaylo tungod sang komperensya para sa pagtukod sang United Nations nga ginahiwat sadto sa San Francisco. Nakita ni Ken ang mga opisyal nga naka-suit, puti nga polo, kag kurbata kag nagpalapit sa amon, "Nakita ninyo bala ato sila? Kaguwapo gid sang ila panapton!" Daku gid ang kalainan sa amon gisi-gisi nga panapton. Narealize namon nga may kalainan na sa kultura nga amon atubangon bisan pa nagapauli kami.

Sa tunga sang Honolulu kag Los Angeles ginsala kami sining mga opisyal. Yara pa sa amon ang amon British passport. Ang amon una nga Canadian passport ginkansela kay nadula ang amon Canadian status tungod nga sobra lima ka tuig kami nga wala sa sina nga pungsod sa amon una nga termino. Tungod nga British passport ang amon, ginabanta nila nga magapadayon kami sa Britain. Bisan pa yara ang akon utod nga si George sa England, wala gid ako sing plano nga magkadto didto sa tion sang inaway. Ang mga taga-FBI may daku nga interes parte sa U.S. dollars nga yara sa akon kag natural lang ina. Daw kontento sila sa akon paathag. Ang pila ka dolyar ginhatag sa amon sang mga awtoridad nga British sa Manila para sa gastos sa pagbiyahe nga bayaran kon pangayuon. Wala gid sing pagpangayo nga natabo. Kag ang nabilin U.S. dollars nga ginhatag nga paunang bayad sa amon balay. Wala ako sing ideya kon diin nakakuha sang dolyar ang mga Kastila nga nagbakal. Ginpamangkot kami liwat parte sini sang pag-abot namon sa Los Angeles kag liwat ginbaton nila ang akon paathag.

Tungod nga masikip kag istrikto ang disiplina sa barko wala sing kahigayunan nga magtipon para sa pagsimba ukon Bible study. Wala gani sing pribado nga lugar bisan para sa debosyon sang pamilya. Gani ang amon espirituhanon nga ginahimo kasagaran nalimitahan sa amon kaugalingon nga debosyon kag pagbasa sang Biblia. Pero tion man ato sang pahuway agod dumdumon liwat ang bug-os nga dalan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga ginpaagihan sa amon sang Ginoo. Indi lang ang pagdumdom sang nagligad kundi pagpamensar man kon ano ang dala sang palaabuton para sa amon. Sa isa ka butang sigurado gid kami: indi kami pagpakyason sang Ginoo. Sa sulod sang tatlo ka tuig bug-os kami nga nabulag sa bisan ano nga kontak sa amon mga pungsod. Madamo ang mga pagtilaw, madamo ang katalagman nga nakita kag wala makita, madamo ang pagtilaw sang pagtuo. Matutom ang Ginoo sa tanan sini. Gani maatubang namon ang palaabuton nga may pagsalig sa Iya.

Sang nakapauli na kami, ina nga kakulang sang balita parte sa mga tawo sa amon lugar nakahuya gid sa amon kon kaisa. Sa mas magulang nga mga abyan nahuya kami magpamangkot parte sa ila mga kaupod sa kabuhi kay basi nagpauli na sila sa Ginoo. Isa ka tion ginatamyaw ko ang isa ka babayi nga sang pila ka tuig antes mabuot nga nagbaton sa amon sa iya balay. Sadto may ara sila sang iya bana sang isa ka makalilipay nga bata nga lalaki. Sa wala ko sing malisod nga katuyoan, ginpamangkot ko ang iya anak kag ang pinalangga nga utod naghibi. Dayon nahibaluan ko nga ini nga bugtong nga anak nagtaliwan na pila ka tion antes sina. Nakahuya gid ato para sa iya kag para sa akon, pero naghunahuna ako nga luwas lang magpamangkot parte sa isa ka bata nga lalaki.

Sang Mayo 2, ang birthday ni Anna, nagdungka ang amon barko sa Long Beach. Daw ano ka nami nga regalo sa birthday—para man kay Ken nga ang iya birthday sang adlaw antes sina. Ang mga soldado kag mga internee nga nalipay gid nagpalinya sa mga baranda. Diutay lang ang mga paryente nga yara didto kay ang amon pag-abot wala ginpahibalo tubtob nga luwas na kami nga nakaabot. Pagkabutang gid sang gangplank, may isa ka G.I. nga nagdalagan panaog agod halukan ang duta sang maayo nga U.S.A. Sigurado makadamo siya nga nagpamangkot sa iya kaugalingon kon makita pa bala niya ini liwat.

Wala nagdugay ang pag-agi namon sa customs, kay wala sa amon ang nabug-atan sang bagahe. Sadto nga aga napiang ang tikod ni Anna gani daw piang siya. Sang nakita ini sang mga babayi sang Red Cross ginatipan nila kami sing espesyal. Indi kami dapat magsakay sa mga bus pakadto sa Los Angeles; hatagan nila kami sang salakyan kag drayber. Nagdugay ini sing diutay kag dayon sa dalan na-flat ang ligid. Nagbulig kami sa pag-ayo sini kag sa katapusan nakaabot kami sa Elks Club, nga diin kami pagaprosesuhon, sang sinugdan sang gab-i.

Basi ang pinakamakatilingala nga nakita namon samtang nagabiyahe kami amo ang mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tindahan sang prutas nga daw madamo gid—daw ano ka lain sa amon ginbayaan. Pero ang mga tawo nagareklamo parte sa kakulangon kag sa pagrasyon sang pila ka butang. Madamo ang daw wala pa nakaatubang sang matuod nga kahimtangan sang inaway. Ang Red Cross nag-gamit sang mga pasilidad sang Elks Club agod atipanon ang kinahanglanon sang mga internee. Handa sila maghatag sang hotel, sang paghikay sa pagbiyahe, sang komunikasyon sa mga hinigugma, kag may ration books pa gani nga handa. Samtang ginaatipan ko ini nga mga butang, si Anna gindala sa ibabaw sa isa ka lounge nga diin makapahuway siya. Nag-abot si Rose nga may daku nga orange nga ginhatag sang isa ka tawo sa iya. Ginpamangkot ko siya kon ngaa wala niya ini ginkaon. Ginahulat niya nga magtipon kami tanan agod mabahin niya ini sing pareho. Sa sulod sang mga bulan ang tanan nga yara sa amon ginabahin sa amo sina nga paagi, pero tapos na ato nga mga adlaw! Mahimo na niya kaunon ini tanan sa iya kaugalingon. Makakuha man kami sang amon sa husto nga tion. Sa katapusan nakapauli na kami!

> *"Bisan ginasalakay sang mga bagyo, kag bisan ginapiit sang mga pagtilaw, Siya mismo ang aton Kabuhi, ginabuhat Niya kita, padulong gid sa pahuway."*

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

CHAPTER 18

Sa Katapusan Nakapauli Na

"Dayon nalipay sila kay nagmalinong ang dagat; kag gindala Niya sila sa pantalan nga ila ginahandum." (Psa. 107:30)

Sang mga tuig 1920 ang duha ka utod nga lalaki, si Fred kag si John Murset, upod ang ila mga pamilya, naghalin sa Buffalo kag nagsaylo sa Los Angeles. Sang pagbiya nila sa isa ka tilipon nga may daku nga tagipusuon para sa misyon pareho sang Assembly Hall, nadismaya sila sa kakulang sang interes sa misyon sa southern California. Ang ila mga asawa, si Hattie kag si Dora, nagmingaw sa binulan nga miting sang mga babayi para sa misyon nga ila ginkalipayan sa Buffalo. Upod ang pila ka iban nga pareho sang ila panghunahuna, gintinguhaan nila nga sugdan ang binulan nga miting sang mga babayi para sa misyon. May pagpamatok sila nga naatubang. Ang pila sa mas magulang nga mga brethren naghunahuna nga ina nga hilikuton indi suno sa Kasulatan. Gani, sa isa ka miting sang mga elder, may isa ka utod nga lalaki nga ginsumpong sang buyong sa tagipusuon kag napatay samtang nagahambal batok sa sina nga mga miting sang mga babayi. Sa ulihi may binulan nga miting nga nasugdan kag sa sulod sang pila ka tuig si Hattie Murset isa sa pinakamakugi. Luwas silingon nga ang pagmata sang interes sa misyon sa southern California dako nga bahin tungod sang wala nagapalanuy nga kadalig-on sang pila ka utod nga babayi.

Sang gab-i na sang Mayo 2, 1945, nagring ang telepono sa balay sang mga Murset; ang Red Cross ang nagatawag. Gilayon, naisip ni Hattie nga ang mga Brooks ato kay nabatian niya ang balita nga may mga internee nga nag-abot. Wala nagdugay nakaabot sila sa downtown sa Elks Club. Nagatindog si Len malapit sa information desk sang nabatian niya ang isa ka babayi nga nagpamangkot kon diin niya makita ang pamilya Brooks. Ginpakilala niya ang iya kaugalingon, kag wala madugay yara na kami sa mabinuligon nga balay sang mga Murset. Ang duha ka utod nagaestar nga magkaingod kag may lugar sila para sa amon nga lima.

Sang masunod nga adlaw ang binulan nga miting sang grupo sang mga babayi para sa misyon gani nalipay gid si Hattie nga dal-on si Anna bilang iya espesyal nga bisita. Ang mga babayi, siyempre, nalipay gid nga makita ang isa nga ila madamo nga ginpangamuyuan. Ato nga miting amo ang sinugdan sang pag-ilig sang mga regalo sang paghigugma.

Ang iban sa amon nagkadto sa downtown agod magtan-aw-tan-aw sa mga tindahan; pero, sa kaalaot ni Rose, ang mga lalaki nagdali-dali sa pag-agi sa mga butang nga iya

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

gusto tan-awon. Ang mga nagaagi gilayon nakakilala sa amon nga mga internee nga nakabalik tungod sang amon gisi-gisi nga panapton, pero nakaayo ini sa amon sa mga tindahan. Ang mga butang nga talagsa pareho sang puti nga polo ginguwa halin sa likod nga kuwarto, gani nauna kami sa mga butang nga kulang tungod sang inaway. Sang ginpaathag ko nga kinahanglan ko ang akon suit antes mag-Sabado kay magawali ako sa Domingo, ang order ginmarkahan sang RUSH.

Samtang yara kami sa internment camp sa Los Banos, nabuong ang kristal sang akon relo. Si Dr. Widdowes, isa ka misyonero sang United Brethren, nagbukas didto sang isa ka pagayuhan sang relo kag naghimo siya sang bag-o nga kristal halin sa ginbayaan nga antipara. Husto ang iya sukat pero indi magpabilin sa iya lugar kay wala kami sing pandikit. Sa sulod sang pila ka bulan ginadala ko ini sa isa ka kahon sang posporo. Sang nagkadto ako sa isa ka manugayo sang relo, naikaw siya kon ngaa ginadala ko ang relo sa isa ka kahon sang posporo. Sang nabatian niya ang akon estorya, ginpalimpyuhan niya ang relo kag ginbutang ang bag-o nga kristal sa sulod sang pila ka adlaw kag wala siya nagbaton sang bayad. Daw indi siya Cristiano pero naghunahuna siya nga tama na ang amon pag-antos!

Tungod nga ang pila sa mga soldado nga amon nakilala sa Manila may koneksyon sa Navigators, gindapit kami ni Dawson Trotman sa iya balay sa Pasadena sang Biyernes sang gab-i. Sa paghunahuna nga may mga dalaga nga didto, ginpahibalo ni Len nga indi siya magkadto kay wala siya sing maayo nga isuksok. Pero ginpilit namon siya kay mahibaluan sang tanan ang kahimtangan. Ang Western Assemblies Home sadto yara gid sa tabok sang dalan halin sa balay sang mga Trotman, gani didto kami anay nagbisita. Ining balay sang Navigator ginpatindog sang isa ka negosyante sang kahoy nga may matahom nga obra sa kahoy kag ang mga aparador sa mga kuwarto tanan cedar. Pagkatapos sang panihapon gindala kami ni Daws sa ibabaw, ginbuksan ang isa ka aparador, kag ginsilingan kami nga magkuha kami sang bisan ano nga magasakto sa amon. Madamo nga lalaki nga nagkadto sa iban nga pungsod ang nagbilin sang ila sibilyan nga panapton kay Daws. Ang iban sa ila indi na gid makabalik. Gani naghalin kami nga may dala nga madamo nga panapton kag sapatos. Nalipay si Len nga nagkadto siya!

Yara pa sa amon ang amon British passport kag mahatagan kuntani kami sang sakyanan pakadto sa Britain, pero wala kami sing handum nga magkadto didto. Ang VE day nag-abot samtang yara kami sa Los Angeles. Nadula ang akon Canadian citizenship

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tungod sang madugay ko nga pagkawala sa amon una nga termino. Bisan pa apat ka tuig ako sa Canadian army sang World War I, ang Canadian consul wala nagtugot sa amon nga magkadto sa Canada luwas kon may re-entry permit kami pabalik sa U.S. Ini wala namon makuha kay mga bisita lang kami sa U.S. Gin-atubang namon ang consul sa San Francisco pero wala sing resulta kag sa katapusan nagkadto kami sa consul sa Seattle. Sa bug-os nga dalan nagapangamuyo kami parte sini kay siyempre gusto namon bisitahon ang amon mga paryente kag mga abyan sa Victoria. Natabo nga ang consul sa Seattle isa ka Irish halin sa Belfast, kag namatikdan niya nga didto natawo si Anna. Dayon gintawgan niya ang Commissioner sa Vancouver kag nakakuha sang pahanugot nga makabisita kami sa Victoria.

Sang pa-amihanan na kami nag-untat kami sang duha ka adlaw sa San Francisco Bay area. Didto nakita namon si Eldon Durant nga nakaabot na sa amon balay sa Manila. Makatilingala nga gin-amligan siya sang Ginoo sa bug-os nga inaway sa Pacific, samtang nagaalagad sa isa ka submarine nga nagpalunod sang pila ka barko sang mga Hapon. Nagtinguha gid siya nga makakuha sang reserbasyon sa eroplano para kay Anna kag Rose pa-amihanan pakadto sa Portland, pero bisan ang pagka-internee wala nakahatag sang bisan ano nga priority sa sina. Pagkatapos sang isa ka miting sang gab-i sa Bethany Chapel nagbiyahe kami pa-amihanan sakay sa bus kag may pulungkuan kami halos sa bug-os nga dalan. Nagpabilin kami sang isa ka gab-i para sa isa ka miting sa Portland kag dayon nagpadayon sa Seattle nga diin nagahulat sa amon ang akon mga utod nga babayi.

Tatlo ka semana ang amon ginpalabay sa Victoria nga nagatinguha nga makapahuway sa tunga sang pagbisita sa mga abyan kag sang mga miting. Siyempre ang tanan gusto makabati sang amon estorya parte sa kaayo sang Dios kag sang Iya pag-amlig. Dayon nagbalik kami sa Seattle agod magsakay sang tren pakadto sa Buffalo tabok sa pungsod. Sa Chicago, kinahanglan kami magbaylo sang tren kag nakita namon ang daku gid nga kadamuan sang tawo nga nagahulat sang tren pa-sidlangan. “Mauna ang mga soldado kag ang ila mga dependent” amo ang panawag sang ginbuksan ang gate. Ang isa ka marinero nga nagatindog sa tupad ni Anna nagsiling, “Magasakay gid ako sa sina nga tren; tatlo na ka tuig nga wala ko makita ang akon Mama.” Sabat ni Anna, “Ako wala ko makita ang akon halos walo na ka tuig.” Sang nahibaluan niya ang rason sini, siling niya, “Upod ka sa akon bilang akon dependent. Magsakay ka bilang akon asawa.” Nakakuha siya indi lang sang dali-dali nga “asawa” kundi pati man sang iya bana kag tatlo ka bata sa pila ka tion nga ginkinahanglan sa pagsakay sa sina nga tren. Wala na namon siya makita liwat!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Makatilingala nga nakakuha man kami sang pulungkuan nga si Rose nagapungko sa tunga namon. Sang paghalin sang tren sa Chicago, ang isa ka steward sang dining car nag-agi— "May isa nga nagbilin sang iya ngipon sa dining car!" Ina, siyempre, ginsabat sang daku nga kadlaw—may nagkuha bala sang iya ngipon agod makakaon? Wala madugay nagbalik siya upod ang isa ka G.I. nga daw nahuya gid.

Daw ano ka daku nga pagbaton ang amon nabaton sa Buffalo, una sa estasyon kag dayon sang mga ginikanan ni Anna sa balay. Ato nga mga tuig tion sang kabalaka para sa ila, basi mas mabug-at pa para sa ila sang sa amon. Ang Christmas package nga ila ginpadala sang 1941 ginbalik pila ka bulan sang ulihi kag ginbutang sa aparador agod hulaton ang amon pagbalik. Samtang ginasaulog namon ang Christmas 1941 sang Hunyo 1945, nag-abot ang isa ka reporter kag photographer para sa isa ka interbyu. Ang litrato nga ginkuha sa hagdan sa atubangan klaro gid nga ang mga tawo nakakilala sa amon sa dalan.

Wala madugay pagkatapos sang amon pag-abot sa Buffalo, may espesyal nga rally sang Domingo sang hapon nga diin naghatag kami sang amon pagsaksi sa Statler Hotel Ballroom. Ang pila ka abyan nagdala sa amon didto agod mag-ilunsa antes sang rally. Ang amon host nagsiling sa waitress nga atipanon kami sing maayo kay bag-o lang kami nabuhian halin sa Hapon nga internment camp. "Ay, sigurado ginsambit ninyo ang inyo mga pangamuyo didto," siling niya. Sabat ko, "Wala, wala namon ginsambit ang amon mga pangamuyo—nagpangamuyo kami. Nahibaluan mo bala ang kalainan?" Ang mga tawo naghunahuna nga maniwang gid kami, nga wala nila nahibaluan nga nabawi na namon ang madamo sang nadula nga timbang bisan antes kami naghalin sa Pilipinas. Halin sa kakulang sang makaon, ang amon problema nabaliskad – sobra na nga manamit nga pagkaon!

Pagkatapos sang kagamo sa pagsulod sa Canada, nagdesisyon si Anna nga bawion ang iya American citizenship nga nadula sang nagpakasal siya sa akon. Ang layi ginbaylo duha ka adlaw pagkatapos namon magpakasal kag indi na kuntani kinahanglan nga madula ang iya citizenship, pero wala namon ina nahibaluan sadto. Sa amo man nga tion samtang ginatipon niya ang iya mga papeles, nagpundar ako sang residensya agod makakuha ako sang American citizenship. May pila ka kaayuhan ini sa amon pagbalik sa Pilipinas. Pero, ini tanan nagdugay sang sa amon ginpaabot, gani apat ka tuig antes kami nakabalik sa Pilipinas.

Basi gikan ini sa Ginoo tungod sang kinahanglanon sang amon pamilya. Si Leonard gin-draft sa army bisan pa sang iya

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga inagihan sa internment. Sang nabuhian kami halin sa internment, gintugutan ni Gen. MacArthur ang tanan nga sibilyan nga internee nga magsuksok sang Pacific War Ribbon. Gani nagsuksok si Len sang campaign ribbon samtang yara siya sa basic training, nga nagpabangon sang madamo nga pamangkot halin sa mga opisyal. Ginpadala siya sa Germany bilang bahin sang Occupation Forces. Sang Decoration Day, 1946, sa isa ka komperensya sa Chicago, nahibaluan ko ang isa ka mando sang army nga nagatugot sa pagbuhi sang mga anay internee. Sang ginpadala ko ini nga impormasyon kay Len, naghunahuna ako nga sa hinay nga dalagan sang gobyerno, basi makapauli siya sa Christmas. Nakita niya ang kopya sang mando sa opisina nga diin siya nagaobra kag nakaabot siya sa balay sang Hulyo 4, sa tion gid agod makaupod sa amon sa Guelph Summer Bible School.

Si Kenneth masako sa high school sang nabaton niya ang mando sang draft board. Ang isa sa iya mga manunudlo may personal nga interes kag nakig-ampang sa draft board nga kinahanglan tapuson ni Ken ang iya high school nga madugay na nga naatrasar, gani na-exempt siya. Si Rose nagatapos sang elementarya kag yara na sa high school sang naghalin kami pakadto sa Pilipinas.

Masako gid ato nga mga tuig kay ang mga imbitasyon para sa mga miting kag komperensya nag-abot halin sa madamo nga bahin sang pungsod. Sang Thanksgiving Day 1945 naghambal ako sa isa ka adlaw nga komperensya sa Assembly Hall sa Buffalo, dayon nagsakay ako sang tren sa gab-i agod makaabot sa mas malawig nga komperensya sa Chicago. Didto may nagpadumdom sa akon nga ang mga tuig nakabudlay na sa akon lawas kay nasakit ako sang grabe nga sip-on. Paagi sa pagpahuway sa tunga-tunga, nakasunod ako sa akon mga hambalanon, lakip ang paghatag sang debosyonal nga mensahe sa WMBI radio kada aga sa sulod sang isa ka semana.

Ang mga abyan nagbaton sa akon sa ila mga balay imbes nga magestar ako sa missionary home nga diin ako lang kuntani ang magaatipan sa akon kaugalingon, kag nagapasalamat gid ako sa ila pagpamensar sa akon. Pagkatapos sang miting sang komperensya isa ka gab-i, si Mr. kag Mrs. Bill McCartney mabuot nga nagdala sa akon sa ila balay kag ginpahigda ako sa ila mismo nga double bed. Sa kaagahon pa gid namatikdan ko nga may bata sa tupad sang kama. Ginbuksan ko sing malip-ot ang habol samtang ang isa ka bata nga babayi nagkamang sa tupad ko nga wala sing bisan isa ka tinaga, nga wala gani niya nahibaluan nga indi ako ang iya Papa kag Mama. Sang nagmata ako pagkasanag na, natulog pa siya gani naghigda lang ako nga hipos

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tubtob nga magmata siya. Sang nagmata siya, gintamyaw ko siya sang malipayon nga "Good Morning!" Gintan-aw niya ako sing pila ka tion kag dayon nga wala sing tinaga nagdalagan siya pa-guwa sa kuwarto. Dayon nagbalik kami sa Buffalo para sa Christmas, ang una sa sulod sang walo ka tuig nga kaupod ang pamilya didto.

Sang masunod nga tingtubo, si Anna naghambal sa isa ka komperensya sang mga babayi sa Flint, Michigan. Ang pila ka utod nga babayi halin sa Detroit nag-arkila sang bus agod makakadto. Ang mga brethren sa Flint nga nagaatipan sang pagkaon sa komperensya nakighambal sa drayber sang bus kag nahibaluan nila nga isa siya sa mga paratrooper nga naglumpat sa Los Banos. Isa ini ka makawiwili nga kahigayunan nga personal namon siya pasalamatan sa iya bulig sa pagluwas sa amon. Nagbakal ako sang duha ka 16 mm black and white nga news film parte sa pagbomba sang mga Hapon sa Manila sang 1941 kag sa paghilway sang mga Amerikano sang 1945. Samtang nagabakal sang projector nahibaluan ko man nga mahimo makabakal sang pelikula halin sa militar. Nakakuha kami sang pelikula sang pagluwas, kag sa pila ka dali nga tion didto kami sa isa ka grupo nga nagahulat nga dal-on halin sa Los Banos. Ini, siyempre, nagdugang sang interes sa mga estorya parte sa amon mga inagihan.

Sa sulod sang tatlo ka tag-ilinit may makalilipay gid kami nga mga tion sang pag-upod-upod kag ministeryo sa Guelph Summer Bible Camp. Isa gid ini ka kadungganan nga makita ang madamo nga mga tawo sang Dios didto. Ang pila sa ila nagpauli na sa Ginoo: si Dr. H. G. Lockett, si Alfred P. Gibbs, kag ang akon kapareho nga taga-Victoria, si John Smart. Sa mga Adlaw sang Ginoo nagakadto kami sa malapit nga mga tilipon agod magministeryo sang Pulong. Isa sa akon mga responsibilidad ang pag-organisa sang mga grupo sang estudyante agod libuton ang banwa sang Guelph nga may literatura.

Sang session sang 1948, kinahanglan ako magbiyahe pakadto sa Buffalo para sa akon aplikasyon sa naturalization; gani ako ang ginkadlawan sa skit sang Biyernes sang gab-i sadto nga semana. Ginpangunahan ni Ernie Woodhouse, ginkaso ako sang traydor sa isa ka kunu-kuno nga korte, nga mas kilala sa kadlaw sang sa kaseryoso. Sang nakita nga sala ako, gin-"pusil" ako kag dayon ginhigda para ilubong sa lamesa sang pingpong. Dayon ang isa ka daku nga baul gin-guyod pakadto sa basurahan nga daw yara sa sulod ang akon "bangkay." Ang isa ka gamay nga bata nga lalaki nga nagatan-aw nakakita nga wala gid ako sa sulod sang baul kag nagdali-dali siya agod ipasalig sa akon asawa nga amo sina!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Kaisa nagalangoy kami sa pool sa Fergus. Sa isa pa ka bisita sa Guelph, nag-upod ako kay A. P. Gibbs pakadto sa sina nga banwa. Gusto niya kuhaan sang litrato ang isa ka lulubngan sa sementeryo sa tupad sang Presbyterian Church didto. Nakita namon ang lulubngan nga may ngalan nga Clephane. Siya ang wala sing pulos nga utod nga lalaki ni Elizabeth Clephane nga nagsulat sang himno:

"May kasiyaman kag siyam nga luwas nga nagahigda,
Sa sulod sang palasilungan sang toril
Pero ang isa didto sa malayo nga mga bukid
Malayo sa mga ganghaan nga bulawan."

Tungod sang iya malaw-ay nga pagkatawo, ang utod nga lalaki ginpadala sang pamilya sa Canada kag sigurado si Elizabeth ang naghunahuna sa iya sang ginsulat niya ang himno. Si Mr. Gibbs kag ako nagpamangkot kon ang iya paglubong sa luyo sang simbahan nagapakita nga sa katapusan nabalik siya sa toril.

Tungod nga mas malawig ang amon pagpabilin sa amon lugar sang sa amon ginpaabot, nalipay kami nga makabulig sa hilikuton sang Ginoo didto. Sa sulod sang tatlo ka bulan sang tingtubo sang 1948, naghiwat ako sang serye sang mga miting sa palibot sang Buffalo, apat ka gab-i kada semana sa apat ka lain-lain nga tilipon kag nagabaylo-baylo sang mga Domingo sa sining mga lugar. Ang pila sini gin-upod sa pagbisita sa kahapunon sa palibot. Sa pagbatyag nga kulang ang pagtudlo parte sa simbahan kag kon ngaa nagatipon kita sa amo sini nga paagi, gintinguhaan ko nga ipresentar ang pagtudlo sang Bag-ong Katipan parte sini nga importante nga butang.

Daku gid nga kalipay sa amon sang nagdesisyon si Leonard kag si Kenneth nga magtuon sa Emmaus Bible School sa Toronto. Sang una, plano ni Len nga magtuon sang isa ka tuig nga kurso, pero gilayon nagdesisyon siya nga magpabilin sang tatlo ka tuig. Didto niya nakilala si Esther Christiansen kag nagkasugot sila nga magpakasal wala madugay antes kami nagbalik sa Pilipinas. Si Kenneth kag si Elaine Petersen nagkasugot man nga magpakasal kag pareho sila nga nagtuon sa Emmaus. Nagpakasal sila sa Buffalo sang Septiyembre 1948. Si Len kag si Esther nagpakasal sang masunod nga Agosto, pero sa sina nga tion yara na kami liwat sa Manila. Si Rose yara sa high school sa Buffalo, kag daw amo ang pinakamaayo nga ibilin siya didto agod mag-estar upod sa utod nga babayi ni Anna kag sa iya bana, si George

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Gibson. Pagkatapos sang high school, nagtuon siya sang kurso sa nursing sa Deaconess Hospital sa Buffalo.

Naghalin kami sa Buffalo sang tingtubo sang 1949. Nakuha ko ang akon American naturalization pila ka bulan antes sina. Nag-upod-upod kami tanan sang katapusan nga semana, kag indi gid madali ang magpaalam kay Len, Esther, Ken kag Elaine sang nagbalik sila sa Emmaus sang Domingo sang hapon. Mas mabudlay pa ang pagbiya kay Rose kag sa mga paryente ni Anna pila ka adlaw sang ulihi. Nagatindog sila tanan sa balkon nga nagakaway samtang nagahalin kami kag nagliko sa kanto. Nagdumdom sa akon ang mga pulong ni Cristo, "Ang tagsatagsa nga nagbiya sang mga balay, ukon mga utod nga lalaki, ukon mga utod nga babayi, ukon amay, ukon iloy, ukon asawa, ukon mga anak, ukon mga duta, tungod sang akon ngalan, makabaton sing makagatos ka pilo, kag mapanubli ang kabuhi nga wala sing katapusan" (Matt. 19:29). Siling ni Anna sang ulihi nga nadumdoman man niya ang amo man nga bersikulo. Samtang ginbilin namon ang tatlo ka anak, nagpangahas ako nga pangabayon ang Ginoo (bisan maluya ang akon pagtuo) nga hatagan kami sang 300 ka espirituhanon nga mga anak.

Ang amon una nga gin-untatan amo ang mga abyan sa Cleveland nga may espesyal nga miting para sa amon sadto nga gab-i. Ang Hough Bakery, nga ginadumalahan sang mga utod nga Pile, may matahom kag daku nga cake nga porma libro para sa amon. Tungod nga madamo pa sila sang iban nga manamit, mabuot sila nga nagtanyag nga ipadala ang cake pabalik sa mga ginikanan ni Anna sa Buffalo. Nalipay gid sila sa pagpakita sini sa iban nga daw malaon na ini antes nila makaon!

Pagkatapos sang mga pagbisita sa Victoria, nagkadto kami sa San Francisco. Wala madugay antes kami nagsakay sa barko didto, nagtawag si Kenneth agod ipahibalo ang pagkatawo sang amon una nga apo, si Dale, nga natawo sang Hulyo 17, 1949. Gani sa tunga sang pagpaalam sa mga hinigugma, may kalipay sa pagkahibalo nga may isa pa ka henerasyon nga nagsugod. Padayon namon nga ginadayaw ang Ginoo sa tanan Niya nga daku nga kaayo sa amon bilang pamilya. Sa Iya makatilingala nga grasya may napulo kami ka apo, tanan sila nakakilala sa Ginoo kag nagapadayon para sa Iya. Sang Mayo 1982, may 14 kami ka apo sa tuhod. Ginadayaw namon ang Ginoo nga ang mga apo nga nakapangasawa ukon nakapamana tanan may maayo nga Cristiano nga kaupod sa kabuhi. Wala kami sing kredito sa sini tanan, bisan nabatyagan namon nga daku ang utang namon sa amon Cristiano nga mga ginikanan. Kon makita namon ang kalisod sa madamo nga Cristiano nga pamilya, nagapamangkot lang kami kon ngaa amo sini ka maayo kag mahigugmaon ang Ginoo sa amon.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Pareho kay Jacob sang una, nagasiling kami, "Indi ako takos sa bisan ang pinakadiutay sang tanan nga kaluoy, kag sang tanan nga katutom, nga ginpakita mo sa imo alagad" (Gen. 32:10).

Samtang nagatabok sa Pacific, may tion kami nga pamensaron kon ano ang nagahulat sa amon. Ang pagpangita sang balay nga maestaran; ang pagbalik sa hilikuton upod ang tanan sini nga kinahanglanon kag hangkat; ang pagbawi sang mga nadula kag ang pagtipon liwat sang mga nagkalat-alat; ang pagplano sa pagpalapad sang hilikuton kag ang pagpangamuyo parte sa palaabuton. Daku nga hangkat ang nagahulat sa amon. Pagkatapos sang kaguba sang mga tuig sang inaway, indi na pareho ang mga butang. Maayo gid namon nahibaluan nga indi kami takos sa sining mga butang, pero nahibaluan man namon nga ang amon ikasarang halin sa Dios kag ang Iya grasya pirme nga bastante.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Ginpadayon sa Ikatlo nga Bahin

Ang estorya nagapadayon sa Ikatlo nga Bahin sang *Grace Triumphant*: Kapitulo 19–27.

Buksan ang Ikatlo nga Bahin

Ang tagsa ka kapitulo nalista man sa Mga Sulod.

Ano ang Masunod

Ini ang *Grace Triumphant*, isa ka kaupod nga libro sang *Ginoo, Ihatag Mo sa Amon Ining Bukid*. Basaha ang estorya ni Cyril kag Anna Brooks kag sang mga Engle sa Ikawalo nga Tomo. Ang Mga Sulod nagalista sang tagsa ka libro sa serye.

> Palihog indi ninyo pag-agawan ang Dios sang bisan ano nga himaya paagi sa paghatag sang bisan ano nga kredito sa amon.
>
> Cyril H. Brooks, Pasiuna

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers. Gingamit sa sini nga serye sang pamilya upod ang pahibalo sang copyright sa tagsa ka panid. Gindugang sang 13 Oktubre 2026.